

Реј Бредбери

Лек против. меланхолија

р а с к а з и

Т Е М П Л У М

Уредник на едицијата: Никола Гелевски
Графичко уредување и дизајн: www.koma.com.mk

фотографија на корицата: Andre Kertesz

Темплум, адреса:
Александар Мартулков 13, 1000 Скопје
www.templum.com.mk
templum@t-home.mk

CIP - Каталогизација во публикација; Народна и
универзитетска библиотека "Климент Охридски",
Скопје

820(82)-32

БРЕДБЕРИ, Реј

Лек против Меланолија - Реј Бредбери [(превод:
Симовски Владо), - Скопје : Темплум, 1994. - 144 стр.;
21 см. - (Библиотека Жанрови)

Б И Б Л И О Т Е К А
|Ж|А|Н|Р|О|В|И|

Реј Бредбери
**Лек против
меланхолија**
р а с к а з и

избор и превод
Симовски Владо

ТЕМПЛУМ
Скопје, 1994 / 2010

Користени се следниве збирки на Ray Bradbury:

“The Illustrated Man”, 1951

“A Medicine for Melancholy”, 1954

“The Day It Rained Forever”, 1959

“I Sing the Body Electric!”, 1969

Содржина

Вујко Ејнар	7
Град	12
Икар, Монголфје, Рајт	18
Кошмарна треска	21
Крај на почетокот	25
Сето лето во еден ден	29
Машина за летање	33
Насмевка	37
Ноќен повик	41
Ноќна прошетка	49
Нултиот час	52
Оној што чека	59
Последната ноќ на светот	65
Ракетар	68
Здивот на сарсапарилја	76
Сезона на мирно време	81
Собирач на смет	85
Змеј	89
Автопат	91
Реј Бредбери - <i>ноќна алгишно евоцирање на иднинаџа</i>	94

Вујко Ејнар

“Ќе ти треба само една минута”, му рече милата женичка на вујко Ејнар.

“Одбивам”, рече тој. “А за тоа ми е потребна само една секунда.”

“Работев цело утро”, рече таа, ставајќи ги рацете на своите вити слабини, “а ти не сакаш да помогнеш? Грми, значи, ќе врне.”

“Само нека врне”, рече тој намуртено. “Не би сакал да ме погоди молња само за да ти ги исушам алиштата.”

“Но ти си толку брз во тоа.”

“Повторно одбивам.” Неговите широки кожести крилја нервозно трепереа зад јадосаниот грб.

Таа му го додаде тенкиот коноп на кој беа закачени четири дузини свежо испрани алишта. Со гадење го вртеше помеѓу прстите. “Значи до таму стасало”, горчливо промрморе. “До таму, до таму, до таму.” Скоро што не заплака со гневни и горчливи солзи.

“Не плачи; пак ќе го наквасиш”, рече таа. “Сега скокни, јурни по него.”

“Јурни по него.” Гласот му беше празен, длабок и ужасно повреден. “А јас велам: нека грми, нека лее!”

“Да беше убав, сончев ден, воопшто не би замолила”, рече таа разумно. “Сета моја работа ќе пропадне ако не сакаш да помогнеш. Ќе виси насекаде низ куќата...”

Тоа успеа. Највеќе од сè мразеше кога алиштата се простираа закачени на сите страни така што човек мораше да ползи под нив за да ја мине собата. Скокна на нозе. Неговите широки зелени крилја засунија. “Само до крајот на пасиштето!”

Фучење: тој скокна; крилјата го голтаа и го милуваа свежиот воздух. И додека кажете: “Вујче Ејнар има зелени крилја”, тој веќе едреше ниско над својот имот, влечејќи ги зад себе алиштата како виножито, како лелеава лента низ лепет-ните удари и замавнувањата на своите крилја.

“Фаќај!”

Штом се врати, ги симна алиштата, суви како пуканки, на низата од чисти простирки што таа претходно ги рашири за тоа.

“Благодарам!” воскликна таа.

“Пахх!” викна и одлета под јаболкницата обземен од тмурните мисли.

Прекрасните свилести крилја на Вујко Ејнар висеа зад него како зелени едра и шушкаа и шепотеа од неговите рамења, секогаш кога ќе кивнеште или кога ненадејно се свртуваше. Беше еден од неколкумината членови на Семејството чијашто надареност беше видлива. Сите негови темни внуци и роднини се криеја по гратчињата ширум светот, вршеа невидени работи со својот ум или вештерските прсти и белите заби; од небото фрлаа огнени јазици или пак итаа по шумите во облик на волци, под светлината на месечината. Живееја понастрана, безбедни од нормалните луѓе. Но тоа не беше така и со човекот со големи зелени крилја.

Тој не ги мразеше своите крилја. Никако! Додека бил млад секогаш летал ноќе, зашто ноќта е како создадена за крилестите луѓе. Дневната светлина криеше опасности, отсекогаш било така, секогаш

и ќе биде; но ноќе, ах, ноќе, едреше над островите од облаци и океаните на летното небо. Без никаква опасност. Тоа беше богато, полно крстосување, вистинска радост.

Но сега веќе не можеше да лета ноќе.

Враќајќи се дома, преку некој висок планински масив во Европа, по Собирот на членовите на Семејството во градот Мелин во Илиноис, пред повеќе години, испил прекумерно многу, богато, виолетово вино. “Сè ќе биде в ред”, си рекол себеси, неуверливо, додека замавнувал со крилјата на долгиот пат под утринските свезди, над дремливите селски брегови осветлени од месечината, зад градот Мелин. А тогаш — пукна-тина сред небото...

ВисоконAPONски столб.

Како шатка на ражен! Силно искрење. Лицето му поцрнело во синиот блесок на жицата; се одбранил од електрицитетот со силен удар на крилјата наназад, и паднал.

Неговиот тресок врз ливадата осветлена од месечината, под столбот, создал звук како некој голем телефонски именик да паднал од небото.

Следното утро, рано, додека од роса натопените крилја силно се треселе, тој станал. Сеуште било мрачно. На исток се провирала бледата лента на зората. Наскоро лентата ќе се обои и летањето ќе стане сосема невозможно. Не можел ништо друго да стори освен да се сокрие во шумата и да чека цел ден во најдлабокиот честар, додека новата ноќ не им ја подари на неговите крилја можноста таинствено да запливаат во небото.

Така ја сретнал својата жена.

Тој ден, што бил необично топол за први ноември во државата Илиноис, младата Брунила Вексли излегла за да ја повика загубената крава. Во едната рака држела сребрена кофичка додека се пробивала низ грмушките и итро ја повикувала исчезнатата крава, молам, нека се врати дома, или утробата ќе и пукне од неизмолзеното млеко. Фактот дека кравата секако би се вратила кога навистина би почувствувала потреба да и се потегнат вимињата воопшто не ја засегал Брунила Вексли. Тоа бил прекрасен изговор за скитање низ шумата, дување на драчот и грицкање на цветови; токму тоа Брунила Вексли и правела кога налетала на вујко Ејнар.

Заспан покрај грмушките, ѝ прилегал како некој човек под зелено засолниште.

“Ох”, рекла Брунила огнено. “Човек во шатор за лого-рување.”

Вујко Ејнар се разбудил. Шаторот за логорување се распрострел зад него како голема зелена лепеза.

“Ох”, рекла Брунила, трагачката по загубената крава. “Крилест човек.”

Така таа го примила тоа. Била вчудовидена, тоа да, но никогаш никој во животот не ја повредил, та затоа не се плашела од никого, а да видиш крилест човек, па тоа е толку интересно, таа била горда што го сретнала. Почнала да зборува. За еден час веќе биле стари пријатели, а за два, веќе заборавила дека него-вите крилја, воопшто, постојат. А и тој некако ѝ признал како му се случило да се најде во шумата.

“Да, забележав дека си некако повреден”, рекла таа. “Тоа десно крило баш лошо прилега. Најдобро е да те одведам дома и да го наместам. И така не ќе можеш да леташ така дури до Европа. А и кој би живеел денес во Европа?”

И’ се благодарил, но не можел да си разјасни како би можел да ја прифати поканата.

“Но јас живеам сама”, рекла таа. “Зашто, како што гле-даш, навистина сум грда.”

Тој бил упорен во тоа дека не е така.

“Колку љубезно од тебе”, рекла таа. “Токму затоа што сум, не би сакала да се залажувам. Моите изумреа, ми остана фармата, голема и само за мене, далеку од Мелин. А мене ми е потребно друштво за разговор.”

Но зарем не се плаши од него, запрашал тој.

“Горда сум и ти завидувам, тоа е поблиску до вистината”, рекла таа. “Смеам ли? И таа ја помилувала неговата голема, опнеста наметка со грижлива завидливост. Затреперил од до-пирот и си го поткасал јазикот.

И така, не му преостанувало ништо друго освен да појде до нејзината куќа по лекови и мелеми и леле! колкава изгореница имал на лицето, под очите! “Имаш среќа што не си ослепел”, рекла таа. “Како ти се случило тоа?”

“Па...” рекол тој, и веќе биле на фармата, одвај забележувајќи дека минале речиси два километри, загледани еден во друг.

Минал денот, па уште еден, и тој ѝ се заблагодарил кај вратата и рекол дека мора да замине, дека ѝ е длабоко благо-дарен за мелемите, негата и храната. Било зајдисонце, а помеѓу тој миг, а тоа е шест навечер и пет наутро, ќе мора да мине преку еден океан и еден континент. “Благодарам; збогум”, рекол тој, почнал да лета низ самракот и треснал право во јаворовото стебло.

“Ох!” вреснала таа и дотрчала до неговото тело што било во бесознание.

Кога следното утро се разбудил, знаел дека веќе никогаш не ќе лета во темница: неговото чувствително ноќно сетило ис-чезнало. Крилестата телепатија што го предупредувала кога кулите, дрвјата и бреговите му се испречувале на патот, суптил-ното сетило и чувството што го водело низ лавиринтите од шуми, падини и облаци, сето тоа било засекогаш согорено со оној удар по неговото лице, она синкасто електрично пржење и с’скање.

“Како?” тивко залипал. “Како да одам во Европа? Ако летам дење, ќе ме видат и, бедна ли шега, можеби ќе ме за-стреаат. Или можеби ќе ме задржат во зоолошката градина, каков би бил тој живот! Брунила, кажи ми што да правам?”

“Ох”, прошепотила таа, загледана во своите раце. “Ќе смислиме нешто...”

И така тие се венчале.

Сето Семејство дојде на венчавката. Низ големата есен-ска лавина на јаворовото, чинаровото, дабовото и брестовото лисје шушкаа и лепетеа, паѓаа како дожд од костени, удараа од земјата како зимски јаболка, при сеприсутниот мирис на изминатото лето од ветерот што го создаваа со своето итање. Церемонијата беше куса, како кога ќе се запали свеќа, а потоа веднаш ќе се изгасне, додека чадот сеуште останува во воздухот. Нејзината кусотрајност, темницата, изведувањето наназад и одопаку воопшто не ја допреа Брунила. Таа го слушаше само силниот наплив на крилјата на вујко Ејнар. Раната преку негови-от нос скоро да беше зацелена, и додека ја држеше Брунила за рака, тој почувствува како Европа станува нејасна и како се топи во далечините.

Не мораше да види особено добро за да полета во височините или да се симне право удоу. Природно беше во ноќта на нивното венчавање да ја земе Брунила во преграатките и да одлета горе во небото.

Еден фармер, оддалечен осум километри, гледаше во нискиот полноќен облак и здогледа некакво далечно светкање и искрење.

“Секавици заради жештинава”, рече тој и замина да спие.

Слетаа во мугрите, со росата.

Бракот потраја. Требаше само да погледне и уживаше при помислата дека е единствената жена на светот што е омажена за крилест човек. “Може ли некоја друга тоа да го каже?” го запраша огледалото. Одговорот беше: “Ниту една!”

Тој, од друга страна, откри голема убавина во нејзиното лице, голема добрина и разбирање. Го измени малку својот вкус за да им се прилагоди на нејзините идеи и беше внимателен со крилјата дома; искршениот порцелан и лампите предизви-куваа тревожења што тој ги избегнуваше. Ги измени и навиките за спиење зашто веќе не можеше да лета ноќе. Таа пак, за возврат, ги преправи столиците за да бидат удобни за неговите крилја, нешто материјал додаде ваму, нешто пак одзема таму, а нештата за кои таа зборуваше беа нешта поради кои тој ја сакаше. “Сите ние сме во своите черепки. Гледаш ли колку

сум грда?” рече таа. “Но еден ден ќе се пробијам надвор, ќе ги раширам крилјата и ќе бидам привлечна и убава како тебе.”

“Веќе одамна си се пробила”, рече тој.

Таа застана размислувајќи. “Да”, мораше да признае. “А знам и кога. Во шумата кога ја барав кравата, а најдов шатор!” Се насмеаја, и додека ја прегрнуваше таа чувствуваше толку убаво што знаеше дека венчавањето ја ослободило од грдоти-јата, како што блескавиот меч се ослободува од кориците.

Имаа деца. Најнапред дојде стравот; тој се плашеше дека и тие ќе имаат крилја.

“Глупости, баш би сакала да е така!” рече таа. “Така никогаш не би можеле да ги нагазиме.”

“Но тогаш”, воскликна тој, “би ти се вpletкувале во косите!”

“Оф!” извика таа.

Се родија четири деца, три момчиња и едно девојче, а според енергичноста како да беа навистина крилести. Неколку години потскокнуваа како жаби, а во жешките летни денови го бараа татко си што седеше под јаболкницата, ги ладеше со свои-те крилја и им раскажуваше диви, свездени сказни за облаците-острови, за небесните океани, за превезите од магла и ветер и за тоа како вкусот на свездите ти се топи на јазикот, како прилега тоа кога како камче паѓаш од Монт Еверест и потоа се пре-сторува во зелен цвет, кога крилјата ти се расцветуваат еден миг пред да го допреш дното!

Тоа беше нивниот брак.

А денес, по шест години тука седеше вујко Ејнар. Беше тука, гниеше под јаболкницата, сè понетрпелив и сè поне-пријатен; не поради тоа што тој така сакаше, туку поради тоа што и по сето тоа долго чекање тој сеуште не можеше да лета низ ноќното небо. Неговото особено сетило веќе никогаш не се врати. Седеше тука разочаран, ниту малку подобар од летен чадор против сонце, зелен и отфрлен, напуштен од немарните излетници кои понекогаш бараа засолниште во неговата про-сирна сенка. Зарем тука треба да седи за навек, плашејќи се да лета дење за да не го види некој? Зарем да лета единствено како сушач на алишта на жена си или да им биде ладило на децата во жешките августовски пладниња? Тој секогаш леташе за потребите на Семејството, побрз и од луѓата. Како бумеранг фучеше над бреговите и долините и слетуваше леко како семе од глуварче. Секогаш имаше пари; Семејството знаеше да го користи крилестиот човек на многу начини! А сега? Горчливост! Крилјата му трепереа и лепетаа низ воздухот, а тој заточени-кот, беснееше.

“Тате”, рече малечката Мег.

Децата стоеја и гледаа во неговото замислено, стемнето лице.

“Тате”, рече Роналд.

“Март е, студено е. Наскоро ќе врне и ќе грми” рече вујко Ејнар.

“Ќе дојдеш ли да не гледаш?” запраша Мајкл.

“Бегajte, бегajte! Оставете го татко ви да размислува!”

Немаше љубов во него. Децата не добиваа љубов, љубовта не допираше до нив. Размислуваше само за небото, хоризонтите, дневните и ноќни бескрајни простори, осветлени од свездите, месечината или сонцето. Облачни или ведри, тоа секогаш беа небесни простори, хоризонти и видокрузи што се простираат без крај, горе, високо. Сепак, тој беше тука, тапкаше по леди-ната застрашен од помислата да не го видат.

Беда на крајот од бездната!

“Тате, дојди да нè гледаш, март е!” кликна Мег. “Ќе одиме на брегот со децата од градот!”

Вујко Ејнар промрморе: “Каков брег?”

“Па, Змејовиот брег, се разбира”, запеаја сите во хор.

Се загледа во нив.

Секое дете држеше по еден голем змеј од хартија, а лицата им блескаа во очекување и животна радост. Во нивните прстен-ца имаше клопчиња од бела преѓа. Од змејовите, црвени, сини, жолти и зелени, висеа опашките од памук и свила.

“Ќе ги пуштаме змејовите”, рече Роналд. “Зарем нема да дојдеш?”

“Не”, тажно одговори. “Не смее никој да ме види, зашто инаку ќе биде белја-работа.”

“Ќе можеш да се сокриеш и да не гледаш од шумата”, рече Мег. “Сами си ги направивме змејовите. Затоа што знаеме како.”

“Од каде пак вие знаете?”

“Ти си ни татко”, воскликнаа сите заедно. “Ете од каде!”

Долго ги гледаше. Воздивна. “Празник на змејовите, нели?”

“Да, така е!”

“Јас ќе победам”, рече Мег.

“Е, нема ти, јас ќе победам!” викна Мајкл.

“Јас, јас”, пискаше Стивен.

“Ми текна!” загрме вујко Ејнар и високо потскокна со за-глушувачко трескање на крилјата. “Деца! Деца, така ве сакам!”

“Нешто не чини, тате?” рече Мајкл повлекувајќи се.

“Ништо, ништо, ништо!” потпевнуваше Ејнар. Ги рашири крилјата колку што можеше повеќе и ги собра. Вуум! Треснаа како цимбал. Децата испопагаа под ударот на ветерот. Така е, така е, пак сум слободен! Оган и громови! Пердуви на ветерот! Брунила! викна Ејнар кон куќата. Се појави жена му. “Слободен сум!” извика, забревант и висок, поткачен на врвовите од прстите. “Слушај, Брунила, не ми треба веќе ноќта. Можам и дење да летам! Не ми треба ноќ. Од сега ќе летам секој ден, секогаш кога ќе посакам! Туку, зошто губам време во дрдорења, гледај!”

И додека загрижените членови на семејството гледаа, тој го дофати памучниот опаш на едниот од малите змејови, го врза околу појасот, го дофати клопчето од конец, ставајќи го едниот крај во уста, им го даде другиот на децата и се вивна горе, горе во воздухот, далеку во мартовскиот ветер.

А неговите деца трчаа по ледините и низ фармите, го испуштаа конецот во небо, викајќи и сопнувајќи се, додека Брунила стоеше назад во дворот, мавташе и се смееше, гледајќи што се случува. Децата јуреа до далечниот Змејов брег и таму застаанаа, четворицата, држејќи го клопчето со конец во радосните, горди прстиња, секое од нив тегнееше, управуваше и влечеше. А децата од Мелин доагаа трчајќи за да ги пуштат на ветерот своите мали змејови и кога го здогледуваа огромниот зелен змеј како потскокнува и се лизга по небото, воскликнуваа:

“Ох, ох, каков змеј! Каков змеј! Ох, и јас би сакал да имам ваков змеј! Каде, каде сте го купиле!”

“Тате ни го направи!” викаа Мег, Мајкл, Стивен и Роналд и триумфално го влечеа конопот, а шумниот, громовит змеј на небото ќе јурнеше удолу, повторно ќе се вивнеше и ќе на-правеше еден голем и волшебен извичник во облаците.

Град

Градот чекаше дваесет илјади години.

Планетата се движеше низ вселената, цвеќето по полињата растеше и венееше, а градот сеуште чекаше; реките на плане-тата навираа, пресушуваа и се претвораа во прав.

Градот и натаму чекаше. Ветриштата, некогаш млади и диви, старееја и се смируваа, а облаците на небото, раскинати и расфрлани, беа оставени самите да скитаат низ празната белина.

Градот сеуште чекаше.

Градот чекаше, со своите прозорци и црните опсидијански сидови, со своите кули што го допираа небото и куличките без знамиња, со своите нечекорени улици и недопирани кваки, без ниту едно парче хартија по улиците, без ниеден отпечаток од прсти на себе. Градот чекаше додека планетата кружеше низ вселената, следејќи ја својата орбита околу сино-белото сонце, а годишните времиња минуваа носејќи мраз, па оган, а потоа по-вторно мраз и пак зелени полиња и пожолтени ледини на лето.

Беше летно попладне во средината на дваесетилјадитата кога градот престана да чека.

На небото се појави ракета.

Кружеше, потоа се обрна, се врати и полека се спушти на ледината, на триесетина метри од опсидијанскиот сид.

Во ретката трева се чу екот на чекори од чизми и гласови на луѓето од ракетата што им довикуваа на оние надвор.

“Подготвени?”

“В ред, луѓе. Внимавајте! Во градот. Ти Џенсен и ти Хачисон ќе заминете први како патрола. Добро да ги отворите очите.”

Градот ги отвори скриените тајни ноздри во своите црни сидови и еден силен вцицувачки вентил во телото на градот ги вовлече воздушните луњи низ внатрешните канали, низ густите филтри и собирачите на прав, до фината и треперливо прецизна низа на навивки и мрежи што блескаа со сребренеста светлина. Се повторуваа тие длабоки вдишувања; повторно и повторно, топлите ветришта му ги носеа на градот мирисите на ливадите.

“Здив од оган, мирис на паднат метеорит, на усвитен метал. Брод што стасал од некој друг свет. Мирис на месинг, остар мирис од изгорен прав, мирис на ракетен сулфур.”

Информациите, втиснати на лентите и вовлечени во процепите, се лизнаа удолу низ жолтите запци кон следните машини.

Клик-клак-клак-клак.

Компјутерот одбројуваше со звук на метроном. Пет, шест, седум, осум, девет. Девет луѓе! Печатачот в час ја испи-ша пораката на лентата што се измолкнуваше, исчезнувајќи.

Кликити-клак-клик-клак.

Градот ги очекуваше меките чекори на нивните еластични чизми. Неговите големи ноздри повторно се раширија.

Мирис на масло. Во воздухот над градот, околу луѓето што се примолкнуваа се распростираше слаб, двај забележлив мирис и тој дојде до Носот на градот, разложувајќи се во сеќавањата како млеко, сирење, сладолед, масло.

Клик-клак.

“Внимавајте, луѓе!”

“Џонс, извлечи го оружјето. Не биди будала!”

“Градот е мртов, нема ништо од што би се плашеле.”

“Никогаш не се знае.”

Сега, од тој разговор сличен на лаење, се разбудија Уши-те. По многувековното слушање единствено благи и тивки ветриња, слушањето лисја што паѓаат од дрвјата и трева што меко расте додека снеговите се топат, Ушите сега се подмачкаа, ги навлекоа затегнатите, големи опна по кои дамарите на освојувачите трепереа како лесен лепет на крилја од некој комарец. Ушите слушаа, а Носот длабоко вдишуваше.

Потењето кај исплашените луѓе се засили. Потта им се пробиваше од под пазувите, а прстите и дланките со кои ги држеа пиштолите веќе им беа мокри.

Носот го издели мирисот и се замисли над него, како добар познавач занесен со некое древно, одлежано вино.

Клик-клик-клак-клик.

Информациите се симнаа удола по кружниот пат, на лентите со двојна проверка. Потење; хлорид толку и толку насто; сулфати толку и толку; урински нитрат, амониум нитрат, значи: креатинин, шеќер, млечна киселина, ете!

Засвонија своната. Малите бројки со вкупните резултати излетаа надвор.

Носот зашущка, исфрлајќи го анализираниот воздух. Големите уши слушаа:

“Мислам дека би требало да се вратиме во ракетата, капетане.”

“Смит, јас тука ги издавам наредбите!”

“Да, капетане.”

“Еј, вие таму од патролата! Дали гледате нешто?”

“Ништо! Се чини дека е веќе одамна мртов!”

“Гледаш ли Смит? Од што би се плашеле?”

“Ова не ми се допаѓа. Не знам зошто. Дали некогаш сте почувствувале за некое место дека веќе сте го виделе? Ете, овој град ми прилега премногу познат.”

“Глупости. Овој планетен систем се наоѓа со милијарди километри далеку од Земјата; невозможно е дека кога било досега сме биле тука. Само оваа наша ракета е способна да минува светлински години.”

“Но јас се чувствувам така, капетане. Мислам дека би требало да си одиме оттука.”

Чекорите им станаа несигурни. Во неподвижниот воздух се слушаше единствено дишењето на натрапниците.

Увото ги чу и го забрза работењето. Роторите се движеа, течностите блеснуваа, течејќи во минијатурни потоци низ исправувачите и вентилите. Формулата, и приказната беше готова - еднопозруго. Еден миг подоцна, како одговор на повиците на Увото и Носот, низ големите вентили помеѓу градските сидишта врз освојувачите завеа свежиот здив на ветерот.

“Го чувствуваш ли ова, Смит? Аххх... Зелена трева. Си помирисал ли, воопшто, нешто поубаво? Кога би можел само да седам вака и да го вдишувам тој мирис.”

Невидливиот хлорофил се лелееше во воздухот и кружеше околу луѓето што стоеја.

“Аххх.”

Чекорите продолжуваа.

“Зарем во тоа има нешто лошо, Смит, кажи? Ајде!”

Увото и носот се опуштија во еден милијардит дел од миг-от. Противпотегот е успешен. Пионите продолжуваат напред.

* * *

Сега облачните очи на градот се придвижија, излегувајќи од маглата и замагленоста.

“Капетане, прозорците!”

“Што?”

“Оние прозорци на куќите, ене таму! Ги видов како се движат!”

“Јас не видов.”

“Се изменија. Ја променија бојата. Беа темни, а сега се светли.”

“Мене ми прилегаат на обични правоаголни прозорци.”

Сликите на нејасните предмети се изострија. Во ме-ханичките засеци на градот потскокнаа подмачканите лостови, регулационите тркала нурнаа во зелените базени со масло. Прозорските рамки се извија. Стаклата на прозорците светнаа.

Под нив, по улицата одеа двајца луѓе, патрола следена од седуммина, на безбедна оддалеченост. Нивните униформи беа бели, лицата им имаа розова боја како некој да им исплескал шлаканици; очите им беа сини. Одеа исправени, на задните нозе, носејќи метално оружје во предните. На нозете имаа чизми. Беа мажи и имаа очи, уши, уста, носови.

Прозорците затреперија. Се истенчија. Се раширија незабележливо, како зениците на безбројни очи.

“Ви велам, капетане, нешто не е в ред со прозорците!”

“Оди напред.”

“Капетане, јас ќе се вратам.”

“Што?”

“Се враќам во ракетата.”

“Смит!”

“Не сакам да поадам во некаква стапица!”

“Се плашиш од празниот град?”

Останатите се насмеаја несигурно.

“Само продолжете да се смеете!”

Улицата беше поплочена со камен, секој камен беше осум центиметри широк и шеснаесет долг. Со движење што не се забележуваше, улицата налегна. Ја измери тежината на освојувачите.

Во долниот дел на машината, една црвена стрелка заигра по бројките: 87 килограми... 102, 74, 95, 91 — секој човек беше измерен, заведен, а податоците со калем се симнаа удоулу.

Градот сега беше сосема разбуден!

Вентилите го вцицуваа и испуштаа воздухот, реата на тутун од устите на освојувачите, реата на зелен сапун од нивните раце. Дури и очните јаболка им испуштаа некаков особен, благ мирис.

Градот ги откри, и тие податоци јурнаа удоулу за да ги комплетираат сите останати вкупни информации. Кристал-ните прозорци светкаа, Увото се напрегна и ја затегна својата слушна опна уште посилено — сите сетила на градот се раз-движија како некаква невидлива внатрешна луња, броејќи ги вдишувањата и издишувањата, скриениот и нејасен дамар на луѓето, слушајќи, гледајќи и вкусувајќи.

Зашто улиците беа како еден огромен јазик, и додека луѓето минуваа по нив вкусот на нивните гонови се впиваше во длабините на камените пори за да биде испитан со лакмус. Вкупните хемиски податоци, грижливо присобрани, им се до-даваа на сè поголемите низи од бројки што чекаа на конечната обработка помеѓу забрвтаните тркалца и шепотливите цилиндри.

Чекори. Трчање.

“Смит! Врати се!”

“Не сакам, мавнете ми се!”

“Држете го, луѓе!”

Многу чекори. Јурење.

Конечно испитување. Градот, откако слушаше, гледаше, вкусуваше, чувствуваше, измери, и одмери, сега ќе мора да ја изврши конечната задача.

Скриената стапица широко зина сред улицата. Никој не виде кога капетанот исчезна, додека трчаше.

Обесен за стапалата, додека скалпелот му минуваше преку грлото, а уште еден низ градите; неговиот труп в час беше испразнет од утробата и поставен на маса под улицата, во скриената келија. Капетанот умре. Големите кристални микроскопи започнаа да ги набљудуваат црвените снопови од мускули; металните прсти се зарија во срцето што сеуште работеше. Парчиња од неговата одрана кожа беа прицврстени на масата, додека рацете ги преместуваа деловите на телото, како некој брз и љубопитен играч на шах што ги придвижува црвените фигури.

Горе, по улицата, луѓето трчаа. Смит, трчаше, а луѓето викаа по него. Смит викаше, а под нив, во таа чудна соба, крвта течеше во капсули, разматена, се обрнуваше во центрифуга, беше размачкувана на стакленца, под разни микроскопи. Се вршеа пресметувања, беше измерувана температурата, срцето беше исечено на седумнаесет делови, црниот дроб и бубрезите беа располовени.

Мозокот беше издупчен и изваден од своето коскено лежиште, нервите извлечени, како мртви жици од контролна плоча, мускулите истегнувани за да им се измери еластичноста, додека во подземјето на градот, Умот конечно не заврши со своите пресметувања и севкупниот механизам чудовишно и однадеж не застана.

Резултат.

Ова се луѓе. Ова се луѓе од некој далечен свет, од одредена планета и имаат точно одредени очи, точно одредени уши, одат со нозете на точно одреден начин и носат оружје и размислуваат и се борат, и имаат точно одредени срца и секакви други органи, точно така како што уште многу одамна беше утврдено.

Горе, луѓето трчаа кон ракетата.

Смит трчаше.

Резултат.

Ова се нашите непријатели. Ова се оние што ги чекавме дваесет илјади години за да ги видиме повторно. Тоа се луѓето што ги чекавме за да им се одмаздиме. Сè се совпаѓа. Тоа се луѓето од планетата Земја, планетата што пред дваесет илјади години му објави војна на Таолан, што нè држеше во ропство, нè уништуваше и нè уништи со големата и страшна болест. А потоа Земјаните отидоа да живеат во друга галаксија, за да побегнат од болеста што ни ја донесоа самите, откако го ограбија нашиот свет.

Тие ја забравиле таа војна и тоа време, и нас нè забравиле. Но ние не ги забравивме нив.

Ова се нашите непријатели. Тоа е сигурно. На нашето чекање му дојде крајот.

“Смит, врати се!”

Брзо. На црвената маса, со раширеното празно тело на капетанот пред себе, новите раце ја започнаа битката на движења. Во влажната внатрешност беа сместени органите од бакар, месинг, сребро, алуминиум, гума и свила, пајациите испредоа златна мрежа и ја прицврстија во кожата; срцето беше сврза-но, во коскеното лежиште беше сместен мозокот од платина што сунеше и фрлаше искри од синкаст пламен, а низ телото, до рацете и нозете беа спроведени жици. Еден миг подоцна, телото беше цврсто сошиено, засеците беа покриени со восок, излекувани околу вратот и грлото и по черепот — совршено, свежо и ново.

Капетанот седна и ги протегна рацете.

“Застани!”

На улицата повторно се појави капетанот. Го подигна пиштолот и истрела.

Смит падна, со куршумот в срце.

Сите се свртија.

“Будала! Се плашеше од градот!”

Го погледнаа телото на Смит, спружено покрај нивните нозе. Ги подигнаа погледите кон капетанот, а очите им се собраа и потоа се раширија.

“Слушајте ме! Сите!” рече капетанот. “Сакам нешто важно да ви кажам.”

Сега градот, што ги измери, вкуси и намириса, што ги искористи сите свои моќи освен една, ги подготви за да ја употреби и својата последна способност, моќта на говорот. Не зборуваше со бесот и непријателството што се беа собрале меѓу неговите масивни сидишта и кули, ниту во неговите поплочени улици и тврдини преполни со механизми. Зборуваше со тивкиот глас на еден човек.

“Јас веќе не сум вашиот капетан”, рече. “Не сум ниту човек веќе.”

Луѓето отстапуваа.

“Јас сум градот”, рече и се насмевна. “Чекав двеста века”, продолжи, “ги чекав да се вратат синовите на синовите од синовите.”

“Капетане!”

“Да продолжам. Кој ме создал мене? Градот. Луѓето што ме создадоа умреа. Стар вид што некогаш живеел овде. Народот што беше оставен од Земјаните да умре од страшна болест, од еден вид лепра што не се лекува. И луѓето на таа стара раса, сонувајќи го денот кога Земјаните ќе се вратат, го изградија овој град, и името на тој град беше и сеуште е Одмазда, на Планетата на Темнината, во близината на брегот на Морето на Вековите, покрај Планината на Мртвите; сето тоа мошне по-етично. Овој град требаше да биде машина за мерење, лакмус, антена што ќе ги провери сите идни вселенски патници што ќе дојдат овде. Во текот на дваесет илјади години само две ракети слетаа. Едната беше од оддалечената галаксија наречена Ент, а патниците од леталото беа испитани, измерени, беше про-учено сè што требаше, а потоа беа пуштени да заминат од овој град, слободни, без ниту една лузна. Исто така минаа и посетителите од другиот брод. Но денес! Најпосле, стасавте! Одмаздата ќе биде извршена до последната дребност. Тие, старите луѓе, се мртви веќе двеста столетија, но го оставија овој град за да поздрави и да ве дочека.

“Капетане, вам не ви е добро. Можеби е подобро да се вратите во бродот.”

Градот се затресе.

Се отворија тротоарите и улиците и луѓето врескајќи испаѓаа во длабините. Паѓајќи, ги гледаа блескавите сечила што чекаа на нив.

Времето минуваше. Наскоро се чу повик:

“Смит? Џенсен? Џонс, Хачисон, Спрингер?”

“Овде! Овде, овде!”

Стоеја покрај вратата на ракетата.

“Веднаш се враќааме на Земјата.”

“Да капетане!”

Резовите на нивните вратови беа невидливи, исто како и месинганите срца скриени длабоко внатре, како и сребрените органи и фините златни нишки на нервите. Од нивните глави се слушаше тивко, двај чужно сунене.

“Напред, во трк!”

Деветмината луѓе брзо ги уфрлија во ракетата златните бомби полни со културите од смртоносни болести.

“Тие ќе бидат фрлени на Земјата!”

“Разбираме, капетане!”

Вратата на ракетата се затвори со тресок.

Вселенскиот брод се вивна во небото.

Додека грмењето од височините замираше, градот ле-жеше на летната ледина. Неговите стаклени очи беа згаснати, без живот. Увото се опушти, големите вентили на ноздрите се затворија, улиците веќе не ја мереа тежината, а скриениот механизам престана да работи во своето лежиште.

На небото ракетата полека му се измолкнуваше на видот.

Полека, со уживање, градот му се препушти на раскошот на умирањето.

Икар, Монголфје, Рајт

Лежеше на креветот, додека ветерот што се промолк-нуваше низ отворениот прозорец му се слеваше низ полуотворените усни, шепотливо вовлекувајќи се во неговиот сон.

Потсетуваше на ветерот на времето, што фучи во делф-ските пештери за да го каже она што морало да биде вчера, што мора да биде денес и што ќе биде утре. Понекогаш гласот допираше од голема оддалеченост, понекогаш тоа беа два гласа, многу гласови, цела скала на човечки извици што му навираа во устата, но нивните зборови беа секогаш истите:

“Погледни, погледни, ние го сторивме тоа!”

Одеднаш тој, тие, еден или повеќе од нив, влегоа во сонот и полетаа. Воздухот треперливо се ширеше над топлото море во кое пливаше исполнет со недоверба.

“Погледнете, погледнете! Успеа!”

Но тој не сакаше да го гледаат, ги напрегаше своите сетила за да види што подобро, за да почувствува, намириса, да го допре воздухот, ветерот, месечината што изгреваше. Сам бродеше низ небото. Огромната земја под него веќе исчезна.

Почекај, помисли одеднаш, почекај малку!

Ноќва... која е, всушност, оваа ноќ?

Квечерина, се разбира. Самрак пред првиот лет на ракетата кон Месечината. Спроти собава, на сувата пустинска почва, стотина метри понапред ме чека ракетата.

Но, дали навистина ме чека? Дали навистина има ракета?

Почекај, помисли, па се изви, се сврте кон сидот, испотен, без да ги отвори очите, бесно процедувајќи низ заби: Треба да си сигурен! Кој си ти всушност?

Јас? помисли. Моето име?

Џедадаја Прентис, роден 1938, дипломирал 1959, станал пилот 1965. Џедадаја Прентис... Џедадаја Прентис...

Потоа, тивко чекаше ветерот да му го врати името. Долго чекаше, наоколу беше само тишината, и по илјада отчукувања на срцето чувствува движење.

Небото се отвори како нежен син цвет. Егејското море се разбрани во благи, бели далги што се разливаа во далечната шир со винска боја.

Во шумолењето на брановите што го исплакнуваа брегот го чу своето име.

Икар.

И уште еднаш, со шумолен шепот.

Икар.

Некој го повлече за рака, беше тоа татко му, кој изговарајќи го неговото име ја изгони ноќта. А тој самиот лежеше малечок, напола свртен кон прозорецот, брегот под него и длабокото небо, чувствувајќи како првиот утрински ветер му ги мрси пердувите зариени во ќилибарниот восок. Златните крилја трепереа во татковите раце и на неговите ра-меници, чиниш живи се, и тој ги гледаше, а преку нив гребенот, долу.

“Татко, каков е ветерот?”

“За мене доволно силен, но не и за тебе...”

“Татко, не грижи се. Крилјата можеби несмасно при-легаат, но моиве коски ќе ги зајакнат, мојава крв ќе ги оживее.”

“Тоа се и мои коски, тоа е и моја крв, запомни; секој човек им го позајмува своето месо на децата, барајќи од нив добро да го чуваат. Вети ми Икаре, дека не ќе одиш многу високо. Сонце-то или син ми, топлината на првото или немирот на вториот, можат да ги истопат тие крилја. Внимавај!”

Потоа ги изнесоа блескавите златни крилја во утрото, додека тие го шепотеа во нивните раце неговото име, нечие име, било чие име што долета, лебдејќи како пердув сред топлиот воздух.

Монголфје.

Рацете го допираа вжештеното јаже, светлото платно, нишките на шевовите, зажарени од летното сонце.

Монголфје.

Погледот му се искачуваше долж огромната разбранета маса на океанот што се креваше и спушташе рамномерно, и големата сребрена круша, што се полнеше со блескави воз-душни струи исфрлани од пламеникот. Тивко како божество, што сонливо се наднело над пределите на Франција, таа нежна ленена опна, таа бујна вреќа со вжештен воздух лесно би можела да се откине и ослободи. Исправени нагоре кон сините светови на тишината, неговите мисли и мислите на брат му пловеа заедно со неа, безгласни, ведри меѓу островите од обла-ци кајшто спијат дивите молњи. Во тие бездни што не се внесени на ни една мапа, каде не стасува ниту појот на птиците ниту човечкиот глас, и балонот молчеше. Така, препуштен на струењата на ветерот, тој, Монголфје, и сите други луѓе, можеа да го чујат безмерното дишење на Бога и свечените чекори на Вечноста.

“Ах...” Тој се помрдна, и толпата се помрдна, под сенката на топлиот балон. “Сè е подготвено, сè е в ред...”

В ред. Усните му се стиснаа насоне. В ред. Писок, шепот, жубор, тишина. В ред.

Од рацете на татко му една играчка отскокна кон таванот, зафатена од вителот што самата го направи, таму застана, а тој и брат му ја гледаа со ширум отворени очи како трепери, шумоли, пишти, слушаа како ги кажува нивните имиња.

Рајт.

Шепотот се разлеа: ветер, небо, облак, простор, крило, лет...

“Вилбур, Орвил? Погледнете; каде е тоа?”

“Ах”. Во сонот му се откина воздишка.

Играчката-хеликоптер брмчеше, удираше во таванот, кликтеше како орел, гавран, врабец, кос, сокол. Се зачу орелот, заграка гавранот, и најпосле, слетувајќи на нивните раце со сунење, како шум од невреме на некое сеуште неродено лето, притоа правејќи го последното свртување и воздишка, се огласи соколот.

Се насмевна в сон.

Ги гледаше облаците што пловеа по егејското небо. Чувствуваше како балонот пијано се занесува под силните налети на воздушните струења. Чувствуваше како песокта ги заева гребените на Атлантикот и создава благо налегнати дини што би можеле да го спасат кога, како невешта птица, би пропаднал удоу. Костурот на авионот брмчеше и трепереше како харфа, таа музика го обземаше и него.

Почувствува дека зад собата ракетата се извишува над пустинското тло, со подвиените огнени крилја, со притулениот огнен здив, чекајќи да проговори во името на три милијарди луѓе. Уште еден миг и тој ќе стане полека и ќе зачекори кон неа.

Ќе застане на работ од гребенот.

Ќе застане свеж под сенката на топлиот балон.

Ќе застане пред налетот на песочните наноси што го прекриваат Кити Хок.

И ќе ги навлече своите момчешки зглобови, раце, прсти, во златните крилја и златниот восок.

И за последен пат ќе го допре задржаниот човечки здив, жешкиот здив на стравопочит и восхит што го навестува остварувањето на еден сон.

И ќе забрета бензинскиот мотор.

И ќе ја фати татковата рака и ќе му посака среќа со своите крилја, подвиени и подготвени, тука на работ од бездната.

Потоа ќе замавне со нив и ќе скокне.

Потоа ќе ги пресеке јажињата за да го ослободи големиот балон.

Потоа ќе го вклучи моторот и авионот ќе се вивне во воздух.

Потоа ќе го преклопи стартерот и ракетата ќе зарига пламен.

А тогаш сите заедно ќе се вивнат, ќе запловат, ќе јурнат, ќе се размавнат, ќе скокнат и ќе полетаат кон Сонцето, Месечината, ѕвездите, ќе појдат над Атлантикот и Медитеранот; над полињата, дивината, градовите и населбите; кон спокојот на небото, со раскрилените пердуви, трескавичниот шум на телото од леталото, ерупцијата на вулкани, во застрашувачката, трескотна грмотевица; отпрвин трепет, колебање, потоа возлет, издигање, чудесно наднесени ќе се засмеат и ќе си ги провикнат имињата во просторот. Или ќе ги извикаат имињата на другите неродени или дамна мртви и одвеани од ветерот што мириса на вино или на сол или тивките струења што го издигаат балонот или ветерот од хемискиот оган. Секој од нив ќе почувствува како блескавите пердуви затреперуваат и бликаат, длабоко во коренот, обидувајќи се да се истргнат од нивните здробени рамени коски! Секој од нив ќе го остави екот од својот лет, звук што со ветриштата ќе го заобиколи светот и ќе им говори повторно во некои други времиња на синовите од синовите на нивните синови, заспани, а сепак вслушани кон немирното полноќно небо.

Горе, уште погоре, повисоко, повисоко! Пролетен порој, летна поплава, бескрајна река од крилја! Своето нежно засуни.

Не, прошепоти тој, уште еден миг и ќе се разбудам. Почекај...

Егејот се истопи под прозорецот, исчезна; дините на Атлантикот, пределите на Франција, сите се престорија во пустината на Нов Мексико. Немаше веќе треперливи пердуви во златниот восок, спроти постелата, во неговата соба. Надвор немаше голема круша што поигрува на ветерот, ниту направа слична на пеперутка. Само една ракета, огнен сон, што чека на еден замав од раката за да се вивне во просторот.

Во последниот миг на сонот некој го запраша за името.

Мирно, одговори како што чу во часовите по полноќта.

“Икар, Монголфје, Рајт.”

Повтори уште еднаш за да може оној што прашуваше да го запамети редоследот и да ги забележи буквите до една.

“Икар, Монголфје, Рајт.”

“Роден: деветстотини години пред Христа. Основно училиште: Париз, 1783 година. Гимназија: Кити Хок, 1903 година. Дипломирал при летот од Земјата до Месечината: денес, со Божја волја, на 1 август 1970 година. Умрен и погребан, со среќа, на Марс, летото Господово 1999.”

Потоа допушти да го разбудат.

Еден миг потоа, минувајќи по пустинската патека, чу како некој го вика и повторно и повторно.

Не знаеше дали некој е крај него или зад него. И не знаеше дали тоа е еден глас или се повеќе гласови, млади или стари, блиски или далечни, шепотливи или гласни додека ги изговараа неговите храбри нови имиња. Не се ни обрна за да види.

Зашто ветерот полека се издигаше и тој му се препушти да го подигне и понесе по остатокот од патот низ пустината до ракетата што неподвижно го чекаше.

Кошмарна треска

Го ставија во чистите, свежо испрани чаршафи, а на масичката под матната розова лампа секогаш имаше полна чаша со свежо исцеден сок од портокали. Сè што требаше да стори беше да ги повика мајка му и татко му и тие ќе ги промолкнеа своите глави во собата за да видат како му е. Во собата продираа најразлични звуци: од тоалетот наутро се слушаше гргорењето на неговото порцеланско грло, од покривот лекото роморење на дождовните капки, од таванот итрото глувче што трча меѓу тајните прегради, а од под скалилата појот на канарката во нејзиниот кафез. Кога сте доволно прет-пазлив и дисциплиниран болен ни болеста не е толку тешка.

Имаше петнаесет години, полни. Беше средината на септември и земјата започнуваше да гори со есенски бои. Во постелата лежеше три дена, а потоа беше обземен од ужасот.

Сè започна кога раката му се промени. Десната. Кога ја погледна беше жешка и оросена со пот, на чаршавот. Беше беспомошна, не можеше ни да ја помрдне. Така опуштена таа почна да ја менува бојата.

Попладнето дојде лекарот, повторно. Го потчукнуваше по градите како по некаков мал барабан. “Како си?” го запраша смеејќи се. “Не кажувајте ми дека сум добро, дека настинката минала, зашто јас, докторе, сеуште се чувствувам лошо! Ха!” се засмеа тој на својата вообичаена шега.

А тој лежеше и чувствуваеше дека таа страшна, изветвена шега се остварува. Таа му се прикова во умот. Повредена, него-вата свест се повлекуваше пред бледиот ужас. Докторот не знаеше колку е суров со тие негови шеги! “Докторе”, прошепоти Чарлс, лежејќи спружен и безбоен. “Раката, таа веќе не ми припаѓа мене. Утринава се престори во нешто друго. Докторе, сакам да ми ја повратите!”

Докторот се исклешти и го потчукна по раката: “Мене, синко, раката ми прилега сосема нормална. Си имал единствено треска.”

“Но таа е изменета, докторе, ох докторе”, викаше Чарлс молебно, држејќи ја својата бледа, одземена рака. “Навистина!”

Докторот му намигна. “Ќе ти дадам едно розово апче за тоа”. Му ја стави таблетата на јазикот. “Голтни ја!”

“Ќе ми помогне ли, ќе ми ја поврати ли раката за да стане повторно дел од мене?”

“Да, да.”

Куката беше тивка, кога докторот замина по патот со својата кочија, под мирното, сино септемврско небо. Часовник-от отчукуваше со својот оддалечен звук во светот на кујната. Чарлс лежеше гледајќи си ја раката.

Не се повраќаше. Сеуште беше — нешто друго.

Надвор дуваше ветер. Лисјата паѓаа спроти студениот прозорец.

Беше четири часот кога и втората рака му се измени. Сето тоа прилегаше на треска, зараза, вирус. Пулсираше и се набираше, клетка по клетка. Чукаше како жешко срце. Ноктите му станаа модри, а потоа црвени. Тоа траеше околу еден час и кога заврши прилегаше на сосема обична рака. Но не бече обична. Таа веќе не беше дел од него. Лежеше во маѓепсаност и ужас, а потоа падна во исцрпувачки сон.

Во шест часот мајка му донесе супа. Не ја ни допра. “Немам веќе раце”, рече не отворајќи ги очите.

“Рацете ти се наполно во ред”, рече мајка му.

“Не”, залипа. “Ти загубив рацете. Се чувствувам како да сум сакат. Мамо, ох, мамо, држи ме. Се плашам!”

Таа мораше самата да го нахрани.

“Мамо”, рече, “доведи доктор повторно, те молам. Болен сум.”

“Лекарот ќе дојде вечерва во осум”, рече таа и излезе.

Во седум, додека паѓаше ноќта, надвивајќи се над куќа-та Чарлс седеше во креветот. Почувствува дека истото се случува отпрвин со едната, а потоа и со другата нога. “Мамо! Дојди бргу!” вресна.

Но кога мајка му дојде, веќе ништо не се случуваше. Додека таа се симнуваше по скалите, Чарлс лежеше без болки, без температура, без црвенила, а собата беше исполнета со жештината на неговата трескавична преобразба. Усвитеноста се расползи од прстите на неговите нозе, па преку глуждовите, сè до колениците.

“Може ли да влезам?” Докторот се смешкаше на прагот.

“Докторе!” извика Чарлс. “Побрзајте, тргнете ги кебињата!”

Докторот ги подигна внимателно. “Ете, тука сме. Цели и здрави, иако испотени. Мала треска. Ах, лошо момче, нели ти реков да не стануваш од постела.” Го штипна за влажниот, розов образ.

“Ти помогнаа ли апчињата? Добра ли ти е сега раката?”

“Не, не, сега и другата рака и нозете ми се одземаат.”

“Па добро. Ќе ти дадам уште по три таблети. Секоја за по еден изданок, а, малечок?” се насмевна лекарот.

“Ќе ми помогнат ли?. Ве молам, ве молам. Што ми е?”

“Благ облик на шарлах, проследен со ниска температура.”

“Дали е тоа заразен бацил што сака да се прошири во мене?”

“Да.”

“Дали сте сигурни дека е тоа шарлах? Не направивте никакви испитувања!”

“Претполагам дека знам што е и каква е една вообичае-на треска штом ќе наидам на неа”, рече докторот со студен, авторитетен тон, проверувајќи му го пулсот.

Чарлс лежеше без зборови, додека лекарот со брзи движења ги враќаше инструментите во својата торба. Потоа, во тивката соба, гласот на момчето се одзва со едно слабо, при-душено “ах” и очите му заблеснаа додека си припомнуваше: “Еднаш прочитав книга во која се зборува за скаменетите дрвја. За шумата што се престорила во камен. За тоа како дрвјата пропаднале и изгниле, се минерализирале и нараснале, па прилегале токму како дрвја, а сепак биле камен.” Застана. Во тивката, топла соба неговото дишење стана гласно.

“Па?” запраша лекарот.

“Размислував”, рече Чарлс по извесно време, “дали баци-лите растат? Мислам, затоа што на часовите по биологија ни зборуваа за едноклеточните животни како, на пример, амебите пред милиони години. Тие се сврзале во групи и го создале првото тело. Сè повеќе и повеќе клетки се здружувале и на крајот настанале рибите, па и ние, и сите ние сме од групи на клетки што решиле да се здружат за да си помогнат взаемно. Зарем не е така?” Чарлс ги навлажни усните што се тресеа.

“Зошто го велиш сево ова?”се наднесе докторот прашално.

“Морав да ви го кажам сево ова, докторе, морав!” повика.

“Што ми се случило или настојува да се случи, поправо се обидува, како што било тогаш, кога многу микроби би се здружиле во група и би се размножувале создавајќи уште...”

Белите раце му беа на градите, се приближуваа кон вратот.

“И кога тие би решиле да завладеат!” викна Чарлс.

“Да завладеат со некого?”

“Да, за да станат тие личност. Јас, моите раце, моите нозе! Што ако болеста знае како да убие некого, за потоа таа да живее со неговото тело?”

Врескаше.

Рацете му беа на вратот.

Докторот притрча кон него, викајќи.

Во девет часот докторот излезе од куќата и се упати кон кочијата, придружуван од мајка му и татко му. Неколку минути зборуваа на студениот ноќен ветер. “Рацете нека му бидат постојано врзани за нозете”, рече докторот. “Не би сакал да се повреди себеси!”

“Ќе му биде ли подобро, докторе?”, мајката го фати за рака со молебен израз.

Ја потчукна по рамото. “Зарем не сум лекар на вашето семејство цели триесет години. Тоа е треска, а тој си вообразува сенешто.”

“Но тие модринки по неговиот врат, па тој само што не се задавил самиот себеси.”

“Само држете го врзан и наутро ќе му биде подобро.”

Коњот со кочијата тргна по патот, во мракот.

Во три часот наутро, Чарлс беше сеуште буден во својата малечка соба. Креветот под него беше мокар. Тој беше усвитен. Немаше веќе ни раце ни нозе, неговото тело, исто така, се менуваше. Лежеше неподвижно на креветот и гледаше во ширниот празен простор над него со нездрава втреченост. Неколку мига порано врескаше и беснееше но сега беше слаб, премален од сето ова, и мајка му стануваше неколкупати за да му го грее челото со топли облоги. Сега беше мирен, со рацете врзани за нозете.

Ги чувствуваше рабовите на своите телесни промени, органската преобразба, белите дробови што вдишуваа синкасти алкохолни пламени. Собата беше осветлена од огне-ните јазици.

Немаше веќе тело. Сè замина. Беше совладан, под туѓа власт, исполнет со широкото треперење на опивната огнена дрога. Како гилјотина што просто му ја отсекала главата и сега таа лежи на полноќната перница, додека телото под него е се-уште живо, но му припаѓа на некој друг.

Болеста му го изеде телото и од него создаде трескавич-на реплика. Таа имаше ситни влакненца на рацете, нокти, лузни и ситна бенка на десната пазува, сето тоа создадено на беспрекорен начин.

Мртов сум, помисли. Убиен сум, а сепак живеам. Телото ми е мртво, тоа е сега болеста, но тоа никој не ќе го знае. Јас ќе се движам наоколу, но тоа не ќе бидам јас, тоа ќе биде нешто сосема друго. Тоа ќе биде нешто лошо, сосема зло, толку големо и толку зло што тешко би можело да се сфати ниту да се смисли. Нешто што ќе купува чевли и ќе пие вода и еден ден можеби ќе се венча и ќе чини повеќе зло на светот отколку што досега е воопшто сторено.

Сега жештината му се примолкнуваше преку вратот, до образите, како топло вино. Му гореа усните, клепките, како лисја зафатени од оган. Носниците, премалено, издишуваа син оган.

Тоа ќе биде крајот, помисли. Ќе ми ги одземе главата и мозокот и ќе го исполни секое око и секој заб и сите свиоци во умот, сета коса, секој набор на ушните школки и тогаш ништо веќе не ќе остане од мене.

Чувствуваше како неговиот мозок се исполнува со зовриена жива. Чувствуваше како некој однатре му го зграп-чува окото и тоа, како полжав, се повлекува и се измолкнува. Беше слеп на левото око, тоа веќе не му припаѓаше нему. Сега тоа беше непријателска територија. Јазикот исчезна, како отсечен. Левиот образ исчезна. Левото уво престана да слуша. Сега му припаѓаше на некој друг. Она што се раѓаше, тоа беа минералите што го менуваат дрвото, болеста што ја заменува здравата, жива клетка.

Се обиде да вреска и можеше да вреска силно и високо и остро во собата, како мозокот да му истечува, десното око и десното уво како да му ги отсекуваат, беше слеп и глув, сиот оган и ужас, сиот паника и сиот смрт.

Вресокот замре пред да влезе мајка му.

Беше убаво, чисто утро со весело ветре. По патот пристигаше докторот со неговиот коњ и кочијата. Застана пред куќата. На прозорецот стоеше момчето, променето, облечено. Не му мавна на докторот за да отпоздрави.

“Што е ова? Од каде? Господи!” Докторот речиси полета нагоре по скалите.

Забрвтавно влезе во собата. “Што правиш надвор од креветот?” инсистираше тој. Го чукна по градите и му ги провери пулсот и температурата. “Сосема неверојатно! Нормално. Нормално. Боже!”

“Никогаш веќе не ќе бидам болен во животот”, изјави момчето, спокојно, стоејќи таму, гледајќи низ широкиот про-зорец. “Никогаш.”

“Се надевам, не. Како, па ти изгледаш одлично, Чарлс.”

“Докторе?”

“Да Чарлс?”

“Можам ли сега да одам на училиште?”

“Мислам дека ќе можеш, утре. Многу бодро звучиш.”

“И сум. Го сакам училиштето и сите деца. Сакам да си играм со нив и да се борам со нив и да ги плукам и да ги тегнам девојчињата за прџињата и да се ракувам со учителот и скри-шум да си ги бришам рацете од капутите во гардеробата и сакам да пораснам и да патувам и да се ракувам со сите луѓе од сиот свет и да се оженам и да имам многу деца и да одам во библиотеки и да земам книги и — сето тоа би го правел”, рече момчето гледајќи во септемвриското утро. “Како ме нареков-те?”

“Што?” Докторот се збуни. “Како да те наречам освен Чарлс.”

“Па подобро тоа отколку воопшто да немаш име, претполагам”, ги набра рамениците.

“Мило ми е што сакаш повторно да се вратиш на училиште”, рече докторот.

“Така и мислев”, се насмевна момчето. “Ви благодарам за помошта, докторе. Да се ракуваме.”

“Ќе ми биде мило.”

Силно си ги стиснаа рацете, а чистиот ветер подувна низ отворениот прозорец. Ги држеа рацете така едно време. Мом-чето му се насмевнуваше на старецот, благодарейќи му.

Потоа, смеејќи се, го испрати докторот по скалите и надвор до кочијата. Мајка му и татко му го следеа за да се поздрават и да пожелаат среќен пат.

“Како од карпа отсечен!” рече докторот. “Неверојатно!”

“И силен”, рече таткото. “Си зацврснал во нокта. Нели Чарлс!”

“Навистина?” рече момчето.

“Да! Но како?”

“Ох”, рече момчето, “тоа беше одамна.”

“Одамна!”

Сите се засмеаја и додека се смееја, спокојното момче ја повлече босата нога на тротоарот, препречувајќи им го патот на црвените мравки што јуреа кон него. Скришум, со блесок во очите, додека родителите весело дрдореа со старецот, гледаше како мравките застануваат, затреперуваат, и се спружаат неподвижно на цементот. Знаеше дека се сега студени.

“Збогум!”

Докторот се одвезе, исчезнувајќи зад аголот.

Момчето тргна пред своите родители. Додека чекореше гледаше кон градот и започна да ја потпевнува “Школските дни”, тивко, за себе.

“Убаво е што те гледам повторно здрав”, рече татко му.

“Слушни го. Толку е загреан за училиштето!”

Момчето тивко се сврти. Силно ги прегрна родителите. Ги бакна обајцата неколку пати.

Потоа, без збор, се упати по скалите во куќата. Во салонот, пред да влезат родителите, брзо го отвори кафезот, ја протна раката и ја погали жолтата канарка, само еднаш.

Потоа го затвори кафезот и застана, чекајќи.

Крај на почетокот

Ја запре косачката сред дворот зашто почувствува дека сонцето тој миг зајде и ѕвездите изгреаја. Свежо искосената трева што му ги ороси лицето и телото полека свенуваше. Да, ѕвездите беа таму, отпрвин притулени, но со сјај што се засилуваше на јасното, опустено небо. Го чу ударот на затво-рање на преградната врата од тремот и почувствува дека жена му го гледа додека тој ја набљудува ноќта.

“Наскоро ќе биде”, рече тој.

Кимна; не мораше да гледа во часовникот. Во миговите што минуваа се чувствуваше многу стар, потоа многу млад, потоа многу студен, потоа многу топол, час едно, час нешто друго. Одненадеж, беше со километри далеку. Тој беше својот син и зборуваше наместо него, се движеше непрекинато за да го смири своето забрвнато срце и возобновената паника што ја чувствуваше додека ја навлекуваше свежата, чиста униформа, ги проверуваше резервите на храна, садовите со кислород, кацигата, скафандерот и се сврти, како и секој човек на земјата таа ноќ, за да се загледа во небото што брзо се исполнуваше.

Потоа, брзо, се најде назад, уште еднаш, таткото на синот, со рацете што ги опфаќаа рачките на косачката. Жена му викна, “Дојди, седни под тремот.”

“Морам да продолжам со работата!”

Таа се симна по скалите спроти тревникот. “Не грижи се за Роберт; ништо нема да му биде.”

“Но сето тоа е толку ново”, го чу својот глас. “Тоа досега никогаш не било сторено. Замисли, ракета со човечки екипаж ноќва тргнува за да ја изгради првата вселенска станица. Боже- господо, тоа е неможно, тоа не постои, не постои ракета, нема полетна рампа, време за полетување, нема техничари. Поради тоа, дури ниту јас немам син што се вика Боб. Сето тоа е пре-многу за мене!”

“Тогаш, што правиш тука зјапајќи?”

Затресе со главата. “Па, доцна утринава, одејќи кон уредот, чув како некој се засмејува силно. Ме изненади и се стаписав сред улица. Тоа бев јас, тој што се смееше! Зошто? Затоа што конечно знаев што ќе прави Боб ноќва; на крајот јас верував во тоа. Свето е збор што досега никогаш не сум го употребил, но ете така се чувствував заробен во сиот тој метеж. Потоа, околу средината на попладнето се фатив себеси како потпевнувам. Ја знаеш песната. Тркало во тркалото. Право во воздухот. Се засмеав повторно. Вселенската станица, секако, помислив. Големото тркало со шуплива внатрешност кадешто Боб ќе живее шест или осум месеци, тргнувајќи потоа кон месечината. Одејќи накај дома, се сетив на поголемиот дел од песната. Малото тркало од судбата завртено, Големото тркало од Божјата милост придвижено. Сакав да скокнам, врескам, да се урнаам и изгорам себеси!”

Жена му го фати за рака. “Ако веќе остануваме овде, тогаш да се сместиме поудобно.”

Поставија две нишалки од плетено праќе сред тремот и тивко седнаа, додека ѕвездите истлејуваа во темнината како сиви зрнца од сол расфрлани на хоризонтите.

“Зошто”, рече конечно жена му, “па тоа е како кога го чекаш огнометот во Сисли филдс секоја година.”

“Поголема е толпата ноќва...”

“Размислувајќи, милијарда луѓе гледаат во небото токму сега, сите со подотворени усти во исто време.”

Чекаа, чувствувајќи како земјата се движи под нивните столици.

“Колку е сега часот?”

“Единаесет минути до осум.”

“Секогаш си во право; мора да имаш часовник во главата.”

“Не би можел да погрешам ноќва. Би можел да ти кажам кога ќе има уште секунда пред да полетаат. Ете! Сега е тревогата за последните десет минути!”

На западното небо видноа четири пурпурни блесоци што пламнаа во ветерот, над пустината, а потоа исчезнаа, тивко згаснувајќи на земјата.

Во новиот мрак, мажот и жената запреа со нишањето.

Малку потоа, тој рече, “Осум минути.” Пауза. “Седум минути.” Се чинеше како многу подолг молк. “Шест...”

Жена му, со главата зафрлена наназад, проучувајќи ги ѕвездите веднаш над неа промрморе, “Зошто?” Ги затвори очите. “Зошто ракетите, зошто ноќва? Зошто сево ова? Би сакала да знам.”

Тој го истражуваше нејзиното лице, бледо под ширната зрнеста светлина на Млечниот пат. Почувствува како му навира одговорот, но ѝ допушти да продолжи.

“Мислам дека сега не се работи за она старото, нели, кога луѓето се прашувале зошто човекот се искачува на Монт Еверест и кога одговарале, ‘Затоа што е таму’? Никогаш нема да разберам. Тоа за мене не е одговорот.”

Пет минути, помисли тој. Времето истечува...неговиот рачен часовник... тркало во тркало... малото тркало завртено од... големото тркало придвижено од...пат сред...четири минути!... луѓето се сместуваат во ракетата од овој миг, капсулата, контролната табла засвети како Божиќна ноќ...

Ги придвижи усните.

“Сè што знам е дека ова е навистина крајот на почетокот. Камено доба, Бронзено доба, Железно доба; од сега па натаму сите нив ги стопуваме во едно заедничко под едно големо име, додека сме оделе по земјата и додека сме ги слушале птиците наутро и плачеле незлобиво. Можеби ќе го наречеме Земјино доба, или можеби Гравитационо доба. Милиони години ние се боревме против гравитацијата. Додека бевме амеби и риби се напрегавме да излеземе од морето без да бидеме смачкани од тежата. Откако се домолкнавме безбедно на брегот се боревме за да се исправиме, а тежата да не ни го скрши новиот пронајдок, рбетот, се обидувавме да одиме без да се сопнеме, да трчаме, а да не паднеме. Милијарда години гравитацијата нè задржуваше дома, подбивајќи се со нас, со ветриштата и облаците, со губарите и скакулците. Тоа е она што е толку богохулно големо во оваа ноќ... тоа е крајот на Гравитацијата на старите и Доба што според неа ќе ја нарекуваме, отсега и засекогаш. Не знам како ќе ги поделат Добата, кај Персијците што мечтаеле за летечки килими, или кај Кинезите што сите незнаено прославувале родендени и Нови години со долгнавестите пишкоти и вишните небесни ракети, или некоја минута, некоја неверојатна секунда во наредниот час. Но ние сме на крајот од милијардагодишните обиди, крајот на нешто долго и за нас луѓето, секако, вредно за почит.”

Три минути... две минути и педесет и девет секунди... две минути и педесет и осум секунди...

“Две минути, помисли. Подготвен? Подготвен? Подготвен? Оддалечениот глас од радиото повикува. Подготвен! Подготвен! Подготвен! Брзи, придушени одговори од забрваната ракета. Проверка! Проверка! Проверка!

Ноќва, помисли, дури и да не успееме со првиот, ќе испратиме друг и трет брод и ќе се преселиме на сите планети и, подоцна, на сите ѕвезди. Ние ќе продолжиме сè додека големите зборови како бесмртност и засекогаш не ја остварат својата смисла. Големи зборови, да, тоа е она што ние го бараме. Континуитет. Откако јазиците за првпат ни се придвижија во устите, се запрашавме, што значи сето тоа? Ниедно друго прашање нема смисла, сè додека смртта ни здивта зад вратот. Но само допуштете ни да се населиме на

десет илјади светови што се обрнуваат околу десет илјади туѓински сонца и прашањето ќе исчезне. Човекот ќе биде бескраен и бесконечен, како што вселената е бескрајна и бесконечна. Човекот ќе продолжи, како што вселената продолжува, засекогаш. Единките ќе умрат, како и секогаш, но нашата историја ќе стаса толку далеку колку што воопшто ќе ни затреба да се загледаме во иднината, и со сознанијата од нашето постоење од сите времиња што допрва ќе дојдат, ние ќе ја сознаеме вредноста и оттаму и одговорот по кој отсекогаш сме трагале. Тоа е цел достојна на сите нашите напори.

Столиците за нишање зашепотија на тревата меко како никогаш дотогаш.

Една минута.

“Една минута”, рече тој, гласно.

“Ох!” Неговата жена наеднаш замавна за да го зрапчи за рацете.”Се надевам дека Боб...”

“Ништо нема да му биде!”

“Ох, Боже, чувај го...”

Триесет секунди.

“Гледај, сега.”

Петнаесет, десет, пет...

“Гледај!”

Четири, три, два, еден.

“Таму! Таму! Ох, таму, таму!”

Обајцата вреснаа. Обајцата потскокнаа. Столиците се превртија нанзад, и се испружија на тревникот. Мажот и жената се стресоа, напрегајќи се со рацете да се пронајадат еден со друг, да се прегрнат цврсто. Ја видоа блескавата боја на небото и десет секунди потоа, големата комета што се извишуваше согорувајќи го воздухот, истрелана кон ѕвездите, иташе во огнениот блесок за да стане уште една ѕвезда во ротирачкото изобилие на Млечниот пат. Мажот и жената се држеа еден со друг како да се сопнале на работ на некој неза-мислив гребен што гледа во бездна, толку длабока и мрачна што како да немаше крај. Зјапајќи угоре се слушнаа себеси како липаат и плачат. Дури по подолго време можеа да проговорат.

“Замина, нели, нели замина?”

“Да...”

“Сè е во ред, нели?”

“Да...да...”

“Нема да падне назад...?”

“Не, не, сè е во ред, на Боб му е добро, сè во ред.”

Тие најпосле се одделија еден од друг.

Тој си го допре лицето со раката и се загледа во влажните прсти. “Проклет да сум”, рече, “проклет да бидам.”

Постојаа наредните пет, па десет минути додека темнината во нивните глави, во мрежниците, не предизвика болка од милион огнени дамки. Потоа мораа да ги затворат очите.

“Добро”, рече таа, “да одиме сега внатре.”

Не можеше ни да мрдне. Само раката го пронајде патот самата од себе за да ја фати рачката од косачката. Кога стана свесен за тоа рече, “Уште само малку ми преостана...”

“Но ти не можеш да гледаш.”

“Доволно е”, рече. “Морам да го довршам ова. Потоа ќе седнеме под тремот накратко, пред да влеземе внатре.”

Тој ѝ помогна да ги внесе столиците под тремот, ја седна таму и се врати назад за да ги стави рацете на управувачот од косачката. Косачката. Тркало во тркало. Проста машина што ја држите во рацете, што ја туркате напред итајќи шумно, додека чекорите напред со вашата тивка филозофија. Бучава, проследена со жешка тишина. Завртено тркало, потоа мекиот шум на чекорењето на мислата.

Јас сум стар милијарда години, си рече себеси; јас сум една минута стар. Висок сум три сантиметри, а не петнаесет ил-јади километри. Погледувам надолу и не можам да ги здогледам своите нозе, толку се далеку што ми се измолкнуваат од погледот.

Ја придвижи косачката. Тревата, што прскаше наоколу, меко паѓаше околу него; тој се внесуваше уживајќи и се чув-ствуваше како да е самиот тој сето човештво, капејќи се на крајот во свежите води на водоскокот на младоста.

Така искапен, повторно се сети на песната, за тркалата и судбината и милоста божја, на патот таму горе сред небото, каде една звезда меѓу милион други, неподвижни ѕвезди се осмелу-ваше да се движи и да истрае во движењето.

Потоа престана со косењето на тревата.

Сето лето во еден ден

“Подготвени сте?”

“Да!”

“Сега?”

“Наскоро!”

“Дали научниците се навистина сигурни? Ќе се случи ли тоа денес, навистина?”

“Погледни, погледни! Погледни и увери се!”

Децата се стиснаа едно до друго како китка рози, како млади билки, измешани, сиркајќи за да го видат скриеното сонце.

Врнеше.

Врнеше седум години; илјадници денови исполнети со дожд, од почетокот до крајот, со барабанење и леене на водата, нежно кристално капење на лисјето и застрашувачки бури ка-ко големи бранови на напливот што ги потопува островите. Илјадници шуми исчезнаа под ударот на дождовите, повторно растеа и повторно исчезнуваа. И така беше тоа секогаш, на планетата Венера, и ова беше училиницата со децата од мажите и жените што со ракети дојдоа ваму, во овој дождлив свет, за да основаат цивилизација и да го минат својот век.

“Престанува, престанува!”

“Да, да!”

Маргот стоеше настрана, подалеку од тие деца што никако не можеа да се сеќаваат на времињата кога немаше дожд и дожд и дожд. Сите имаа по девет години, и ако еднаш, еден ден пред седум години, сонцето изгреало за еден час и му го покажало своето лице на изненадениот свет, тие за тоа не можеа да си припомнат. Понекогаш, ноќе, ќе ги чуеше како се превртуваат, и знаеше дека сонуваат, дека се сеќаваат на златната или жолта боичка, или на паричката со која ќе го купат светот. Знаеше дека мислат оти се сеќаваат на топлината, како руменило: на лицето, на телото, на рацете и нозете и треперливите прстенца. Но, потоа секогаш се будеа во светот на постојаното барабанење, бесконечното тропкање на бисерните ќердани на дождовните капки по покривот, бујните зелени шуми и градини, и нивните сништа исчезнуваа.

Вчера во училиштето цел ден читаа за сонцето. За тоа како е жолто како лимон, дека е жешко. За него пишуваа состави и песнички:

*Мислам дека сонцејџо е румен клас,
ијџо созрева само в еден час.*

Тоа беше песничката на Маргот, песничката што ја прочи-та со спокоен глас во тивката училница, додека надвор врнеше.

“Уф, ти тоа не си го напишала”, ѝ забележа едно момче.

“Да, јас го напишав”, рече Маргот, “јас.”

“Вилијам!” викна учителката.

Но тоа беше вчера. Дождот сега попушташе, и децата се тискаа низ големите дебели прозорци.

“Каде е учителката?”

“Ќе се врати.”

“Нека побрза, инаку ќе го пропуштиме!”

Се обрнуваа околу себе, трескавично, како силно завртени тркала.

Маргот стоеше сама. Беше прозирно, нежно девојче кое како пред многу години да се загубило на дождот, како дождот да ѝ го измил синилото на очите и руменилото на усните и како жито жолтата боја на косата. Беше како стара избледена фотографија на албум од кој е избришан правот, и дури и да проговореше воопшто, гласот би ѝ бил како на дух. Стоеше, изделена, сурејќи во дождот и шумниот мокар свет отаде го-лемиот прозорец.

“Што си се загледала?”

Маргот молчеше.

“Одговори ми кога те прашувам!” Ја турна. Но, таа не се ни помрдна, му допушти да ја оттурне.

Се иставија од неа. Не сакаа да ја гледаат. Чувствуваше како заминуваат. А така беше зашто не сакаше со нив да си игра во тунелите на подземниот град, преполни со одгласи. Ако си играа криенка, дотрчуваа за да ја допрат и веднаш потоа да побегнат. Таа стоеше, трепкајќи со очите, но не потрчуваше по нив. Кога одделението пееше песни за среќата и животот и игра-та, усните одвај и да ѝ се придвижуваа. Дури кога ќе запееја за сонцето и летото, усните ѝ заигруваа, додека ги набљудуваше накиннатите прозорци.

Покрај тоа, секако, најголемото злосторство беше нејзиното пристигање од Земјата пред само пет години. Таа се сеќаваше на сонцето, на ликот на сонцето и небото, тогаш има-ше четири години. А тие... тие сиот живот го минале на Венера, и имале само две години кога сонцето последен пат изгреало, та одамна ја заборавиле и неговата боја и топлината и вис-тинскиот лик. А Маргот се сеќаваше.

“Тоа е како паричка!” рече еднаш со затворени очи.

“Е не е, не е!” извикаа децата.

“Тоа е како оган во печка”, продолжи.

“Лажеш, не се сеќаваш!” викаа децата.

Но таа се сеќаваше и тивко стоеше настрана, набљуду-вајќи ги шарите на прозорецот. Еднаш, пред еден месец, не сакаше да се капе во училишната бања; ги стисна рацете на ушите и главата, врескајќи дека водата не смее да ѝ ја допре главата. И така, потоа... нејасно чувствуваше ... дека е поинаква, а децата го знаеја тоа и ја избегнуваа.

Се зборуваше дека следната година татко ѝ и мајка ѝ ќе ја поведат назад на Земјата; таа сметаше дека тие тоа треба да го сторат, иако тоа чинеше илјадници долари. И затоа децата ја мразеа поради сето тоа, со сите мали и големи последици што од тоа произлегуваа. Го мразеа нејзиното бледо снежно лице, нејзината молчаливост, нејзината слабникавост и она што мо-жеби ја очекуваше.

“Тргни се!” Момчето уште еднаш ја оттурна. “Што чекаш?”

Тогаш за првпат се сврти и го погледна; она што го чекаше ѝ се читаше во очите.

“Подобро да не чекаш тука! диво извика момчето. “Ништо нема да видиш!”

Усните ѝ се придвижија.

“Ништо!” викна тој. “Сето тоа е само шега, нели?” Им се сврти на другите деца. “Денес ништо нема да се случи, нели?”

Сите го погледнаа трепкајќи и тогаш, сфаќајќи, се на-смеаја и завртија со главите.

“Ништо, ништо!”

“Ох, но...” прошепоти Маргот со беспомошен израз во очите.

“Но тоа е денот. Научниците предвидуваат, велат, знаат дека сонцето...”

“Сето тоа е само шега!” рече момчето и грубо ја грабна.

“Еј, деца, ајде да ја затвориме во некое сопче пред да дојде учителката!”

“Не смеете”, рече Маргот повлекувајќи се.

Навалија на неа, ја грабнаа и ја понесоа... отпрвин се спротивставуваше, потоа молеше, па заплака... во некаков тунел, соба, одајче, ја треснаа вратата и ја заклучија. Застанаа гледајќи во вратата што трепереше од нејзиното трескање, од ударите на телото. Ги слушаа нејзините придушени лелекања. Тогаш, со насмевки на лицата, се свртија и излегоа од тунелот, токму кога се врати учителката.

“Деца, дали сте подготвени?” погледна во часовникот.

“Дааааа!” сите одговорија.

“Сите сте тука?”

“Сите, сите!”

Дождот врнеше сè послабо.

Се тискаа околу големата врата.

Дождот престана.

Беше тоа како... како сред филм за лавина, торнадо, ураган, вулканска ерупција... како нешто најнапред да се расипа-ло на уредите за звук, придушувачки и конечно исклучувачки ја сета бучава, сите експлозии и громогласни ечења и грмотевици, а тогаш како некој да го истргна филмот од проекторот и наместо него да ставил дијапозитив со мирен тропски предел, што не се менуваше ниту трепереше. Светот застана. Тишината беше толку неизмерна и неверојатна, како да ви ги наполниле ушите или како да сте го загубиле сетилото на слухот. Децата ги принесоа рацете кон ушите. Се поделија. Вратата се отвори и внатре влезе мирисот на тивкиот свет што ги чекаше.

Сонцето изгреа.

Имаше огнена бронзена боја и беше многу големо. А небото околу него беше блескаво сино. Прашумата се жареше под сончевите зраци и децата, како некој да ги одмагосал, истрчаа врескајќи во летото.

“Внимавајте, не оддалечувајте се премногу”, извика учителката по нив. “Знајте дека имате само еден час. Немојте да ве фати на отворено!”

Но, тие трчаа, ги вртеа лицата кон небото, чувствувајќи го сонцето на образите како жешка греалка; ги соблекуваа палтенцата и ги ширеа рачињата на сонцето.

“Ох, нели е подобро од кварцните светилки?”

“Многу, многу подобро!”

Престанаа да трчаат и застанаа сред големата прашума што ја прекриваше Венера, што растеше и никогаш не престануваше да расте, бурно, дури пред нивните очи. Личеше на гнездо на хоботници, исфрлајќи ги големите краци од меснато зеленило, лелејќи се и цутејќи во таа куса пролет. Прашумата имаше боја на гума и пепел, заради долгите години без сонце. Имаше камена и мастилеста боја.

Децата лежеа, смеејќи се, на работ од прашумата слушај-ќи ја како воздивнува и чкрипи под нив, подвижна и жива. Трчаа меѓу дрвјата, лизгајќи се и паѓајќи, се туркаа едно со друго, си играа криенка, но повеќето подмижуваа кон сонцето сè додека солзи не им потекуваа низ образите, ги испружаа рацете кон таа златна боја и неверојатното синило, вдишувајќи го свежиот воздух и без здив ја наслушнуваа тишината што се протегаше околу нив, како прекрасно море без звуци и движења. Гледаа сè и уживаа во сè. А тогаш, диво, како животни што побегнале од своите пештери, трчаа и трчаа во кругови, викајќи. Трчаа еден час и не престануваа.

А тогаш...

Сред трката, едно од девојчињата залипа.

Сите застанаа.

Девојчето... застана на лединката... ја испружи раката.

“Ох, погледнете, погледнете”, рече и затрепери.

Полека ѝ пријдоа и се загледаа во нејзината дланка.

Во неа, како во шолја, стоеше голема дождовна капка.

Гледајќи ја девојчето заплака.

Брзо погледнаа кон небото.

“Ох, ох.”

Неколку студени капки им паднаа на носовите и образите и усните. Сонцето избледна зад првите траги на маглата. Околу нив почна да дува студен ветер. Се свртија и тргнаа кон подземната куќа, со спуштени раце, а насмевките им исчезнаа од лицата.

Се сепнаа кога загрме и, како лисја што се подвиваат пред новата бура, туркајќи се едно со друго, потрчаа кон куќата. Громот удри на десет километри оддалеченост, на пет километри, на километар, половина километар. Небото в час се претвори во полноќ.

За миг застанаа на влезот во подземната куќа, сè додека дождот не се разлеа. Тогаш ги затворија вратите и повторно се зачу гигантскиот звук на дождот што лееше, во тони и лавини, насекаде и засекогаш.

“Зарем повторно седум години?”

“Да, седум.”

Едно од нив извикна одненадеж.

“Маргот!”

“Што?”

“Уште е во она одајче каде што ја заклучивме.”

“Маргот.”

Стоеја, како дрвени столбови, како некој да ги закопал. Се погледнаа, а потоа ги одвратија погледите. Го загледуваа светот во кој сега лееше дождот. Не можеа да се погледаат очи в очи.

Лицата им беа сериозни и бледи. Гледаа во рацете и нозете, со сведнати глави.

“Маргот!”

Едно од девојчињата се јави. “Па...”

Никој не се придвижи.

“Ајде”, прошепоти девојчето.

Полека трнаа низ ходникот; ги следеше шумолењето на студениот дожд. Скршнаа кон собата, следени од звукот на бури и громови, а молњите... сини и ужасни... им ги осветлуваа лицата. Полека ѝ пријдоа на вратата од сопчето и застанаа.

Никаков звук не се слушаше одвнатре.

Ја отклучија вратата уште пополека и ја пуштија Маргот.

Машина за летање

Во годината четиристота царот Јуан го обиколи својот престол со Големиот Сид.

Земјата беше зелена од дождовите, наближуваше жетвата, мир владееше. Под неговата власт народот не беше премногу среќен, но ниту несреќен.

Рано изутрината, првиот ден од првата седмица на втори-от месец од новата година, царот Јуан си потпивнуваше чај, ладејќи се со лепеза заради топлото ветре, кога трчајќи по виолетово-сината покриена градина му пријде слугата и воз-будено извика:

“Ох, царе, царе, чудо невидено!”

“Да, рече царот, утринава воздухот е сладникав.”

“Не, не, чудо!” му возврати слугата и брзо се наклони.

“И овој чај во мојата уста утринава има добар вкус, мора да е тоа чудо.”

“Не, не Ваше Височество.”

“Тогаш, да погодувам: сонцето изгреало и нов ден е пред нас. Или, можеби, морето е сино. Тоа е, секако, најголемото од сите чуда.”

“Височество, човек што лета!”

“Што?” Царот престана да мавта со ладилото.

“То видов во воздух, човек, со крилја, лета! Зачув глас ка-ко повикува од небото, а кога погледав нагоре беше таму: змеј на небото со човек во челуста, змеј од хартија и бамбус, обоен со бојата на сонцето и бојата на тревата.

“Рано е, рече царот, и ти штотуку си се разбудил.”

“Рано е, но го видов тоа, навистина го видов! Појдете со мене, и Вие ќе го видите летачот.”

“Седни крај мене, продолжи царот, напиј се малку чај. Мора да е мошне чудно да се види човек што лета. Тебе ти треба време да размислиш за тоа, а и мене, за да се подготвам за таа глетка.”

Пиеја чај.

“Ве молам да тргнеме”, рече на крајот слугата, “зашто тој ќе замине”.

Царот стана. Беше замислен: “Сега можеш да ми по-кажеш што си видел”

Минаа низ градината, преку тревникот и малиот мост, потоа низ коријата, и на крајот се искачија на една мала нагорнина.

“Таму!” покажа слугата.

Царот погледна кон небото.

А на небото, смејќи се, толку високо што неговата смеа одвај се слушаше, имаше човек; човек облечен во блескава хартија и трска што сочинуваа крилја и прекрасна, жолта опашка. Човекот лебдееше како најголемата птица во светот на птиците, како нов змеј во земјата на древните змејови.

Им довикуваше од височините, лебдејќи на свежите утрински ветришта.

“Летам! Летам! викаше човекот со одвај чуен глас.

Слугата му одмавнуваше:

“Да, да!”

Царот Јуан не се ни помрдна. Го гледаше Големиот Сид како исчезнува во оддалечените, замаглени ридови; таа величествена змија од камен што се извива долж целата земја, тој моќен сид што од дамнешни времиња ги штити од непријателските орди и им го осигурува мирот за неброени години. Гледаше како се буди градот, сместен помеѓу реката, патот и ридовите.

“Каж ми, дали уште некој го видел овој човек што ле-та?” го запраша слугата.

“Само јас го видов, Величество”, одговори слугата, смеејќи се кон небото и мавтајќи му на летачот.

Царот ја гледаше небесната птица уште малку, а потоа рече: “Повикај го да се симне.”

“Еј, дојди долу, дојди долу! Царот сака да те види!” извикуваше слугата, правејќи труба со рацете.

Додека човекот полека се симнуваше на утринскиот ветар, царот прелета со погледот наоколу.

Здогледа еден селанец ка-ко гледа кон небото и го запомна местото кадешто тој стоеше.

Летачот се спушти шушкајќи со хартиените крилја и бамбусовите стапови. Гордо му пристапи на царот, малку несмасно одејќи под тежината на направата што ја носеше. Полека се наклони пред стариот цар.

“Што си сторил?” праша царот.

“Летав низ небото, Ваше Височество”, одговори човекот.

“Што си сторил?” запраша царот повторно, полека.

“Тукушто Ви реков!” извика летачот.

“Не си ми рекол баш ништо”, царот ја испружи својата тенка рака за да ја допре блескавата хартија и костурот на направата што личеше на птица. Мирисаше на свежина, на студен утрински ветар.

“Зарем не е прекрасна, Ваше Височество?”

“Да, премногу е прекрасна.”

“Единствена е на целиот свет”, се смееше човекот. “Јас ја создадов.”

“Единствена на светот?”

“Се колнам дека е така!”

“Знае ли уште некој за ова?”

“Никој. Дури ниту жена ми. Таа мисли дека сум спо-улавел. Станав среде ноќта и заминав далеку во планините. А кога задуваа утринските ветришта и сонцето почна да изгрева, собрав храброст, Височество, и скокнав удоку. Летав! Но жена ми не знае ништо.”

“Така е подобро за неа”, рече царот. “Појди со мене.”

Се враќаа кон големата куќа. Сонцето веќе беше искаче-но на небото и насекаде се чувствувааше утринската свежина. Царот, слугата и летачот застапаа во големата градина.

“Стража!” царот плесна со рацете.

Стражарите се појавија трчајќи.

“Фатете го овој човек!”

И стражарите го зграпчија летачот. Царот потоа нареди:

“Викнете го целатот!”

“Што е ова?” викна изненадениот летач. “Што сум сторил?”

Почна да плаче. Машината за летање повторно зашушка.

“Овде е човекот што изумил совршена машина, рече царот, и уште прашува што сторил! Ниту тој самиот не знае! Важно е само тоа дека измислил, а ниту самиот не знае зошто тоа го сторил и за што ќе служи таа машина.”

Целатот дотрча со остра сребрена секира во рацете. За-стана подготвен, со судбината во мускулестите раце. Лицето му беше затскриено зад сериозната бела маска.

“Само еден миг”, рече царот.

Се сврти кон масата пред која што стоеше. На неа се наоѓаше машината што тој самиот ја измислил и создал. Го зема клучето што му беше околу вратот и го стави во ситната брава на машината. Потоа неколкупати го сврти.

Тоа беше вистинска мала градина направена од метал и скапоцени камења. Подвижните птици пееја на минијатурните дрвја, малите волци талкаа низ шумата, малечките човечиња трчаа по ледините под сончевите зраци ладејќи се со минијатур-ни ладилка, слушајќи ги ситните смарагдни птици, стоејќи покрај неверојатно малите шумни водоскоци.

“Зарем ова не е прекрасно?” запраша царот. “Кога ти мене би ме прашал што сум сторил јас, би можел да ти одговорам. Сторив така птиците да пеат, шумите да шумолат, луѓето да чекорат по ливадите и да уживаат во песните на птиците и жуборот на водоскоците. Тоа сум сторил јас.

“Но, ох, царе!” се бранеше летачот, на колена, додека солзите му се лееја низ образите. “Та и јас го сторив истото! Ја пронајдов убавината! Летав на утринскиот ветар. Од височините гледав на заспаните куќи и градини. Го почувствував мирисот на морето и дури и го видов, далеку зад ритчињата на југ. Лебдеев како птица. Ох, не можам ниту да опишам колку прекрасно е таму, горе на небото, со ветерот што минува крај мене и ме носи како пердув. Ах, колку убаво мириса небото наутро! И колку слободен се чувствувам! Тоа е убавина, царе, тоа е исто така убавина.

“Да”, возврати царот тажно. “Знам дека тоа е вистина. Моето срце беше со тебе во воздухот. Се прашував: Како ли е тоа? На што ли прилега? Какви ли се оддалечените полиња од таа височина? Како ли прилегаат мојата куќа и моите слуги? Како мравки? И како ли прилегаат оддалечените, сеуште сон-ливи градови?”

“Па тогаш поштедете ме!”

“Но, понекогаш се случува, продолжи царот тажно, еден да мора да ја загуби убавината за да можат другите да сочуваат барем дел за себе. Не се плашам од тебе туку од некој друг човек.”

“Кој човек?”

“Некој друг човек, што, гледајќи те тебе, ќе направи машина од блескава хартија и бамбус, како оваа овде. Но, тој друг човек ќе има ѓаволско срце и ѓаволско лице, и убавината ќе исчезне. Од таков човек се плашам.”

“Зошто? Зошто?”

“Кој би можел да рече дека еднаш, еден таков човек во токму таква машина од хартија и бамбус, нема да долета од небото и да фрли камења на Големиот Сид?” запраша царот.

Никој не се помрдна и не проговори.

“Отсечете му ја главата!” нареди царот.

Сребрената секира замавна.

“Запалете ја машината со летачот и закопајте ги за-едно!” нареди царот.

Слугите се повлекоа за да ја извршат наредбата.

Потоа царот се сврте кон главниот слуга што го видел летачот во воздухот.

“А, ти, ниту збор. Сето тоа бил само сон, мошне жаловен и убав сон. На селанецот во полето, што исто така го видел летачот, него речи му дека тоа било привидение. Нека молчи. Ако некогаш се чуе макар глас за ова, ти и селанецот ќе бидете мртви за помалку од час.”

“Милостив сте, царе.”

“Не, не сум милостив”, возврати старецот. Спроти сидот на градината ги гледаше стражарите како ја палат прекрасната машина од хартија и бамбус што мирисаше на утрински ветар. Го здогледа црниот чад што полека се крваше кон небото. “Не, само сум мошне збунет и исплашен.” Ги здогледа стражарите што ја копаа малата дупка за да го закопаат пепелот во неа. “Што е животот на еден човек спрема животот на милиони други луѓе? Би требало да ме утеша таа мисла.”

Полека го зема клучето од ланецот околу вратот и повторно ја нави прекрасната минијатурна градина. Стоеше, гледајќи го низ полето Големиот Сид, мирниот град, зелените ливади, реките и потоците. Воздвигна. Малата градина забрмче со своите скриени, чувствителни тркалца и се придвижи; малите човечиња одеа низ шумата, трчаа преку сончевите лединки, облечени во убаво, сјајно крзно, а

среде ситните дрвја лебдеа кусите делови на песната од височините и блескавите, модри и жолти бои што летаа. Летаа и летаа на тоа мало небо.

“Ох!” рече царот и ги затвори очите. “Погледни ги птиците, погледни ги птиците!”

Насмевка

Редицата осамна на градскиот плоштад уште во пет на-утро, додека петлите пееја далеку во предградието и сеуште немаше никакви светла. Секаде наоколу, меѓу урнатините, се пластеше магла, но сега во седум часот со новата виделина таа почна да исчезнува. Долу, низ патот, меѓу честарот и дрвјата, надоаѓаа луѓе што се собираа за пазарниот ден, денот на славјето.

Момченцето стоеше веднаш до двајцата луѓе што збо-руваа гласно во бистриот воздух, а звуците што ги создаваа ечеа двапати посилено заради студот. Момченцето ги втисна ста-палата и ги провере своите црвени, испукани раце, погледнувајќи во валканата вреќеста облека на луѓето, и удолу во долгата линија од луѓе и жени.

“Што е момче, што правиш ти тука толку рано?” рече човекот зад него.

“Го чувам своето место во редот”, рече момчето.

“Море, ајде магла оттука, препушти му го местото некому кому тоа му доликува!”

“Оставете го детето на мир”, рече еден човек пред нив, ненадејно вртејќи се.

“Се шегував”. Човекот зад него ја стави раката на главата на момчето. Тоа ја тргна главата протестирајќи. “Само по-мислив дека е малку чудно за едно дете да не е уште в кревет толку рано.”

“Момчево е љубител на уметноста, колку да те известам”, рече Григзби, неговиот бранител. “Како се викаш, малечок?”

“Том.”

“Том, ти си чекаш тука чесно и уредно, нели.”

“Се разбира.”

Низ редот се разлеа смеа.

Еден човек продаваше кафе во испукани филцани. Том погледна и виде мало жешко оганче и пивска пена во црвеника-вото котле. Не беше вистинско кафе, беше направено од некои бобинки што растеа на лединките над градот и се продаваше за паричка по филцан, колку да им ги згрее утробите. Но малку-мина купуваа, зашто малкумина беа за тоа богати.

Том зјапаше таму каде што завршуваше редот, зад разурнатиот каменен сид.

“Велат дека таа се смее”, рече момчето.

“Се смее, уште како се смее”, рече Григзби.

“Велат дека е создадена од масло и платно.”

“Навистина. И тоа е она што ме наведува да помислам дека не е оригиналната. Оригиналот, сум чул, бил насликан на дрво многу оддамна.”

“Велат дека е стара четири века.”

“Можеби и повеќе. Никој веќе не знае која е оваа година за да биде сигурен.”

“Ова е 2061 година!”

“Така велат, момче. Лажговци. Можеби е 3000-та или 5000-та, колку што знаеме. Едно време сè попадна во ужасна збрка. Сè што знаеме денес се само делови и парченца.”

Луѓето се разбрануваа на студените улични камења.

“Уште малку. Мораа да ја постават меѓу четирите месингани столба и кадиџеното јаже, дотерана, за да ги задржи луѓето. Види вака, нема камења, Том; не е допуштено врз неа да се фрлаат камења.”

“Да, господине.”

Сонцето се издигна високо на небото, носејќи топлина што ги натера луѓето да ги соблечат валканите алишта и да ги симнат измастените шапки.

“Зошто сите стоиме во ред?” запраша Том на крајот. “Зошто сите вака исчекуваме?”

Григзби не погледна надолу во него, туку гледаше нагоре, проценувајќи го времето. “Па, Том, за тоа има повеќе причини.” Упорно го пребаруваше џебот што веќе одамна не постоеше, барајќи ја цигарата што ја немаше. Том го беше видел тој гест милиони пати. “Том, тоа треба да се стори со омраза. Омраза за сè од минатото. Знаеш ли, Том, како дојдовме до оваа состојба, градовите во пепел, патиштата разорени од бомби, а половина од нивите блескаат ноќе од радиоактивност? Мала белја ли е тоа, те прашувам?”

“Мислам дека е така, господине.”

“Така е тоа, Том. Го мразиш сето она што довело до ваков крш и урнатини. Тоа е човечката природа. Можеби неразумна, но човечка.”

“Тешко дека постои некој или нешто што досега не сме замразиле”, рече Том.

“Точно! Сета таа здрава толпа од нив, луѓето од минатото што управувале со светов. И ете нè сега нас в среда наутро со нашите стомаци залепени за рбетите, измрзнати, живееме по пештери, не пушваме, не пиеме и не правиме ништо, Том. освен што ги одржуваме своите прослави.”

И Том размислуваше за прославите во изминатите неколку години. Годината кога ги нафрлаа сите книги на плоштадот и ги запалија и сите беа пијани и се смееја. И прославата на науките пред еден месец кога се довлечкаа со последната моторна кола, собирајќи многумина патем, а секој од нив беше среќен зашто имаше можност да ја тресне колата со голем метален чекан.

“Дали се сеќавам на тоа Том? Дали се сеќавам? Како зошто, па јас го скршив предното стакло, прозорецот, слушаш? Господи, каков прекрасен звук! Цангр!

Том можеше да го чуе паѓањето на стаклото во блескави парченца.

“И Бил Хендерсон, тој требаше да го истреска моторот. Ах, тој досетливо го стори тоа, мошне ефектно. Трас!”

Но најубаво од сè беше, си спомнуваше Григзби, кога ја уништија фабриката што сеуште се обидуваше да подига авиони.

“Боже, колку прекрасно ни беше кога ја разнесувавме во воздух!” рече Григзби. “А потоа го пронајдовме дрвото за весници и магацинот за муниција, па ги кренавме заедно во воздух. Ме разбираш ли, Том?”

Том се збрка малку. “Мислам, да.”

Беше токму пладне. Сега реата од разурнатиот град смрдеше на жежок воздух и на нештата што ползеа помеѓу разорените згради.

“Господине, ќе се врати ли тоа некогаш?”

“Што, цивилизацијата? Тоа никој не го сака. Не дај боже!”

“Нешто од сето тоа би можел и да поднесам”, рече еден човек. “Имаше и нешто убавина во неа.”

“Не мачете си ги умовите”, извика Григзби. “Повеќе нема место за такво нешто.”

“Ах”, рече човекот од редот. “Еден ден ќе дојде некој со мечта и ќе ја обнови. Ви велам, запомнете ми ги зборовите. Некој со срце.”

“Не”, рече Григзби.

“Ви велам, да. Некој со чувство за убави нешта. Би можел да обнови некаков вид ограничена цивилизација, таква во која би можеле да живееме во мир.”

“Само помисли на тоа дека имаше војна!”

“Но можеби следниот пат ќе биде поинаку.”

На крајот стоеја на главниот плоштад. Еден човек на коњ се приближуваше од далечина, јавајќи кон градот. Имаше парче хартија во рацете. Во средиштето на плоштадот имаше не-заграден простор. Том, Григзби и останатите ја голтаа плунката и се пробиваа напред со редот -- се движеа напред, подготвени, со ширум отворени очи. Том чувствуваше дека срцето му чука силно и отсечно, а тлото беше вжештено под нивните боси стапала.

“Еве сме, Том, напред!”

Четворица полицајци стоеја во аглите на оградениот простор со жолти ленти околу зглавките на рацете за да го истакнат својот авторитет над луѓето. Беа тука за да дозволат да се фрлаат камења.

“Навamu”, рече Григзби во последен миг, “секој чувствува кога ќе му се пружи шансата, гледаш, Том? Ајде сега!”

Том стоеше пред сликата и долго гледаше во неа.

“Плукај Том!”

Устата му беше сува.

“Напред, Том! Почни!”

“Но”, рече Том полека, таа е п р е к р а с н а!”

“Чекај, јас ќе плукам за тебе!” Григзби плукна. Жената од портретот му се смешкаше спокојно и таинствено на Том и тој повторно погледна назад кон неа, а срцето му чукаше како некаква музика што ечеше во неговите уши.

“Таа е прекрасна”, рече.

Сите во редот молкнаа. Во еден миг го обвинуваа Том зашто не продолжуваше напред, но веднаш потоа се свртија кон коњаникот.

“Како ја нарекувале, господине?” праша Том тивко.

“Сликата? Мона Лиза, Том, така мислам. Да, Мона Лиза.”

“Имам проглас”, рече коњаникот. “Надлежните власти објавуваат дека точно напладне портретот на плоштадот се предава во рацете на народот, така што тие можат да учествуваат во уништувањето на ...”

Том немаше прилика ниту да вресне пред толпата што викаше и трескаше, топотејќи кон портретот. Се разнесе остар и отсечен звук. Полицијата потрча за да побегне. Толпата силно јачеше, со рацете како јато многубројни гладни птици што се настрвуваа на портретот. Том почувствува дека е понесен од масата. Измолкнувајќи се на слепо од вриежот тој се домолна до едно парче од масното платно, повлече, чувствувајќи го пленот, а потоа го откина. Беше отфрлен, се стркала сè до надворешниот крај на толпата. Раскрвавен, со испокинати алишта ги гледаше стариците што цвакаа парчиња од платното. Луѓето ја кршеа рамката и ја истргнуваа од себе облеката, кинејќи ја на парченца.

Само Том тивко стоеше понастрана од разбранетиот плоштад. Погледна во својата рака. Покрај градите држеше парче платно, сокривајќи го.

“Еј таму, Том!” викна Григзби.

Без ниту еден збор, јачејќи, тој потрча. Потрча по патот, што беше разорен од бомбите, кон нивите, низ плиткиот поток, без да се осврне назад, а раката му беше вовлечена под капутот и цврсто стисната.

На зајдисонце стаса до едно селце и претрча низ него. Во девет часот пристигна во разорената фарма што беше неговиот дом. Во дворот, кај напола разурнатиот силос, во делот што сеуште стоеше исправено се рапростираше звукот на заспани луѓе. Тоа беше неговото семејство -- мајка му, татко му и неговиот брат. Се повлече брзо и тивко низ малечката врата и легна долу, бревтајќи.

“Том?” викна мајка му во мракот.

“Да.”

“Каде си бил?” одрежа татко му. “Наутро ќе те истепам, да знаеш.”

Некој го клоцна. Брат му се враќаше од работа на нивното мало парче земја.

“Ајде на спиење”, рече мајка му плашливо.

Уште една клоца.

Том легна задржувајќи си го здивот. Сè беше тивко. Цврсто ја стегаше раката на градите. Лежеше така половина час со затворени очи.

Потоа почувствува нешто. Беше тоа студена бела свет-лина. Месечината беше високо искачена и еден квадрат од светлина се промолкна во силосот, бавно ползејќи по телото на Том. Тогаш, и само тогаш, неговата рака се опушти. Полека, внимателно, наслушнувајќи ги оние што спиеја околу него, Том ја повлече раката напред. Се колебаше за миг, го запре здивот, и потоа бавно ја отвори раката, откривајќи го малото парче насликано платно.

Сиот свет беше заспан под светлината на месечината.

А таму, во неговата рака беше Насмевката.

Погледна во неа под белата светлина на полноќното небо. Во себе помисли, уште еднаш и уште еднаш, тивко: Насмевката, убавата Насмевка.

Еден час подоцна можеше сеуште да ја види, дури и откако ја завитка и внимателно ја сокри. Ги затвори очите, а Насмевка-та беше присутна во темнината. И сеуште беше таму, топла и нежна додека заспиваше, а светот беше тивок и месечината бродеше угоре па потоа долу кон студеното небо, спроти утрото.

Ноќен повик

Спокојно седеше.

Старец од осумдесет години. Седеше во празната соба, во празната куќа, во празната улица, во празниот град, на една напуштена планета.

И сега седеше како што седеше во текот на сите последни шеесет години и чекаше.

На масата пред него лежеше телефонот што долго, долго не засвонил.

Старецот сега трепереше од некоја внатрешна возбуда.

Носниците му се ширеа брзо, а очите му беа ширум отворени.

И телефонот вибрираше од треперењето што старецот го пренесуваше врз масата.

Се наведна наднесувајќи се, зјапајќи во него.

Телефонот ЗАСВОНИ.

Потскокна и се наднесе уште повеќе, а столицата зад него падна. Извика, страшно извика.

“Н Е !”

Телефонот засвони повторно.

“Н Е !”

Сакаше да ја испружи раката; ја исправи и ги собори предметите што лежеа на масата. Ја грабна слушалката кога телефонот засвони по третпат.

* * *

“Не... ох, не... не, тивко рече, притискајќи ги градите со раце. “Не е можно, тоа не е можно...”

Зашто тој всушност беше сам во оваа соба, во оваа праз-на ненаселена куќа, во празниот ненаселен град, на празната ненаселена планета, каде што немаше ни жива душа, само тој беше тука. Беше кралот на Пустиот брег.

А сега...

“... Бартон...”

Некој му телефонираше нарекувајќи го по име.

Не. Тоа нешто забрмчело та сторило таква бучава. Како штурците во далечната пустина.

Бартон? Размислуваше еден миг. Па тоа, тоа сум Ј А С !

Веќе толку долго не го чул своето име што веќе помалку и го заборавил. Тој не неше некој што самиот би се нарекувал со сопственото име. Никогаш не ...

“Бартон”, се слушна од телефонската слушалка. “Бартон, Бартон, Бартон.”

“Молкни!” извика.

Со нога ја удри слушалката, но брзо се наведна и ја стави на место.

Одвај го стори тоа кога клетата направа повторно за-свони.

Овојпат првин го заобиколи телефонот, го зграпчи како да сакаше да го задуши гласот во слушалката, но на крајот, кога забележа како зглобовите на прстите ја губат бојата и стануваат бели, ја отфрли таа намера и ја подигна слушалката.

“Бартон”, го чу гласот како од далечина голема милион километри.

Почека да му се смири срцето, а потоа рече:

“Да, јас сум.”

“Убаво, убаво”, рече гласот од далечините од милион километри. “Знаеш ли кој е овде?”

“Добого”, рече старецот. “Прв повик по половина живот, а сега уште криенка да си играме.”

“Прости, тоа е навистина глупаво од мене. Секако дека не можеш да си го препознаеш сопствениот глас на телефонот. Никој не го може тоа. Сме навикнале сопствениот глас да си го слушаме низ коските на сопствената глава. Бартоне, овде е Бартон.”

“Ш Т О ?”

“Па што мислиш кој би можел да биде?” рече гласот.

“Капетанот на некој ракетен брод? Зарем мислиш дека некој дошол за да те спаси?”

“Не мислам.”

“Кој датум е денес?”

“Дваесетти јули 2079 година.”

“Шеесет години! Зарем сиве овие години само си седел тука и си чекал некаква ракета од Земјата?”

Старецот кимна со главата.

“А сега, старецу, знаеш ли кој сум?”

“Да!” се тресеше. “Се сеќавам. Ние сме едно. Јас сум Емил Бартон и ти си Емил Бартон.”

“Со една мала разлика. Ти имаш осумдесет, а јас само дваесет. Сиот живот е пред мене!”

Старецот започна да се смее, а потоа заплака. Седеше држејќи го телефонот како некое загубено, смешно дете.

Разговорот беше неможен и не требаше да продолжува, па сепак продолжи. Кога малку се прибра, ја принесе слушалката до увото и рече:

“Еј, ти таму. Слушај, ах, кога би можел да те предупредам! Но како! Ти си само глас. Би можел да ти прикажувам колку ми беа осамени сиве овие години. Заврши со тоа веднаш, убиј се! Ништо не чекај. Кога само би знаел колкава е разликата по-меѓу мене и тебе, сега, овде и на овој крај!”

“Неможно е”, гласот на младиот Бартон беше насмеан во далечините. “Не постои никаков начин како да дознам дали ти го слушаш овој глас. Сето ова е механика и техника. Ти разговараш со снимка. Сега е 2019 година. Шеесет години во твоето минато.”

“Денес започна атомска војна на Земјата. Сите од останатите планети беа повикани на матицата Земја. Јас останав случајно!”

“Се сеќавам”, прошепоти старецот.

“Сам на оваа планета”, се насмеа младешкиот глас.

“Месец, година, сеедно! Има доста храна и книги. Во слободното време снимив неколку десетици илјади зборови, одговори на својот глас сврзан со телефонот. Подоцна кога ќе повикам ќе имам со кого да разговарам.”

“Да!”

“Шеесет години подоцна тие снимки ќе ме повикуваат. Јас, поправо, и не помислувам дека ќе бидам овде на оваа пла-нета толку долго, тоа е само игра и иронична идеја што ми падна на ум, за да ми мине времето. Дали си тоа навистина ти Бартон? Дали сум тоа навистина јас?”

“Да!” на старецот му се насолзија очите.

“Создадов илјадници Бартони—снимки, способни да одговорат на секое прашање во илјадници градови на оваа планета. Армија од Бартони на сите страни, додека јас со нетрпение го очекувам бродот што ќе ме спаси.”

“Будала!” старецот немоќно затресе со главата. “Чекаше шеесет години. Остаре чекајќи, секогаш сам. И сега стануваш Ј А С и пак си сам во празниот град.”

“Немој да очекуваш симпатии ниту пак сожалување од мене. Ти си како туѓинец во туѓа земја. Не можам да бидам нажален. Жив сум додека ги снимам овие ленти. А ти си жив ако ги слушаш. Обајцата сме си неразбирливи едниот на другиот, едниот автоматски, а другиот човечки. Јас сум сега човек, хумано суштество. А ти допрва ќе станеш хумано суштество. Тоа е лудо. Јас не можам да плачам, зашто не знам каква ќе биде иднината, можам да бидам само оптимист. Овие скриени ленти можат да реагираат само на одредени стиму-ланси што доаѓаат од тебе. Зарем од мртов човек можеш да очекуваш да плаче?”

“Престани”, плачеше старецот. Почувствува како надоаѓа познатата болка. Тегобност и некоја магливост му минаа низ телото.

“Ох, Боже, но ти си без срце. Оди си!”

“Каде, старецу? Јас сум. И сè додека лентата ќе се врти и додека скриеното електронско око ќе ги чита и одбира електричните импулси, претворајќи ги во зборови, ќе бидам млад и суров. Ќе продолжам да бидам млад и суров уште долго по твојата смрт. До видување.”

“Чекај!” викна старецот.

К Л И К

Бартон седеше и долго ја држеше в рака слушалката. Срцето неизмерно го болеше.

Каква лудост беше тоа. Колку беше тоа во младоста лудо, полно со мечта, во тие први налудничави години, да се постави телетронски мозок, ленти, интегрирани кругови, одредувајќи ги повиците преку временски релеи.

Телефонот звонеше.

“Доброутро, Бартон. Овде Бартон. Сега е седум часот. Стани и уживај.”

“Зарем пак!”

“Бартон? Бартон те вика. Ќе мораш наспадне да отидеш во градот за да го поставиш телетронот. Само толку, да те потсетам.”

“Благодарам.”

Свонење.

“Бартоне? Бартон. Појадувај со мене! Бифе кај ракетата.”

“В ред.”

“До видување. Наскоро!”

К Л И К

“Ти ли си тоа, Бартоне? Помислив да те развеселам. Горе главата и сè во таа смисла. Вселенскиот брод би можел да стаса и да нè спаси.”

“Да, утре, утре, утре, утре, утре.”

К Л И К

Но годините минаа како ветер. Бартон создаде подмолен итар телефонски центар и снимил многу итри одговори. Целта им беше да го смират ако е сеуште жив.

Требаа да го повикуваат кога ќе има осумдесет и ако, воопшто, биде жив. А денес, кога телефонот зазвони му го донесе здивот на минатото на уво, шепотејќи, потсетувајќи.

Телефон.

Го остави да звони.

Не морам да одговорам, помисли.

Своно.

Па, таму нема никој, помисли.

Свонење.

Па тоа е како да разговарам самиот со себе, помисли. Но сепак поинаку. Ах, колку е поинаку.

Почувствува како раката му ја крева слушалката.

“Ало стар Бартоне, овде е младиот Бартон. Денес имам дваесет и една година! Минатата година инсталирав телефонски центри во двеста градови. Ја населив оваа планета со Бартони!”

Старецот се сеќаваше на тоа, на таа ноќ пред шест де-цении, кога иташе низ сините ритчиња во железната долина со полн камион машини и апарати, сиот среќен, свиркајќи воз-будено. Уште еден телефон, уште еден релеј. Нешто сепак се работи. Нешто умно и вонредно. Скриено, тајно. Во тие денови на младоста, кога смртта беше толку далеку, времето не беше време, а староста беше само оддалечен ехо од некоја спилја. Тој млад идиот, тој будалест садист, ниту не насетуваше дека еден ден ќе го жнее тоа што го посеал.

“Минатата ноќ”, рече Бартон во дваесет и првата. “Седев сам во едно кино во пустиот град. Пуштив еден прастар филм со Лорел и Харди. Ах, колку слатко се смеев.”

“Да.”

“Имам идеја. Својот глас го снимив илјада пати на една лента. Емитирана од еден град звучеше како врева од илјада луѓе. Мошне пријатна врева на масите. Направив така да се слуша како да се затвора врата, како да пеат деца, како да свири музика. И кога не гледам низ прозорецот сè е в ред. Но ако погледнам илузијата е одеднаш разорена. Чинам, чувствувам осаменост.

Старецот рече: “Тоа беше само првиот знак.”

“Што?”

“Тоа е првпат да признаеш дека се чувствуваш осамен.”

“Екпериментирав со мириси. Кога одев по празните улици од куќите допираше мирисот на пржена шунка со јајца, филети од пржена риба. И сето тоа го постигнав со машини.”

“Чиста лудост!”

“Веќе сум уморен.” Одеднаш старецот ја симна слушал-ката. Тоа беше премногу за него. Беше премален од минатото...

Нишајќи се, тргна по скалилата кон улицата.

Грамот беше мрачен. Не гореа веќе неонските светла, ниту се слушаше музика, не се ширеше опојниот мирис од кујните. Веќе дамна го напушти фантазирањето со механичките имитации на животот. Слушај!!! Дали се тоа чекори? Мирис? Зарем тоа не е пита од јагоди? Сето тоа веќе му излезе преку нос.

Му пријде на каналот во кој се огледуваа ѕвездите во намрешканата вода.

Под вознемирената вода, во редица како јато од риби, рѓосуваше сега четата од работи што ги конструирал пред многу години за да ја разбие својата осаменост, а потоа, свесен за својата лудост, со командата еден, два, три ги натера да одмаршираат во длабините на каналот, додека од нив се издигаа меурчиња како од шишиња. Ги сотра и притоа не чувствуваше никакво жалење.

Тивко засвони телефонот во блиската куќарка.

Тргна кон колибата но телефонот престана да свони.

Во уште една куќарка, малку подалеку, повторно засвони телефон како некој да знаеше дека тој ќе мине покрај неа. Почна да трча. Свонењето остана зад него. Но свонењето го дочекуваше од куќите покрај кои трчаше! Јуреше и натаму. Повторно телефон.

“В ред, доаѓам, доаѓам!” викаше, премален.

“Ало, Бартон.”

“Што сакаш!”

“Осамен сум. Живеам дури тогаш кога зборувам. Затоа морам да зборувам. Не можеш да ме замолчиш засекогаш.”

“Остави ме намира!” рече старецот вџашено. “Ох, срцето!”

“Овде е Бартон со дваесет и четири години. Минаа уште неколку години на чекање. Нешто малку поосамени. Ја прочитав “Војна и мир”, пиев шери, водев еден ресторан, самиот како келнер, како готвач, како забавувач. Вечерва ќе пуштам еден филм во Тиволи...”

“Престани да ме викаш зашто ќе те убијам!”

“Не можеш да ме убиеш. Прво ќе мораш да ме најдеш!”

“Ќе те најдам!”

“Си заборавил каде си ме сокрил. Јас сум насекаде, во куќите, во спроводниците, во кулите, под земјата. Ајде, најди ме! Како би го нарекол ти тоа? Телецид? Убиство? Всушност, ти си љубоморен. Љубоморен си што постојам со дваесет и четири години, со бистар поглед, силен, млад. В ред, старецу, тоа е војна! Помеѓу нас! Помеѓу мене! Цели чети од нас, од сите возрасти, сите против тебе кој е единствениот вистински. Ајде, само напред, навести војна!”

“Ќе те убијам!!!”

К Л И К. Тишина.

Го дофати телефонот и го фрли низ затворениот про-зорец на улица.

* * *

Автомобилот се движеше низ длабоката долина во студената ноќ. Под неговите нозе, на патосот од автомобилот лежеа неколку револвери, пушки и шипки динамит. Го чув-ствувааше грмењето на моторот низ своите изнемоштени нозе.

Ќе го пронајдам, размислуваше, и ќе го уништам, сите нив ќе ги уништам. Ах, како можеше да ми се случи тоа?

Го запре автомобилот. Некаков непознат град лежеше долу, осветлен од светлината на двете месечини. Немаше ни-какви струења во воздухот.

Ја грабна студената пушка со студените раце. Нанишани на зградите, на кулите, на колибите. Каде беше скриен тој глас? Во кулата? Или можеби таму? Минаа толку многу години. Диво ја обрнуваше главата, час ваму, час таму.

Ја подигна пушката.

Ја урна кулата со еден истрел.

Сè морам да урнам, помисли. Сите кули на овој град морам да ги срамнам со земјата. Заборавив. Дамна беше.

Автомобилот се движеше низ улицата.

Еден телефон засвони.

Погледна во напуштеното бифе.

Уште еднаш засвони друг телефон.

Истрела во бравата, ја отвори вратата и влезе.

К Л И К

“Ало, Бартон? Само едно предупредување. Не обидувај се да ги уништиш сите кули и да ги разнесеш сите згради. Со тоа самиот ќе си ја ставиш јамката околу врат. Размисли...”

К Л И К

Излезе од телефонската кабина. Полека тргна по улицата и слушаше како телефонските кули шумолат во воздухот, живи, уште недопрени. Суреше во нив и наеднаш сфати.

Не можеше да ги уништи кулите. Замислуваше како не-која ракета, некој вселенски брод би можел да стаса од Земјата. Секако, тоа беше апсурдна идеја, но да претпоставиме дека ќе стаса ноќва, утре, идната седмица? Да се симне на другата страна од планетата и да се обиде преку телефон да му се јави и утврди дека линиите се мртви?

Бартон го симна пиштолот.

“Веќе никогаш нема да пристигне вселенски брод”, се расправаше самиот со себе. “Престар сум. Преоцна е.”

Но претстави си да дојдат, а ти никогаш да не дознаеш, помисли. Не, сите линии мораш да ги држиш отворени.

Пак засвони еден телефон.

Тапо се сврти. Уморно влечејќи ги нозете дојде до бифето и ја крена слушалката.

“Ало”, рече нечиј туѓ глас.

“Да, молам”, возврати старецот. “Не пречете ми повеќе.”

“Кој е тоа, кој е таму? Кој е тоа? Каде сте?” викаше гласот од другата страна.

“Почекајта малку.” Старецот се заниша. “Овде е Емил Бартон, кој е таму?”

“Овде капетанот Роквел од вселенскиот брод Дедал. Тукушто стасавме од Земјата.”

“Ох, не! Н Е!”

“Сеуште ли сте таму, господине Бартон?”

“Не, не, тоа не е можно.”

“Каде сте сега?”

“Лажете!” Старецот се наслони на сидот од кабината. Очите му беа замаглени. “Тоа си ти Бартон, пак правиш будала од мене. Повторно ме лажеш!”

“Овде капетанот Роквел. Тукушто се спуштивме во Нов Чикаго. А каде сте вие?”

“Во Гринвил”, запелтечи. “Околу седумстотини кило-метри од Нов Чикаго.”

“Дали можете да дојдете ваму?”

“Ш Т О?”

“Мораме да го поправиме нашиот вселенски брод. Досегашниот лет нè премори. Ќе можете ли да ни помогнете?”

“Да, ох, Д А!”

“Ние сме на полето вон градот. Ќе можете ли да дојдете утре?”

“Да ли...”

“Да, што е?”

Старецот ја држеше слушалката во рацете како мртва риба.

“Како е долу на Земјата? Како е во Њујорк? Заврши ли војната? Кој е сега претседател? Што се случило?”

“Ќе имаме доволно време за тоа кога ќе стасате ваму”

“Дали е сè в ред, мислам таму на Земјата?”

“Сè е в ред.”

“Фала му на бога.” Старецот замислено зјапаше во слушалката

“Сигурни ли сте дека сте вие капетанот Роквел?”

“По гаволите, па што ви е вам?”

“Простете!”

Ја закачи слушалката и потрча.

Тука се, по многу години, неверојатно, тие, неговите луѓе се тука, тие ќе го вратат на Земјата, родената земја со морињата, синото небо и планините.

Го вклучи автомобилот. Ќе вози во текот на целата ноќ. Вреди да се ризикува, за да ги види веќе еднаш своите луѓе, за да се ракува со нив, за да го чуе повторно човечкиот глас.

* * *

Возилото грмеше по патот.

Тој глас. Капетан Роквел. Тоа не би можел да биде тој пред четириесет години. Никогаш не снимил нешто такво. Или можеби сепак? Можеби во еден миг на депресија, во мигот кога бил обземен со отровен цинизам. Дали некогаш направил снимка за лажно слетување на некоја замислена ракета, все-ленски брод и екипаж?

Се сепна одмавнувајќи со главата. Не. Така може само сомничав глупак. Веќе немаше време за сомнение. Мора да вози со месечините над себе, цела ноќ. Колку ќе бидат весели кога ќе се сретнат!

Сонцето се извиши над хоризонтот. Беше ужасно уморен, збркан, срцето сакаше да му излета од градите. Цврсто го држеше управувачот со рацете. Не сакаше да му се препушти на автоматскиот возач. Една мисла му се допаѓаше многу, штом помислуваше на последниот телефонски повик.

“Ало, млад Бартоне, овде е стариот Бартон! Денес заминувам за Земјата! Спасен!” Се насмевна уморно.

Се доведе до предградието на Нов Чикаго во самракот. Излезе од возилото и застапа разгледувајќи го ракетодромот, триејќи ги уморните очи.

Вселенскиот ракетодром беше празен. Никој не му потрча в пресрет. Никој не му пружи рака за да се ракува со него, да се смее, да вика.

Почувствува како срцето му чука тешко како чекан. Ја познаваше темнината и чувството на паѓање низ вселенскиот простор. Се тетеравеше кон контролната зграда.

Внатре имаше шест телефони во еден ред.

Чекаше, задушнувајќи се.

Најпосле: свончето.

Со треперливата рака ја крена слушалката.

Еден глас рече:

“Се прашував дали ќе стасаш ваму жив.” Старецот не одговори ништо. Стоеше нем со слушалката в рака. Гласот продолжи: “Капетанот Роквел се јавува на должност. Какви се вашите наредби, господине?”

“Пак Т И!” се развика старецот.

“Како е твоето срце, старецу?”

“Н Е! Н Е!”

“Морам некако да те ликвидирам, за да можам да живеам самиот, ако снимката можеме да ја наречеме живот.”

“Сега си заминувам и за ништо не ми е грижа”, одговори старецот. “Ќе уништам сè додека не станам сигурен дека си мртов.”

“Немаш веќе толку сила. Што мислиш зошто те намамив да патуваш толку брзо? Затоа што е тоа твоето последно патување!”

Старецот почувствува како му се стега срцето. Почувствува дека веќе никогаш нема да стаса во некој друг град. Војната беше загубена. Се струпони во фотелјата и тешко воздивна. Го фрли погледот на останатите пет телефони. Како според некаков сигнал сите засвонија! Како да закрескаа некакви грди птици!

Автоматскиот приемник потскокна.

Одајата одекнуваше.

“Бартон, Бартон. Еј, Бартон!”

Со раката здоби една слушалка. Ја тресеше, но таа сеуште му се смееше в лице. Ја трескаше, ја шутираше со ногата. Како змија ја обви жицата помеѓу прстите и ја скина.

Уништи уште три телефони. Одненадеж загосподари тишина.

Кога неговото уморено тело на крајот го откри она што долго време го сметаше за тајна, се чинеше дека тоа и конечно го скрши. Очите ширум ги отвори. Устата самата му подзина. Ушните школки почнаа да му мекнеат како восок од свеќа. Ги притисна рацете и падна. Лежеше неподвижно. Дишењето му ослабе и на крајот престана. И срцето.

* * *

По подолго време засвонија два телефона.

Еден релеј се вклучи. Двата гласа на телефонот беа сврзани.

“Ало, Бартон?”

“Да, овде Бартон.”

“Јас имам дваесет и четири.”

“А јас дваесет и шест. Обајцата сме млади. Што се случило?”

“Не знам. Послушај малку.”

Собата беше тивка, без никаков звук. Старецот не се ни помрдна на патосот. Ветерот дуваше низ отворениот прозорец. Воздухот беше студникав.

“Бартоне, би можел да ми честиташ, ова е мојот дваесетишести роденден.”

“И ти мене. Денес е мојот дваесет и четврти роденден.”

“Ти честитам, ти честитам!”

Гласовите почнаа да пеат заедно за родендените, а звуците на тие гласови се протегаа низ прозорецот и полека исчезнуваа низ улиците на мртвиот град.

Ноќна прошетка

Леонард Мид највеќе го сакаше градот ноќе, кога можеше во магливите ноемврски вечери околу осум часот да зачекори на тротоарот, да цапка по изгазениот тревник, онака, со рацете в џебови и во која било насока низ таа прекрасна тишина. Ќе застанеше така на некоја крстосница и долго ќе суреше во улицата осветлена од месечината, без решеност во која насока да се упати. Но, тоа беше и онака сеедно: беше сам на светот оваа ноќ во 2180 година. Кога конечно ќе се решеше каде да тргне, знаеше дека никого нема да сретне, освен измаглината во студениот воздух, создадена од неговиот здив.

Понекогаш, одеше така со часови и километри и дури околу полноќ се враќаше дома. Шетајќи, ги гледаше куќарките со мрачните прозорци и имаше чувство како да шета низ некои гробишта, зашто преку тие прозорци одвај ќе блеснеше овде-онде по некоја лента од светлина помеѓу повлечените завеси. Во темните соби вчас ќе заиграа фантомски сенки, таму каде што завесите сеуште не беа навлечени. Понекогаш, ќе се чуеше по некој шепот или мрморење низ прозорецот што сеуште останал отворен.

Леонард Мид ќе запреше, ќе ја накривеше главата, наслушнувајќи и погледнувајќи, а потоа ќе ја продолжеше про-шетката без ниту најмал шум. На некои места тротоарот беше покриен со трева и цвеќе. Во последните десет години така шетајќи дење и ноќе никогаш не сретна никого. За сето тоа време не сретна ниедно живо суштество што шета како него.

Сега облекуваше спортски чевли кога тргнуваше на прошетка зашто инаку, кога би носел чевли со цврсти ѓонови, би го следеле пците-скитници со своето лаење долж сиот пат, би се палеле светлата на прозорците од каде би се јавувале разни лица, и целата улица би била вчудовидена штом би видеа едно-единствено лице што талка низ празната улица.

Таа вечер тргна кон запад, кон скриеното море. Во воздухот се чувствуваеше мразот, а кристалчињата го потврдуваа тоа. Го отежнуваше дишењето и создаваше чувство како бе-лите дробови да се со мраз искитена, божиќна елка. Можеше да почувствува како студот влегува и излегува низ бело-дробните ограноци, кои како да беа исполнети со снег. Го наслушнуваше мекиот допир на патиките со есенското лисје и задоволно свиркаше некаква мелодија. Понекогаш ќе се наведнеше и ќе подигнеше некој лист за да ги разгледува неговите жилички, под слабата светлина од ретките улични светилки.

“Еј, вие таму”, шепотеше минувајќи покрај секоја куќа. “Што има вечерва на четвртиот канал, на седмиот канал, на деветиот канал? Каде јурат каубоите и дали некаде се гледа американската коњица што јури преку брегот за да пристигне на помош во последниот миг?”

Улицата беше тивка и нема, долга и празна, само не-говата сенка се движеше како сенката на јастребот низ полето. Кога ќе ги затвореше очите и ќе застанеше мирно, без никакво движење, вкочанет, можеше да си замисли дека стои сред не-каква низина, а зимата е без ветер, без ниту една куќа, со стотици километри наоколу и дека придружници му се само празните речни корита и соголените, суви дрвја.

“Што се случува сега?” ја запраша следната куќа, гледајќи во рачниот часовник. Осум и триесет. Време за десетина разновидни убиства или за квиз? Или за ревија?”

Дали тоа се слушаше смеа од една куќа осветлена од месечината? Се колебаше еден миг, а потоа продолжи зашто веќе ништо не се чу.

Се сопна од разриената крстосница, на местото каде автопатот ја пресечуваше градската улица. Дење тука минуваа многу коли со придушен татнеж, погонската станица беше отворена и се рашири како голем инсект, освојувајќи го просторот и местоположбата како некаков кралски скарабеј. Зад колите остануваа само облачиња од издуните цевки; тие јуреа кон хоризонтот, кон своите куќи. Но сега овој крстопат и автопатот беа како реки во сушните години, само камен и празни корита, под месечинскиот сјај.

Се враќаше по некоја друга улица кон својот дом.

Беше веќе речиси пред прагот, кога една кола скршна од аголот и кон него впери сноп од светлина. Застана изненадено како ноќна пеперутка, заслепена и привлечена од светлината.

Се чу метален глас.

“Застани. Стој таму каде што си! Не мрдај!” Застана и се вкочани. “Крени ги рацете.”

“Но, што...” се обиде тој.

“Крени ги рацете или ќе пукаме!”

Полиција, секако. Но, колку е тоа ретко и скоро неверојатно. Во градот од три милиони жители остана само уште еден автомобил. Уште минатата година, по изборите, ги намалија полициските сили од три на еден автомобил. Криминал веќе скоро и да немаше, затоа ни полицијата не беше потребна, освен оваа една, единствена кола што скиташе по пустите улици.

“Вашето име?” екна металниот глас од полицискиот автомобил. Не можеше да го види човекот зашто беше заслепен од силното светло.

“Леонард Мид”, одговори ноќниот шетач.

“Погласно!”

“Леонард Мид!” се извика шетачот.

“Вработен? Професија?”

“Па, би можеле да ме наречете писател.”

“Тоа не е никаква професија”, се огласи металниот глас од полициската кола како да разговара самиот со себе.

“Па, би можело и така да се каже”, возврати Леонард Мид.

Со години веќе не пишувааше. Списанијата и книгите веќе не се продаваа. Штом ќе се спуштеше мракот сè живо заминуваше по куќите како во гробови, помисли, занимавајќи се со своите размислувања. Гробниците, слабо осветлени од екраните и светлата, во кои луѓето седеа како мртви, додека сивите и многубојните одрази од екраните им поигруваа на лицата но никогаш не ги допираа навистина.

“Тоа не е професија”, повтори металниот глас со шиштење. “Што работите надвор?”

“Шетам”, рече Леонард Мид.

“Шетате!”

“Токму така”, рече тој едноставно, но нешто му се превртуваше во утробата.

“Шетате и само шетате?”

“Да, господине.”

“Шетате, а каде? И зошто?”

“Поради свежиот воздух. И разгледувам наоколу.”

“Вашата адреса?”

“Јужен булевар, број единаесет.”

“И во вашата куќа има воздух! Вие имате уред за кли-матизација, зарем не?”

“Да, секако.”

“И видео-екран преку кој можете да видите сè?”

“Немам.”

“Немате?” Настана тегобна тишина што се закануваше како обвинение.

“Дали сте оженет, господине Мид?”

“Не, не сум.”

“Не сте оженет”, рече гласот на полицаецот зад светлос-ниот сноп. Месечината беше високо горе, чиста и јасна меѓу ѕвездите, а куќите беа сиви и неми.

“Никој не ме сакаше” рече Леонард Мид, смешкајќи се кисело.

“Не одговарајте кога никој не ве прашува!”

Леонард Мид замолчи во студената есенска ноќ.

“И велите, само сте шетале, Мид?”

“Токму така.”

“Но не објаснивте зошто, всушност, сте шетале.”

“Објаснив. Да вдишам воздух, да разгледам и да прошетам.”

“Дали сте го правеле тоа често?”

“Секоја вечер, со години.”

Полициската кола стоеше сред улицата, со звучникот што произведуваше благ шум.

“Добро, Мид”, се чу од звучникот.

“Дали е тоа сè?” пристојно запраша.

“Да”, рече гласот. “Пријдете”, се чу едно “клик” и задната врата се отвори.

“Влегувајте.”

“Протестирам!”

“Мид!”

Тргна како опиен. Кога мина крај предниот прозорец на колата, погледна внатре. Како што очекуваше, не виде никого на предното седиште. Всушност, во автомобилот немаше никого.

“Влегувајте!”

Ја фати кваката и сирна во задниот дел од колата, во малата ќелија со решетки. Мирисаше на подмачкано железо и на силен антисептик. Сè одишуваше со преголема чистота, сè беше цврсто, тврдо, метално. Немаше ништо меко во колата.

“Значи, кога би имале жена за да ви пружи некакво али-би, некаков изговор”, рече металниот глас. “Но вака...”

“Каде ме водите?”

Колата се колебаше малку или, подобро речено, одвај се чу некаков звук, како некој да вовлекол картичка со информација под електронско око.

“Во психијатрискиот центар за испитување на регресив-ни тенденции.”

Влезе. Вратата се затвори со придушен шум. Полицис-ката кола тргна по празните авениии, осветлувајќи ја со своето светло есенската измаглина што се распростираше низ улиците.

Малку подоцна минаа покрај една куќа во една улица, покрај единствената куќа во тој град на мрачните куќи што беше осветлена со сите светла што продираа низ сите прозорци, без завеси. Светеше силно и топло во темната и студена ноќ.

“ТОА Е МОЈАТА КУЌА”, извика Леонард Мид.

Никој не му одговори. Колата продолжи да се движи низ празните улици, а зад неа остануваа пустите тротоари без звуци и движења во студникавата есенска ноќ.

Нултиот час

Ех каква радост! Каква игра! Со години децата не биле толку возбудени. Трчкаа по зелените патеки довикувајќи се, се држеа за рачиња, изведувајќи вистински акробации се смееја и се качуваа по дрвјата. Иако над главите им летаа ракети, а бубачките-автомобили сунеа по улиците, играта не ја прекинуваа. Каква веселба, каква радост! Врева до небо!

Минк, сета испотена и валкана втрча в куќи. За своите седум години бече бучна, силна и решителна. Госпоѓа Морис, мајка ѝ, одвај ја забележа кога јурна покрај неа и почна да ги отвора фиоките, бучно пикајќи ги тавите и кујнскиот прибор во вреќа.

“Боже, Минк, што е, што се случило?”

“Никогаш не сме играле толку убаво!”, забрвтаано рече Минк, со заруменети образи.

“Застани малку и здивни”, рече мајка ѝ.

“Ама добро ми е. Можам ли да ги земам овие работи, мамо?”

“Но внимавај да не ги оштетиш”, рече госпоѓа Морис.

“Ти благодарам”, викна Минк и трас! исчезна како ра-кета.

Госпоѓа Морис викна по детето: “Како се вика таа игра?”

“Инвазија!” возврати Минк. И тресна со вратата.

Во сета улица, во секој двор децата изнесуваа вилушки, ножови, маши, отворачи за конзерви и друго. Беше интересно тоа што сиот тој метеж владееше помеѓу помалите деца. Постарите, од десет па натаму, ги оставаа со презир, одеа да се возат со велосипеди или играа криенка.

За тоа време, родителите доаѓаа и заминуваа во хромираните бубачки. Мајсторите доаѓаа за да ги поправат вакуумските лифтови, сликите на ТВ апаратите или пак удираа со чекани по каприциозните цевки за транспорт на храната. Возрасните минуваа покрај далдисаните дечиња, попустливо забавувајќи се со детското чепатење, завидувајќи им на таа енергија, тивко посакувајќи и самите да им се придружат.

“Тоа, тоа и тоа”, им даваше Минк упатства на другите, со избрани лажици и одвртувачи. “Тоа стори го, она донеси го. Ама, не тука! Ваму несмаснику! Така. А сега, тргнете се за да го на-местам”. Јазикот ѝ е меѓу забите, лицето ѝ е собрано од голема концентрираност. “Еве, како ова, гледате?”

“Дааа!” викнаа децата.

Сега дотрча и дванаесетгодишниот Џозеф Конорс.

“Оди си”, му се испречи Минк.

“Сакам да играм и јас”, рече Џозеф.

“Не можеш”, отсеке Минк.

“Зошто?”

“Ќе ни се потсмеваш.”

“Нема да ви се потсмевам, чесен збор.”

“Не. Те познаваме ние. Оди си или ќе те избркаме.”

Некој друг дванаесетгодишник мина крај нив на моторни ролшуи.

“Еј, Џо! Дојди ваму! Пушти ги бебињата нека си играат!”

Џозеф покажа дека му е непријатно и некако се растажи.

“И јас сакам да играм.”

“Стар си”, возврати Минк.

“Не сум толку стар”, помирливо возврати Џо.

“Ти би не исмевал и би ни ја расипал инвазијата.”

Момчето на моторните ролшуи дофрли со потсмев: “Ајде, Џо! Тие и нивните бајки. Глупости!”

Џозеф бавно тргна. Се осврнуваше долж целата улица, погледнувајќи наназад.

Минк веќе беше повторно вработена. Од избраните предмети веќе состави нешто слично на некаков апарат. На некое друго девојче му даде молив и тетратка и ова чкрткаше по неа бавно и со напор. Бучавата на нивните гласови растеше и паѓаше под топлото сонце.

Насекаде околу нив градот мрмореше. Улиците беа обработени со зелени стебла. Само ветерот немирно си поигруваше над градот, над земјата и над континентот. И во илјадници други градови имаше деца, авении, деловни луѓе во нивните канцеларии. Ракетите блескаа како игли на синото небо. Владееше некоја сеопшта премолчана доверба, опуштеноста на луѓето навикнати на мир, сосема сигурни дека веќе никогаш не ќе има проблеми. Рака под рака се држеа луѓето од сите страни на светот, обединети во еден фронт. Сите народи имаа совршени оружја во подеднакви количества. Беше создадена прекрасна рамнотежа. Меѓу луѓето немаше предавници, немаше незадоволни, немаше обесправени: затоа светот стоеше на цврсти нозе. И додека сонцето осветлуваше половина свет, дрвјата дремкаа под напливот на топлиот ветер.

Мајка ѝ на Минк ги набљудуваше децата од прозорецот.

Деца. Гледајќи ги, затресе во недоумица со главата. Епа, ќе јадат добро, и ќе спијат, а во понеделник на училиште. Блажени им се тие подвижни телца. Наслушна.

Минк сериозно зборувааше со некого крај грмушката со рози и покрај тоа што таму немаше никого.

Ех, чудни деца. А малото девојче, како ли се викаше? Ана? Ана ги запишуваше белешките во тетратка. Најпрвин Минк ќе ја запрашаше грмушката, а потоа ќе ѝ го соопштеше одговорот на Ана.

“Триаголник”, рече Минк.

“Што е тоа три...аголник?” со напор рече Ана.

“Не е важно”, ѝ рече Минк.

“Како се пишува?” праша Ана.

“Т-Р-И”, полека започна Минк, а потоа отсече: “Ма, пишувај самата! И продолжи натаму со друг збор: “Воздух.”

“Па ни триаголник уште не напишав!”

“Па тогаш побрзај, побрзај!” викна Минк.

Мајка ѝ се наведна преку прозорецот.

“А-Г-О-Л-Н-И-К” ѝ помогна таа на Ана.

“Ох, ви благодарам госпоѓо Морис” ѝ рече Ана.

“Молам”, возврати мајка ѝ на Минк и со насмевка му се врати на електромагнетниот запрашувач. Гласовите се разливаа низ треперливиот воздух.

“Воздух”, се чу Ана. Гласот ѝ се губеше.

“Четири, девет, седум, А и Б и ИКС” продолжи Минк сериозно. “Потоа, вилушка, коноп и хекс, хекс, агонија — хексагонален!

На ручек, Минк го сипа во една голтка сето млеко во грлото и веќе се најде кај вратата. Мајка ѝ тресна од масата.

“Назад да се вратиш” ѝ нареди госпоѓа Морис. “Супата веднаш ќе биде готова”. Таа го стисна црвеното копче на кујнскиот пулт и десетина секунди подоцна нешто тапо лупна на гумениот приемник.

Госпоѓа Морис го отвори и со два алуминиумски држачи го извлече садот, а потоа ја излеа не-говата содржина во лонец.

За сето тоа време Минк се извиваше.

“Мамо, побрзај! Во прашање е живот или смрт!”

“И јас во тие години бев како тебе. Секогаш беше на живот и смрт. Знам јас.”

Минк ѝ се нафли на супата.

“Побавно јади!” рече мајка ѝ.

“Не смеам” рече Минк, “ме чека Сврделот”.

“Кој Сврдел? Какво чудно име?!”

“Ти не го познаваш”, возврати Минк.

“Некое ново дете во соседството?”

“Па секако дека е нов.” Минк веќе започна да јаде од другата чинија.

“Кој е Сврделот?” беше упорна мама.

“Блиску е”, се измолкнуваше Минк. “Ќе ни се смееш. Сите нешто ни се мешаат во играта.”

“Дали Сврделот е недоверлив?”

“Да. Не. Па и е, некако. Ах, мамо, па јас морам да потрчам ако сакаме инвазија!

“Кој освојува и што освојува?”

“Марсовците ја освојуваат Земјата. Па, и не се баш Марсовци. Тие се ...ама, што знам што се. Од горе се.” Покажа со лажицата.

“И одвнатре” се надоврза мама, допирајќи го трескавич-ното чело на Минк.

Минк се бунтуваше.

“Ти се потсмеваш. Ќе го убиеш Сврдле и другите.”

“Не мислев така”, рече мама. Марсовец ли е Сврдле?

“Не. Тој е ...па, можеби е од Јупитер или од Сатурн или можеби од Венера. Како и да е, доволно се изнамачил.”

“Е, можам да си замислам”. Госпоѓа Морис ја покри устата со рака.

“Никако не можеле да се досетат како да ја заземат Земјата.”

“Ние сме под протекција”, со потсмешлива сериозност рече мајка ѝ .

“Тој збор го употреби и Сврделот! Зошто ...толку тој збор, мамо?”

“О, Сврделот е бистро мало момче. Невообичаен израз за едно дете.”

“И, мамо, тие не можеле да се сетат како да ја нападат Земјата. Сврдле вели ... тој вели: за да ја добиеш борбата мораш да изнајдеш начин како да ги изненадиш луѓето. Така се добива. И тој вели дека мора да се најде помош кај непријателот.

“Петта колона”, беше коментарот на мама.

“Да, така рече и Сврдле. Е, а тие не знаеја како да ја изненадат Земјата и како да најдат помош.”

“Не е ни чудо. Ние сме навистина силни”. Мама се насмевна, чистејќи ја масата. Минк седеше, замислена за она што го зборуваше.

“И сè додека еден ден”, мелодраматично шепотеше Минк, “не се сетија на децата”.

“И ...” весело инсистираше госпоѓа Морис.

“И се сетија дека возрасните се толку вработени што никогаш не се загледуваат кон грмушките со рози и покрај патеките.”

“Освен кога бараат полжави и печурки.”

“А има тука уште нешто за дим-димот.”

“За дим-димот?”

“Ама, за димен-симот.”

“Димензиите?”

“Да, рече дека се четири. Исто така и за децата под десет години и за мечтата. Многу интересни работи кажува Сврделот.”

Госпоѓа Морис се измори.

“Па, верувам дека тоа е интересно. Ајде, нека не те чека Сврделот. Веќе е доцна, па ако сакаш да ја имаш таа твоја инвазија пред вечерното капење, оди, трчај!”

“Морам ли да се капам денес?” се пожали Минк.

“Секако! Зошто ли децата ја мразат толку водата? И сега, исто како и некогаш, децата не ја сакаат водата зад ушите.”

“Сврдле вика дека не ќе морам да се капам”, рече Минк.

“Уф, ама ајде, навистина?”

“Така им рекол на своите деца. Нема веќе капење. А ќе можеме да бидеме будни и до десет навечер и во сабота ќе можеме да гледаме по два филма наместо еден.”

“Подобро ќе му биде на господинот Сврдле повеќе да внимава што зборува. Ќе зборувам со мајка му.”

Минк отиде до вратата.

“Имаме мака со момчињата како што се Пит Бриц и Дејл Церик. Веќе пораснале. Ни се потсмеваат. Полоши се дури и од родителите. Тие едноставно не веруваат во Сврделот. Толку се надуле зашто пораснале. Како да знаат нешто повеќе. Биле мали, уште пред година-две. Ги мразам повеќе од сите. Прво нив ќе ги убиеме.”

“Татко ти и јас сме последните?”

“Сврдле вика дека вие сте опасни. Знаеш ли зошто? Зашто не верувате во Марсовци! Тие нам ќе ни дадат да управуваме. Добро, не баш само нам туку и на клинците од соседната улица. Може и кралица да бидам”. Таа ја отвори вратата. “Мамо!”

“Да.”

“Што е логи-ка?”

“Логика? Па, мила, логиката е сознание за тоа што е вистинито, а што не е.”

“Тој и тоа го споменуваше”, рече Минк А што е тоа при-ем-чив?” Малку потраја додека го изговори последново.

“Па тоа значи ...” Мајка ѝ го симна погледот, благо насмевнувајќи се. “Тоа значи дека... тоа значи да бидеш дете, мило.”

“Фала на ручекот!” Минк истрча, а потоа сирна наназад. “Мамо, ќе сторам така да не те боли многу, навистина!”

“Па, ти благодарам”, ѝ возврати мама.

Вратата тресна.

Во четири часот засуни аудио-визорот. Госпоѓа Морис го вклучи екранот.

“Здраво, Хелен!” рече со добредојде.

“Здраво, Мери! Како е во Њујорк?”

“Добро. Како е во Скрантон? Уморно прилегаш.”

“И ти исто така. Деца. Ме премалеа”, рече Хелен.

Госпоѓа Морис воздивна.

“И мојата Минк, исто така. Со таа суперинвазија.”

Хелен се насмеа. “Зар и вашите ја играат таа игра?”

“Да. Утре, тоа ќе бидат некои геометриски закачки и моторизиран пекол. Дали и ние како деца бевме толку ужасни?”

“Уште полоши. Јапонци и нацисти. Не ми е јасно како моите излегуваа на крај со мене.”

“Родителите научуваат како да ги исклучат ушите.”

Молк.

“Што е, Мери?” запраша Хелен.

Госпоѓа Морис напола ги затвори очите. Ја оближа дол-ната усна.

“Да.” Се сепна. “Ах, ништо. Само размислував за тоа. Како се исклучуваат ушите и слично. Не е важно. Туку, за што зборувавме ние?”

“Мојот Тим се настрвил на едно дете. Сврдел, чинам дека така се викаше.”

“Можеби им е тоа некоја нова јавка. И Минк е опседната со него.”

“Не знаев дека тоа се раширило сè до Њујорк. Белки по усен пат. Буквално исто. Разговарав со Џозефина. Ми зборуваше дека и нејзините деца, тоа е во Бостон, дека и таму лудуваат по таа нова игра. Се раширила низ сета Земја!”

Во тој миг Минк втрча во кујната за да испие една чаша вода. Госпоѓа Морис се сврте.

“Како ви оди?”

“Уште малку и ќе завршиме.”

“Одлично”, рече госпоѓа Морис. “Што е тоа?”

“Јо-јо”, возврати Минк. “Опа!” копкајќи со прстот таа повторно однекаде ја врати играчката и го намота конопот околу неа.

“Ајде, повтори го тоа” ѝ рече мама.

“Не можам. Нултиот час е во пет. Здраво!” Минк излезе играјќи си со јо-јото.

На аудио-визорот се насмеа Хелен.

“И Тим утринава донесе еден таков јо-јо. Кога почнав да го распрашувам рече дека не сака да ми го покаже. На крајот се обидов самата, но играчката не работеше.”

“Ти не си приемлива”, ѝ рече госпоѓа Морис.

“Што?”

“Ништо, не е важно. Ми падна на ум. Би можела ли некако да ти помогнам, Хелен?”

“Сакав да те прашам за оној рецепт...”

* * *

“Часот бавно минуваше. Денот се топеше. Сонцето потона на чистото, сино небо. Смеата и натаму ечеше, владееше возбуденост. Малото девојченце побегна, плачејќи. Госпоѓа Морис излезе пред куќи.

“Минк, зошто плаче Пеги-Ен?”

Минк беше наведната, покрај трендафиловата грмушка.

“Пих, таа е плашливка. Нема повеќе да ѝ даваме да си игра со нас. Веќе е премногу стара за играта. Мислам дека одненадеж порасна.”

“Затоа ли плачеше? Глупости! Одговори ми како што треба млада госпоѓице, инаку ќе одиш внатре, дома, и тоа веднаш!”

Минк се вртеше вџашено и помалку налутено.

“Па, не можам сега да престанам. Наскоро ќе дојде мигот. Ќе бидам добра, прости ми.”

“Дали си ја удрила Пеги-Ен?”

“Не сум ја удрила, чесен збор. Прашај ја. Тоа е нешто ... ама, таа веднаш ги полни гаќите.”

Кругот од деца се тискаше околу Минк, додека таа ѝ се муртеше на својата рачна изработка од лажици и своевидниот квадратест апарат од чекани и цевки.

“Овде, па овде”, мрмореше Минк.

“Нешто не е в ред?” запраша госпоѓа Морис.”

“Сврдле заринкал. На половина пат. Кога би можеле барем да го провлечеме, би било лесно. По него би можеле да излезат и останатите.”

“Би можела ли да ви помогнам?”

“Не, благодарам. Ќе излеземе на крај.”

“Добро. За половина час ќе те повикам на капење. Се изморив гледајќи ве.” Влезе и седна во електричната столица за нишање. Додека си потпивнуваше пиво од полупразното шише, столицата ѝ го масираше грбот. Ех, деца, деца! Љубов и омраза, измешани едно со друго. Понекогаш детето и сака и мрази во истиот дел од секундата. Чудни се децата, дали воопшто некогаш ги забораваат казнувањата или крутите зборови на прекор и наредбите? Се прашуваше, како децата воопшто некогаш можат да им простат на оние горе, на тие високи, налудничави диктатори...

Времето минуваше. На улицата завладеа необична тишина, полна со очекување, со секој миг сè подлабока.

Пет часот. Некаде во куќата часовникот одекна со тивок, музикален глас: Пет часот, пет часот, времето се топи, пет часот... а потоа и натаму предеше во тишината.

Нултиот час.

Госпоѓа Морис се насмевна. Нулти час.

Автомобилот-бубачка засуни на влезната патека. Господинот Морис. Госпоѓата Морис се насмевна. Тој излезе од колата, ја заклучи и ѝ упати поздрав на далдисаната Минк. Минк не обрна внимание. Тој се насмеа и застана за еден миг, набљудувајќи ги децата. Потоа се искачи по скалилата.

“Здраво, мила.”

“Здраво, Хенри.”

Таа се истегна нанапред, останувајќи на работ од столицата, наслушнувајќи. Децата беа тивки. Дури премногу тивки.

Тој го испразни лулето, па потоа го наполни. “Прекрасен ден, Човек е среќен што живее.”

Зззз...

“Што е тоа”, запраша Хенри.

“Не знам”. Одненадеж, таа стана со раширени очи. Сакаше нешто да каже. Нервите ѝ заиграа. “Да не имаат децата нешто опасно надвор.”

“Ништо освен цевки и чекан. Зошто?”

“Нешто на струја?”

“Не”, возврати Хенри. “Погледнав”.

Таа отиде во кујната. Брмчењето продолжи.

“Сепак, подобро би било да им речеш да престанат. Измина пет. Речи им ...”, очите ѝ се раширија, а потоа ѝ се набраа. “Речи им таа своја инвазија да ја одложат за утре”. Се насмевна нервозно.

Брмчењето стануваше погласно.

“Што ли прават таму? Ќе биде подобро да одам да видам.”

Експлозија!

Куќата се потресе, тапо одекнувајќи. До експлозии дојде и во другите дворови, и во другите улици. Несвесно, госпоѓа Морис вресна.

“Горе! Ваму!”, викаше не знаејќи за смисла и за разум. Можеби со аголот на окото нешто забележа: можеби почув-ствуваала нов мирис или чула нови шумови. Немаше време за да го уверува. Нека мисли дека полудела. Да, дека полудела! Врескајќи, таа јурна преку скалилата. Тој потрча по неа за да види што ѝ е. “Во мансардата!”, врескаше. “Таму е тоа!” Тоа беше слаб трик за да го одвлече на време горе. Ах, на време!

Надвор, уште една експлозија. Децата врескаа одушевено, како да гледаат голем огномет.

“Не е во мансардата!” викна Хенри. “Тоа е надвор!”

“Не, не!” Здивтајќи и бревтајќи се врткаше околу вра-тата од мансардата. “Ќе ти покажам! Побрзај!”

Навалија во мансардата. Таа ја тресна вратата, ја заклучи, потоа го извлече клучот и го фрли во нередот, во едниот од аглиите.

Дрдореше сенешто. Наеднаш, од неа бликна сè. Сите потсвесни сомненија и притулени стравови што во неа скришум се напластуваа попладнето и полека созреваа. Сите мали откритија, сознанија што ја мачеа сето попладне, што упорно и внимателно со својот разум ги отфрлаше. Сега во неа тоа експлодира, дробејќи ја на парченца.

“Така, така”, зборуваше липајќи потпрена на вратата. “До вечер ќе бидеме сигурни. Можеби ќе се измолкнеме крадешкум. Можеби ќе се спасиме.”

И Хенри пламна, но заради друга причина.

“Да не си споулавела? Зошто го фрли клучот? Оди и ти по ѓаволите, мила!”

“Да, да, луда сум ако тоа помага, но те молам да останеш тука со мене.”

“Па, по ѓаволите, и онака не знам како би излегол сега надвор!”

“Тивко! Ќе не чујат. Ах, и така ќе не најдат пребрзо.”

Долу се слушаше Минк. Хенри застана. Се слушаше сеопшто шиштење и мрморење, кикотење и врескање. Аудиовизорот упорно брмчеше, како за тревога. ‘Дали тоа Хелен се обидува да се јави?’, помисли госпоѓа Морис. ‘И дали се јавува поради ова на што јас мислам сега?’

Во куќата се зачуја чекори. Тешки чекори.

“Кој е тоа што ми влегува дома?” бесно извика Хенри. “Кој шлапа таму, долу?”

Тешки нозе. Дваесет, триесет, четириесет, педесет такви нозе. Педесет во куќата. Мрморење. Детски кикот.

“Ваму”, повика долу Минк.

“Кој е долу?” врескаше Хенри. “Кој е таму?”

Шшш... “Неее...” јачеше жена му, држејќи се за него. “Те молам, биди тивок. Можеби сепак ќе си заминат.”

“Мамо!” викаше Минк. “Тате!” Пауза. “Каде сте?”

Тешки чекори, тешки, многу тешки чекори по скалилата. Ги водеше Минк.

“Мамо?” Исчекување. “Тате!”, тишина.

Мрморење. Чекори кон мансардата. Минк одеше прва.

Заедно трепереа во тишината на мансардата, господинот и госпоѓата Морис. На Хенри Морис поради нешто му остави впечаток електричното мрморење, чудната, студена светлина што одненадеж се појави низ пукнатината на вратата, чудниот мирис и туѓиот тон на потреба во гласот на Минк. Стоеше, ежејќи се во мрачната тишина, со жена му крај него.

“Мамо! Тате!”

Чекори. Тивок, сунлив звук. Бравата на вратата од мансардара се растопи. Вратата се отвори. Минк сирна внатре, а зад неа имаше високи синкасти сенки.

“Se!” викна Минк.

Оној што чека

Живеам во бунар.

Живеам како чад в бунар, како пареа во каменен душник.

Не се движам.

Ништо не чинам.

Само чекам.

Горе, над мене, ги гледам студените утрински и вечерни ѕвезди и го гледам сонцето. И понекогаш ги пеам старите песни на овој свет, песните што настанале уште додека сум бил млад.

Како да ви кажам што сум кога ни самиот не знам?

Не можам.

Јас едноставно чекам.

Јас сум магла и месечина и секавање. Јас сум тажен и јас сум стар.

Понекогаш како дожд паѓам во бунарот. Се преплашува пајажината, мојот дожд паѓа на површината од водата.

Чекам во студената тишина.

Ќе дојде денот кога веќе нема да чекам.

* * *

Сега е утро.

Слушам голема врева.

Го мирисам огнот од далечините.

Слушам метални звуци.

Чекам.

Слушам.

* * *

Гласови. Во далечините.

“В ред!”

Туѓ глас. Странски јазик што не можам да го разберам. Ниту еден збор не ми е познат.

Слушам.

“Испрати ги луѓето надвор!”

Чкрипење на кристалниот песок.

“Марс! Значи, тоа е тоа!”

“Каде е знамето?”

“Овде, капетане.”

“Добро, добро.”

Сонцето е високо на синото небо и неговите златни зраци го полнат бунарот и јас лебдеам како цветен прав, невидлив и маглив на топлите зраци.

Гласови.

“Во името на Земјината Влада ова го прогласувам за марсовска територија, што ќе им биде подеднакво поделена на зачленетите нации.”

Што зборуваат тие?

Се свртувам на сонцето, како тркало, невидлив и трмав, златен и неуморен.

“Што е тоа таму?”

“Бунар!”

“Не!”

“Да! Дојди!”

Приближување на топлина.

Три објекти навалени преку работ од бунарот. Мојот студ се издига кон објектите.

“Одлично!”

“Мислиш дека водата е добра?”

“Ќе видиме.”

“Донесете шише и пипета за да земеме примерок за лабораториски преглед.”

“Веднаш!”

Шум на трчање по песокот.

Враќање.

“Тука сме!”

Чекам.

“Спушти ја долу. Полека.”

Блескање на стаклото над мене, се симнува придржувано од нитката, полека надолу. Водата нежно се разбранува кога стаклото ја допира површината и потонува во длабините.

Се издигам на топлиот воздух кон грлото на бунарот.

“Тука сме. Сакате ли да ја тестираме водата, Регенте?”

“Да, ајде.”

“Колку убав бунар. Погледни му ја конструкцијата. Што мислиш, колку е стар?”

“Господ би знаел. Кога вчера се симнавме во другиот град Смит рече дека во изминатите десетина илјади години на Марс немало живот.”

“Замисли.”

“Каква е водата, Регенте?”

“Чиста како сребро. Испиј една чаша, увери се.”

Шум на водата на жешките сончеви зраци.

Лебдеам како прав, како цимет на благото ветре.

“За што се работи, Џонс?”

“Не знам. Одеднаш ужасно ме заболела главата.”

“Дали веќе пиеше вода?”

“Не, не сум пиел. Не е тоа. Бев навален над бунарот, и одненадеж, како да ми се расцели главата.

Сега ми е малку подобро.”

Сега знам кој сум.

Се викам Стивен Леонард Џонс и имам дваесет и пет години и тукушто дојдов од планетата Земја и сега стојам со своите добри пријатели Регент и Шо, покрај стариот бунар на Марс.

Ги гледам своите златни прсти, потемнети и силни. Ги гледам своите долги нозе и сребрената униформа и своите пријатели.

“Нешто не е в ред, Џонс?” ме прашуваат.

“Ништо не ми е”, одговарам, гледајќи ги, “баш ништо.”

Храната е добра.

Минаа десет илјади години од последната храна. Пријатен вкус на јазикот.

Ги слушам звуците на гласовите.

Создавам зборови што не ги разбираам, па сепак некако ги разбираам.

Го истражувам воздухот.

“Џонс, за што се работи?”

Затресувам со својата нова глава и ги опуштам своите раце, држејќи го приборот за јадење.

Чувствувам сè.

“Што сакаш да кажеш?” изговара мојот глас, тоа е нешто ново.

“Чудно дишеш. Поткашлуваш”, возвраќа другиот човек.

Правилно одговарам:

“Можеби малку застуде.”

“Оди на лекар, прегледај се.”

Кимнувам со главата и добро е тоа, да се кимне со главата. Добро е да се чинат сите тие работи по десет илјади години. Убаво е да се вдишува воздухот и добро е да се чувствува сонцето со кожата, како со својата топлина продира сè подлабоко, и добро е да се чувствува градбата на костурот, прекрасната конструкција скриена длабоко во топлото месо, и добро е да се чујат гласови многу почисти и многу побрзи од оние во каменените длабини на бунарот.

Седам маѓепсан.

“Ајде Џонс, излези оттаму. Ајде, побрзо. Мораме да си одиме!”

“Да”, одговарам, хипнотизиран од тоа како настануваат зборовите, како вода на јазикот, и паѓаат надолу, во воздухот, со воздржана убавина.

Чекорам, и добро е тоа, да се чекори.

Стојам високо, долг е патот до долу, до земјата. Тоа е како да живееш на висока карпа и да бидеш среќен, таму горе.

Другите веќе заминале, мрморејќи, кон сребрениот брод со кого стасаа овде.

Ги чувствувам прстите на своите раце, насмевката на своите усни.

“Длабок е”, вела.

“Да”.

“Се вика Бунар на душите.”

Регент ја подига главата и ме погледнува. “Од каде го знаеш ти тоа?”

“Зарем не прилега така?”

“Никогаш не сум чул за Бунарот на душите.”

“Место каде нештата чекаат, нештата што некогаш имале месо, чекаат и чекаат”, вела, допирајќи му ја раката.

* * *

Песокот е оган и бродот е сребрен оган во жештината на денот и убаво е да се почувствува жегата.

Звук на моите нозе на тешкиот песок.

Слушам.

Звук на ветерот и сонцето што ги гори долините.

Го чувствувам мирисот на ракетата што зоврива на-пладне.

Стојам под вратата.

“Каде е Регент?” прашува некој.

“То видов кај бунарот”, одговарам.

Еден од нив трча кон бунарот.

Почнувам да се тресам.

Тивка, трепетна треска, длабоко скриена, но сè посилна и посилна.

И првпат го слушам, како и самиот тој да е скриен во длабокиот бунар. Гласот што повикува, длабоко скриен во мене, ситен и плашлив. И тој глас извикува: ‘Пушти ме надвор, пушти ме надвор’, и чувствувам дека некој се обидува да се ослободи, удирајќи по вратите на лавиринтот, уривајќи ги мрачните пречки и премини, одекнувајќи и врескајќи.

“Регент е во бунарот.”

Луѓето трчаат, сите петмина.

Трчам заедно со нив, но болен сум, жестоко треперам.

“Сигурно паднал. Џонс, ти беше со него. Дали виде? Џонс? По гаволите, речи нешто.

“Џонс, што ти е?”

Паѓам на коленици. Треперењето е сè посилено.

“Болен е, помогни ми да го понесеме.”

“Сонцето.”

“Не, не е сонцето”, мрморам.

Ме поставија на тлото.

Нападите доаѓаат и минуваат како потреси и длабоко сокриениот глас извикува, ‘Јас сум Џонс, јас сум, тој не е, тој не е, не му верувајте, пуштете ме надвор, пуштете ме надвор!’

Ги гледам наднесените фигури и трепкам со очите.

Ми ја допираат зглавката од раката.

“Срцето му работи неправилно и брзо.”

Ги затворам очите.

Вресокот престанува.

Се подигам, како од длабок бунар, ослободен.

“Мртов е”, вели некој.

“Џонс е мртов.”

“Од што?”

“Се чини од шок.”

“Каков вид на шок?” прашувам, и моето име е Сејшнс и моите усни се придвижуваат шепотливо, и јас сум капетанот на овие луѓе. Стојам меѓу нив и го гледам своето тело што, ладејќи се лежи, пружено на жешкиот песок.

Се фаќам со обете раце за главата.

“Капетане!”

“Ништо не е”, вела, викајќи, “само главоболка. Ќе му биде подобро. Ете. Ете”, шепотам, “сега е сè в ред.”

“Подобро ќе е ако се иставиме од сонцето.”

“Да”, вела, гледајќи долу кон Џонс. “Не требаше да доаѓаме. Марс не нè сака.”

Телото го носиме кон бродот и новиот глас длабоко со-криен во мене ми вели да го пуштам надвор.

‘Помош, помош!’ во црвената недофатност, ечејќи и молејќи.

Треперењето сега започнува многу порано. Контролата е послаба.

“Капетане, ќе биде подобро да се засолните од сонцето, не прилегате баш најдобро.”

“Да”, вела.

“Помош”. вела.

“Што, капетане?”

“Ништо не реков.”

“Рековте ‘помош’, капетане.”

“Навистина, Метјуз, навистина ли?”

Телото е поставено во сенката на ракетата и гласот вреска низ безводните катакомби од коски и grimизните напливи. Рацете ми треперат. Отворената уста ми се пени. Ноздрите ми се шират забрзано. Очите ми се превртуваат.

Помош, помош, ох помош, немој, немој, пушти ме надвор, немој, немој.

“Немој”, вела.

“Молам, капетане?”

“Не е важно”, вела, “морам да се ослободам.”

Со раката ја затворам устата.

“Што е тоа, капетане?” прашува Метјуз.

“Бегајте внатре, сите, бегајте назад на Земјата!” извикувам.

Револверот ми е во раката.

Го активирам.

“Нееее!”

Експлозија.

Сенките трчаат.

Врескот е пресечен.

Пискав звук на пропаѓање низ воздухот.

Колку е убаво по десет илјади години повторно да умреш. Колку е убаво повторно да го почувствувааш ненадејниот студ, опуштањето. Колку е убаво да си како рака без ракавица, рака што се растега и расте, прекрасно студена на жешкиот песок. Ох, тишина и убавина на надоаѓачката, затемнувачка смрт.

Но не можеш да му се препуштиш на тоа.

Збрканост.

Тласок.

“Господи, па тој се уби!” извикувам, и ги отворам очите и таму долу капетанот е потпрен на ракетата, со черепот расцелен од куршум, со отворени очи, со јазикот спружен помеѓу белите заби. Крвта му блика од главата.

Се наведнувам и го допирам.

“Будала”, вела, “зошто го стори тоа?”

Луѓето се стаписани.

Стојат над двајцата мртви луѓе и ги обрнуваат главите и го гледаат песокот на Марс и далечниот бунар во кој Регент флотира во длабоката вода.

Гракањето доаѓа од нивните суви усни, цимолење, детски бунт против ужасниот кошмар.

Луѓето се обрнуваат кон мене.

По подолга пауза, еден од нив вели:

“Сега ти си капетан, Метјуз.”

“Знам”, возвраќам тивко.

“Останавме само уште шестмина.”

“А сето тоа се случи толку брзо!”

“Не сакам веќе да останам тука. Ајде, си одиме!”

Луѓето завревија.

Одам до нив и ги допирам, сега, со верба што речиси пее во мене.

“Слушајте”, вела, допирајќи им ги лактите и рацете.

Ние сме едно.

Не, не, не, не, не, не!

Внатрешните гласови врескаат, длабоко долу и заминуваат во зајаданите под надворешноста.

Се гледаме еден со друг.

Ние сме Семјуел Метјуз и Рејмонд Мозес и Вилијам Сполдинг и Чарлс Еванс и Форест Кол и Џон Самерс и не зборуваме ништо туку само се гледаме меѓу себе во бледите лица и треперливите раце.

Се свртуваме, како еден.

Гледаме кон бунарот.

“Сега”, велиме.

Не, не, неее...

Шест гласа врескаат, скриени и напластени длабоко долу, сместени засекогаш.

Нашите нозе одат по песокта и тоа е како голема рака со дванаесет прсти што се движи по зовриеното морско дно.

Се наведуваме над бунарот и гледаме надолу.

Од студените длабини шест лица зјапаат во нас.

Еден по еден се веднеме, сè додека не ја загубиме рамнотежата, и еден по еден капеме в уста и долу, низ ледени-от мрак, во длабоките води.

Сонцето заоѓа.

Свездите се обрнуваат на ноќното небо.

Таму, далеку, уште едно треперење на светлината. Уште една ракета доаѓа, оставајќи зад себе црвени ѕвезди во просторот.

* * *

Живеам во бунар.

Живеам како чад в бунар, како пареа во каменен душник.

Не се движам.

Не чинам ништо.

Само чекам.

Горе, над мене, ги гледам студените утрински и вечерни ѕвезди и го гледам сонцето. И понекогаш ги пеам старите песни на овој свет, песните што настанале уште кога сум бил млад.

Како би можел да ви речам што сум кога ни самиот тоа не го знам.

Не можам.

Јас едноставно чекам.

Последната ноќ на светот

“Што би сторила кога би разбрала дека ова е последната ноќ на светот?”

“Што би сторила? Сериозно мислиш?”

“Да, сериозно.”

“Не знам, не сум размислувала.”

Тој наlea малку кафе. Во заднината, две девојчиња си играа со коцки на килимот во дневната соба, под светлината на зелените светилки. Во вечерниот воздух се чувствуваше лекиот, чист мирис на варено кафе.

“Па, ќе биде подобро да почнеш да размислуваш за тоа”, рече тој.

“Не мислиш, белки, сериозно?”

Тој кимна со главата.

“Војна?”

Тој одмавна со главата. “Не, ни атомска, ниту хидрогенска бомба”.

“Бактериолошка војна?”

“Ништо од сето тоа”, возврати тој, полека мешајќи го кафето.

“Не, не разбираам ниту јас, навистина; тоа е само чувство. Понекогаш ќе ме исплаши, понекогаш сум спокоен, ниту најмалку застрашен”. Погледна кон девојчињата и нивните руси косиња што се сјаеја под блескотот на светилките. “Не ти реков ништо. Првпат ми се случи пред околу четири ноќи.”

“Што?”

“Еден сон што го сонував. Сонував дека сè ќе заврши, и еден глас што вели дека сè е готово; не некаков глас на кој би можел да се присетам, туку онака, глас, и ми вели како тука на земјата сè ќе застане. Утредента не размислував многу за тоа, но кога влегов во уредот го гледам Стен Вилис како се загледал низ прозорецот, онака среде ден, па му велам, да се обложиме дека знам на што мислиш, а тој ми вели дека сонувал нешто ноќеска, и пред да ми го раскаже сонот, јас веќе го знаев. Можев јас да му го раскажам, но тој се расприкажа, а јас го слушав”.

“Тоа бил истиот сон?”

“Истиот. Му велам дека и јас сум го сонувал. Не беше зачуден. Му олесна, дури. Потоа тргнавме по другите канцела-рии. Не беше испланирано. Не рековме: ‘Ајде да се прошетаме наоколу’. Тргнавме, онака, сами од себе, и насекаде гледавме луѓе што зјапаат во масите, или во рацете, или низ прозорците. Со неколкумина разговарав. Исто и Стен”.

“И сите сонувале?”

“Сите. Истиот сон, без разлика”.

“Веруваш ли ти во тоа?”

“Да, никогаш не сум бил толку сигурен во нешто.”

“И кога ќе биде крајот? Мислам, на светот?”

“Некаде во ноќта за нас, а како што ноќта ќе одминува, мислам, натаму по светот, така ќе оди. За дваесет и четири часа сè ќе биде готово.”

Поседоа така некое време не допирајќи го кафето. Потоа полека ги подигнаа шолјите и отпивнаа, гледајќи се втренчено.

“Го заслуживме ли тоа?” праша таа.

“Не се работи за тоа дали тоа сме го заслужиле; едноставно не одеше, не успеа. Гледам, дури и не се расправаш околу тоа. Зошто?”

“Можеби имам причини за тоа”, рече таа.

“Онаа иста причина што ја имаа сите на работа?”

Таа полека кимна со главата. “Не сакав да ти кажам ништо. Се случи сношти. И другите жени од соседството зборуваа меѓу себе за тоа, денес. И тие сонувале. Мислев, сето тоа е случајно.” Го подигна весникот. “Тука нема ништо за тоа.”

“Сите знаат, затоа не пишуваат.”

Тој се истегна во фотелјата, набљудувајќи ја. “Се плашиш?”

“Не. Отсекогаш сум мислела дека ќе се плашам, но не се плашам.”

“Каде ли е оној дух наречен самоодржување за кого толку се зборува?”

“Не знам. Премногу не се возбудуваш кога гледаш дека нештата се логични. Ова е логично. Ништо друго и не можевме да очекуваме, ништо друго и не можеше да се случи, ниту да произлезе од нашите животи така како што ги живеевме.”

“Не бевме ни толку лоши, зарем не?”

“Не, а ниту особено добри. Претполагам дека токму во тоа е неволјата - во ниту еден поглед не бевме ништо друго освен она што сме, не се ни обидувавме тоа да го сториме, додека поголемиот дел од светот се напрегаше да биде нешто друго, понекогаш и нешто сосема друго.

Девојчињата се смееја во дневната соба.

“Отсекогаш сум мислел дека во еден ваков миг луѓето ќе врескаат по улиците.”

“Не мислам така. Не се вреска кога е нешто вистинско, кога навистина се случува.”

“Знаеш, ништо нема да ми недостасува освен тебе и девојчињава. Никогаш не сум ги сакал градовите, ниту мојата работа, ниту било што друго освен вас трите. Ништо нема да ми недостасува, освен, можеби, промената на времето, и чаша студена вода кога е жешко, и можеби спиењето би ми недостасувало. Како можеме да седиме тука и туку-така да си прикажуваме?”

“Затоа што ништо друго и не ни преостанува.”

“Така е, секако; кога би постоело нешто друго, ние тоа и би го сториле. Би рекол дека е ова, белки првпат во историјата на светот, кога секој точно знае што ќе прави следната ноќ.”

“Се прашувам што ли ќе работат сега сите други, вечерва, и следните неколку часа.”

“Ќе одат на некоја претстава, ќе слушаат радио, ќе гледаат телевизија, ќе играат карти, ќе ги стават децата в кревет, и самите ќе заминат да спијат, како и секогаш.”

“На некој начин, со тоа можеме да се гордееме, како и секогаш.”

Седеа така молкум неколку мига, а потоа тој долеа уште кафе и запраша: “Зошто претполагаш дека тоа ќе биде ноќва?”

“Така.”

“А зошто да не биде некоја друга ноќ, во минатиот век, или пред петстотини години, или пред илјада?”

“Можеби заради тоа што никогаш до сега не бил 19 октомври, токму оваа година, а сега е, и тоа е така; можеби затоа што овој датум значи повеќе отколку било кој друг датум во историјата; затоа што е оваа година токму ваква каква што е, во сиот свет, и токму затоа е ова крајот.”

“Ноќва преку океанот во обете насоки летаат бомбардери по задача, и тие никогаш не ќе го видат копното.”

“Тоа е еден дел од причината зошто.”

“Па”, рече тој станувајќи, “што ќе правиме ние? Ќе ги измиеме ли садовите?”

Ги измија садовите, ги избришаа и особено внимателно ги наредија. Во осум и триесет ги ставија девојчињата в кревет и ги бакнаа за добра ноќ, ги вклучија малите светилки крај нивните кревети и ја оставија вратата подотворена.

“Се прашувам”, рече мажот доаѓајќи од спалната соба и обзирајќи се, запирајќи в час со лулето в рака.

“Што ?”

“Дали вратата да биде затворена, или да биде малку подотворена за да влегува светлина?”

“Мислам, дали децата знаат.”

“Не, се разбира дека не знаат.”

Седеа и читаа весници, разговараа и слушаа некоја музика на радио, потоа седеа покрај каминот и гледаа во жарта додека часовникот отчукуваше десет и триесет, па единаесет, па единаесет и триесет. Мислеа на сите други луѓе на светот што ја минуваат оваа вечер, секој на свој начин.

“Е па”, рече тој најпосле.

Долго ја бакнуваше жена си.

“Си бевме добри едниот на другиот, секако.”

“Ќе заплачеш ли?” запраша тој.

“Мислам дека нема да заплачам.”

Минаа низ куката, ги изгасија светлата и појдоа во спалната соба. Стоеја во студникавиот мрак на ноќта, се соб-лекоа и ги тргнаа прекривките.

“Чаршавите се толку чисти и убави.”

“Уморна сум”.

“Сите сме уморни”.

Се сместија во креветот и легнаа на грб, еден покрај друг.

“Само малку”, рече таа.

Ја чу како се извлекува од креветот и оди во кујната. Еден миг потоа веќе беше вратена.

“Сум ја оставила водата, капеше во лавабото”, рече таа.

Во тоа имаше нешто толку смешно и тој не можеше да се воздржи.

И таа се смееше со него, знаејќи дека тоа што го стори е навистина смешно. Најпосле престанаа да се смеат, и останаа лежејќи во постелата, во студената ноќ, држејќи се за раце, со главите што се допираа.

“Добра ноќ”, рече тој по неколку мига.

“Добра ноќ”, возврати таа.

Ракетар

Електрични светулки лебдееја над црната коса на Мајка ми и ѝ го осветлуваа патот. Стоеше пред вратата на нејзината спална соба и ме гледаше како минувам во тивкото претсобје. “Овојпат ќе ми помогнеш да го задржам овде, нели?” ме запраша.

“Се надевам”, реков.

“Те молам”, Светлината што ја фрлаа светулките се ширеше преку нејзиното бело лице. “Овојпат не смее повторно да отиде.”

“Добро”, реков откако за миг постојав тука. “Но, попусто, тоа нема да помогне.”

Таа замина, и светулките, во своите електрични кругови, одедрија со неа како некое скитничко соѕвездие, покажувајќи ѝ го патот во темнината. Ја чув како вели со тивок глас: “Ќе мораме да се обидеме, секако.”

Другите светулки ме отпратија до мојата соба. Кога тежината на моето тело прекина еден електричен круг во креветот, светулките згаснаа. Беше полноќ и јас и мајка ми чекавме во собите разделени од мракот, во креветите. Креветот почна да ме нишка и да ми пее. Доправ еден прекинувач; пеењето и нишањето престанаа. Не сакав да спијам. Воопшто не ми се спиеше.

Оваа ноќ не се разликуваше од илјадници други во нашите животи. Ќе се разбудевме во ноќта и ќе почувствувавме како студеникавиот воздух се загрева, ќе почувствувавме оган во ветерот или ќе видеаме како ѕидовите за миг горат со светла боја, и тогаш знаевме дека неговата ракета е над нашата куќа -- неговата ракета, додека дабовите се лелеат од воздушниот удар. А јас ќе лежев тука, со широко отворените очи и ќе треперев, а Мама во другата соба. До мене ќе допреше нејзиниот глас преку меѓусобното радио:

“Почувствува ли?”

“А јас ќе одговорев: “Да, тоа беше тој.”

Тоа беше бродот на мојот татко што минуваше над нашиот град, гратчето кадешто вселенските ракети никогаш не доаѓаа, и ние ќе лежевме будни следните два часа, раз-мислувајќи. “Сега Тате слета во Спрингфилд, сега е на пистата, сега ги потпишува документите, сега е во хеликоптерот, сега е над реката, сега е над ридот, еве, го симнува хеликоптерот на малиот аеродром, тука во Грин Вилиц ...” И ноќта веќе беше напола измината кога, во нашите одделени свежи постели, Мама и јас слушавме, слушавме. “Сега оди по Бел Стрит. Тој секогаш оди пеш... никогаш не зема такси... сега оди низ паркот, сега скршнува зад свиокот кај Оукхерст и сега...”

Ја подигам главата од перницата. Далеку, долу низ улицата, приоѓаат сè поблиску и поблиску, елегантно, брзо, забрзано --чекори. Сега се упатуваат кон нашата куќа и потоа по скалилата на тремот. Обајцата се насмевнувавме во студеникавата темница, Мама и јас, кога чувме како се отвора предната врата препознавајќи го, изговараме тивко добредојде, а вратата долу се затвора...

Три часа подоцна ја отворив тивко кваката на вратата од нивната соба, задржувајќи си го здивот, одржувајќи ја со испружената рака рамнотежата во темнината голема како просторот меѓу планетите, за да го дофатам малиот црн куфер при дното на креветот од моите родители. Откако го зедев се стрчав тивко во својата соба и почнав да размислувам. Тој нема да ми каже, не сака да знам.

Од отворениот куфер се растури неговата црна униформа, како црна маглина, со ѕвездите што блескаа ваму-таму, оддалечени, во материјалот. Ја стиснав темната ткаенина со топлите раце; го почувствував Марс, еден железен мирис, и Венера, мирисот на зелен бршлен, и Меркур, мирис на сулфур и оган; го почувствував мирисот на млечната месечина и тврдоста на ѕвездите. Ја тутнав униформата во машината со центрифуга што ја направив во работилницата на моето деветто одделение таа година, потоа ја вклучив. Набргу, финиот прав јурна кон ретортата. Го ставив под микроскопот. И додека родителите спиеја не знаејќи што се случува, и додека куќата спиеше, со сите свои автоматски пекачи и прислужници, и роботските чистачи во своите електронски сништа, јас бев загледан во блескавите зрнца на метеорскиот прав, кометината опашка, и органското тло на далечниот Јупитер, сјајни како и самите светови што ме влечеа на илјадници километри во вселената, со страотно забрзување.

Во мугрите, премален од патешествието и застрашен од тоа дека ќе ме откријат, ја вратив униформата во куферот во нивната спална соба.

Потоа заспавам, и се разбудив дури откако го чув звукот на сирената од колата за хемиско чистење што застана долу во дворот. Ја однесоа црната униформа. Добро што не чекав, помислив. Униформата ќе ја вратат по еден час, исчистена од сета нејзина судбина и патувањата.

Повторно заспавам, со малиот стаклен сад со магичен прав во џебот од пиџамите, над срцето што силно удираше.

Кога се симнав, Тате појадуваше, цвакајќи тост. “Добро ли спиеше, Даг?” рече, како да не бил отсутен цели три месеци туку како да бил за сето време овде.

“Добро”, реков.

“Сакаш тост?”

Стисна едно копче и масата за појадок ми приготви четири златнокостенливи парчиња.

Се сеќавам на мојот татко тоа попладне, како копа и копа во градината, како животно што бара нешто, така прилегаше. Со своите долги, темни раце што брзо се движеа тој садеше, натапкуваше и прицврстуваше, сечеше, подрежуваше, со црното лице секогаш свртено кон земјата, со очите секогаш вперени во она што го работеше, кои никогаш не ги подигаше кон небото, и никогаш не гледаше во мене, па дури ни во Мама, освен ако не клекневме крај него, чувствувајќи како влажната земја ни про-дира низ панталоните кај колената и ги стававме рацете во црната нечистотија, не гледајќи во сјајното, лудо небо. Тогаш тој ќе фрлеше еден поглед на едната и другата страна, кон Мама или кон мене, ќе ни намигнеш со нежност и ќе продолжеше, сведнат, со лицето кон земјата, додека небото му се загледу-ваше во грбот.

Таа вечер седевме на тремот во механичката лулка што не лулаше, дуваше на нас ветер, и ни пееше. Беше лето и имаше месечина, пиевме лимонада држејќи ги студените чаши во рацете, а Тате го читаше стерео-весникот вметнат во особена шапка што ја ставате на глава и која ги врти микроскопските страници низ зголемувачкото стакло штом трипати еднопо-друго ќе трепнете. Тате пушеше цигари и раскажуваше како било кога тој бил дете во 1997 година. По некое време рече, како и секогаш: “Што не играш топка надвор, Даг?”

Јас не реков ништо, но Мама рече: “Игра тој, оние вечери кога ти не си тука.”

Тате погледна кон мене, а потоа, тој ден за првпат, кон небото. Мама секогаш го набљудуваше штом ќе погледнеш кон ѕвездите. Првиот ден и првата ноќ штом ќе пристигнеш дома не гледаше многу во небото. Размислувајќи за него како бесно работи и работи во бавчата, со лицето што беше скоро зарииено во земјата. Но следната ноќ малку повеќе гледаше кон ѕвездите. Мајка ми не се плашеше толку од небото прекуден, но ноќните ѕвезди сакаше да ги згасне, и понекогаш скоро како да ја гледав како посегнува кон прекинувачот во главата што никако не можеше да го пронајде. А до третата ноќ Тате можеби ќе биде тука на тремот сè дотогаш додека ние не бидеме веќе одамна подготвени за спиење, и тогаш ќе ја чујам Мама како го повикува да влезе, речиси исто така како кога мене понекогаш ме повикува од улицата. Потоа ќе го чујам Тате како со воздишка ја наместува бравата со електрично око на своето место. А следното утро,

на појадок ќе фрлам поглед кон подот и ќе го видам малиот црн куфер покрај неговите нозе додека го мачка путерот на препечениот леб, а Мама не станува од креветот.

“Па, Даг, ќе се видиме”, ќе рече тој и ќе се ракувавме.

“За околу три месеци?”

“Точно.”

И ќе заминеше низ улицата, нема да оди со хеликоптер ниту со автомобил или автобус, ќе оди пеш, со униформата сокриена во куферчето што го носи на рамо; не сакаше никој да помисли дека е вообразен затоа што е Ракетар.

Мама ќе дојдеше на појадок, едно парче сув леб околу еден час подоцна.

Но ова сега беше сношти, онаа прва ноќ, добрата ноќ, и тој скоро воопшто не гледаше во ѕвездите.

“Ајде да одиме на видео-карневалот” реков.

“Добро”, рече Тате.

Мама ми се насмевна.

Јурнуваме кон градот со хеликоптерот и го поведуваме Тате на безбројни атракции за да му останат лицето и главата долу со нас и да не гледа на ниедна друга страна. И додека се смееме на смешните нешта и сериозно ги гледаме сериозните нешта, помислувам, татко ми оди на Сатурн и Нептун и Плутон, но никогаш не ми носи подароци. Татковците на другите момчиња, што заминуваат во вселената им носат парченца руда од Калисто и црни грутки од метеорите или син песок. Јас морам самиот да ја создавам својата збирка, да се разменувам со другите момчиња, да ги собирам марсовските камења и меркурскиот песок што ми ја исполнуваат собата. Тате за тоа никогаш не сакаше ни да зборува.

Еднаш, се сеќавам, донесе нешто за Мама. Засади некои марсовски сончогледи во нашиот двор, но бидејќи цел месец беше на пат, а сончогледите израснаа мошне големи, Мама еден ден истрча од куќата и сите ги исече.

Штом застанавме пред една тридимензиска проекција меѓу експонатите, без многу размислување, го запрашав Тате она што секогаш го прашував:

“Како е таму, во вселената?”

Мајка ми ме пресече со исплашен поглед, но беше пре-доцна.

Тате стоеше безгласно половина минута, настојувајќи да пронајде одговор, а потоа ги собра рамениците.

“Тоа е нешто најубаво од најубавото во животот.” Потоа продолжи со зборовите: “Ама, всушност не е ништо особено. Рутина. Не би ти се допаднало.” Ме погледна, со страв и nelaгода.

“Но ти секогаш се враќаш таму?”

“Навика.”

“Каде ќе заминеш следниот пат?”

“Уште не сум се решил. Ќе размислам.”

Секогаш размислуваше. Во тоа време ракетните пилоти беа ретки и можеше да бира што сака, и да работи како што сака. Третата ноќ откако стаса дома можевте да го видите како пребира и одбира меѓу ѕвездите.

“Ајде”, рече Мама, “сега ќе си одиме дома.”

Беше сеуште рано кога се вративме дома. Од Тате посакав да ја облече униформата. Не требаше да го барам тоа -- Мама беше секогаш поради тоа несреќна -- но не можев да се воздржам. Бев настојчив, иако тој тоа секогаш го одбиваше. Никогаш не сум го видел во униформа, и на крајот тој рече: “Па, добро.”

Го чекавме во салонот, додека тој беше горе во воздушната цевка. Мама ме гледаше тапо, како да не може да поверува дека нејзиниот роден син може нешто такво да ѝ стори. Го одвратив погледот. “Жалам”, ѝ реков.

“Ни најмалку не си ми од помош”, рече таа. “Ниту најмалку.”

Еден миг потоа се зачу шепот од воздушната цевка.

“Тука сум”, мирно се најави Тате.

Го гледавме во униформата.

Беше сјајно црна, со сребрени копчиња и со сребро оковани петици на црните чизми; прилегаше како некој од темна маглина да одрежал раце и нозе и тело, со бледи ѕвездички што проблеснуваат низ неа. Тесно се припиваше како ракавица на долга, кривка шепа, и мирисаше на студеникав, свеж воздух, метал и вселена. Мирисаше и на оган и на време.

Татко ми стоеше сред собата, несмасно смешкајќи се.

“Сврти се”, рече Мама.

Го гледаше, а очите ѝ се губеа некаде далеку.

Кога замина, за него веќе не зборуваше. Никогаш за ништо друго не зборуваше, освен за времето или за состојбата на мојот врат и за потребата тој да се истрие или за фактот дека веќе со ноќи не спие. Еднаш рече дека ноќе светлината ѝ е пресилна.

“Но оваа седмица е без месечина”, ѝ реков.

“Има светлина од ѕвездите”, возврати таа.

Одам во продавница и ѝ купувам уште потемни, зелени завеси против светлината. Додека ноќта лежев во постела ја чув како ги навлекува сè до долу, до самото дно на прозорецот. Се слушаше долг, шушкав звук.

Се обидувам да ја искосам тревата.

“Не.” Мама стоеше крај вратата. “Тргни ја косилката.”

Тревата така растеше по три месеци и никој не ја косеше. Тоа го чинеше Тате, штом ќе се вратеше.

Не ми допушташе ништо друго да работам, како на пример да го поправам електричниот уред за подготвување на појадоци или механичкиот читач на книги. Чуваше сè, како сето тоа да е за Божиќ. Тогаш ќе го видев Тате како заковува или залемува, секогаш смешкајќи се при работата, и Мама како сета среќна се насмевнува.

Не, никогаш не зборуваше за него штом тој ќе си заминеше. Што се однесува до Тате, тој никогаш не чинеше ништо за да оствари контакт низ милионите километри. Еднаш рече: “Кога би ви се јавил, би посакал да сум со вас. Не би бил среќен.”

Еднаш Тате ми рече: “Мајка ти со мене постапува понекогаш како да не сум тука -- како да сум на некој начин невидлив.”

Сум ја видел каква е кога така се однесува. Гледаше точно покрај него, зад неговото рамо, или во неговата брада или раце, но никако в очи. Дури и да го гледаше в очи, преку нејзините очи постоеше некоја мрена како кај животните кога тонат в сон. Велеше “да” во вистинските мигови, се насмевнуваше, но секогаш половина секунда подоцна отколку што тоа се очекуваше од неа.

“Јас не сум тука за неа”, велеше Тате.

Но другите денови таа беше тука и тој беше тука за неа, се држеа за раце и шетаа околу кварталот, или се возеа, додека на Мама косата и се вееше како на девојче, и таа ги исклучуваше сите механички направи во кујната и му печеше неверојатни колачи и пити и медени слатки, длабоко загледувајќи му се в лице, со вистинска насмевка. Но на крајот од таквите дни кога тој беше тука за неа, таа секогаш плачеше. А Тате стоеше беспомошно, се обсираше долж собата како да бара одговор, но никогаш не го наоѓаше.

Тате се движеше полека во униформата за да го видиме.

“Сврти се повторно”, рече Мама.

Следното утро Тате втрча дома со цел куп билети во рацете. Со розови ракетни карти за Калифорнија, сини за Мексико.

“Ајде!” рече. “Ќе купиме облека што се фрла по првата употреба и ќе ја запалиме штом ќе се извалка. Гледај, ќе одиме со пладневната ракета во Л.А., со хеликоптер во два часот во Санта Барбара, со авион во девет во Енсенаду и таму ќе ја минеме ноќта!”

Така заминавме за Калифорнија и ден и половина одевме горе-долу по Пацифичкиот брег, и на крајот се сместивме на песокот на Малибу каде вечерта готвевме колбаси. Тате за сето време слушаше, пееше или гледаше на сите страни, се држеше за нештата како сиот свет да е центрифуга која толку бргу се обрнува, поради која тој би можел да биде отфрлен во секој миг далеку од нас.

Последното попладне во Малибу, Мама беше горе во хотелската соба. Тате лежеше долго на песокот покрај мене на жешкото сонце. “Ах”, воздивна тој, “ете тоа е тоа.” Очите му беа напола затворени; лежеше на грб, впивајќи го сонцето. “Ти недостасува ова”, рече.

Мислеше за во ракетата, секако. Но никогаш не велеше “ракета”, ниту ја споменуваше ракетата и сето она што не можете да го имате на ракетата. На ракетата не можеш да имаш солен ветер, сино небо, ни жолто сонце, ниту Мамино готвење. Таму не можеш да разговараш со својот четиринаесетгодишен син.

“Да чуеме”, рече најпоследно.

И знаев дека сега ќе разговараме, како што секогаш разговаравме, цели три часа. Сето попладне ќе мрмориме за моите оценки на училиште, колку можам да скокнам во височина, колку брзо пливам.

Тате ќе кимнеше со главата секојпат штом ќе проговорев и се насмевнуваше, лесно плескајќи ме по градите како знак на одобрување. Разговаравме. Не прикажувавме за ракетите или за вселената, туку за Мексико, каде еднаш се возевме во еден прастар автомобил и за пеперутките што ги фаќавме во дождливите шуми на зелениот, топол Мексико во пладне. Стотини од нив ни се лепеа вцицани во ладилникот и таму со треперење умираа, удирајќи со сините и виолетовите крилја, убави и тажни. Зборувавме за такви нешта, наместо за оние за оние за кои што сакав јас. Тој ме слушаше. Го чинеше тоа како да сакаше да се исполни со сиот звук што може да го чуе. Ги слушаше ветерот и океанот и мојот глас, секогаш со восхитено внимание, со концентрација што скоро ги исклучуваше самите физички тела и ги задржуваше само звуците. Ги затвораше очите за да слуша. Го слушав така како ја слуша косилката додека ја косеше тревата, управувајќи рачно наместо далечински, и го гледав како ја мириса искосената трева штом таа од косилката ќе бликне во зелен порој на него.

“Даг”, ми рече тој околу пет часот попладне, откако ги собравме пешкирите и се враќавме низ плажата покрај го-лемиот бран крај брегот.

“Сакам нешто да ми ветиш. Никогаш немој да бидеш Ракетар.”

Застанав.

“Навистина мислам”, рече тој. “Зашто кога си таму сакаш да бидеш тука, а кога си тука сакаш да си таму. Не почнувај такво нешто. Не допуштај да те обземе.”

“Но ...”

“Ти не знаеш што е тоа. Секогаш кога сум таму горе си мислам, ако некогаш се вратам на Земјата ќе останам таму; никогаш веќе нема да заминам. Но потоа повторно заминувам и веројатно секогаш ќе заминувам.”

“Јас веќе долго време размислувам за тоа и јас да станам Ракетар”, реков.

Не ме слушна. “Јас настојувам да останам овде. Минатата сабота кога пристигнав дома започнав толку силно да се трудам да останам.”

Се сетив каков беше во градината, испотен, и на сите оние патувања и сите нешта што ги правеше и на наслушнувањето, и знаев дека тој тоа го чини за да се убеди себеси дека морето, градовите, земјата и неговото семејство се единствените вистински и добри нешта. Но знаев каде ќе биде вечерва: ќе гледа во дијамантите на Орион од терасата пред нашата куќа.

“Вети ми дека нема да бидеш како јас”, рече тој.

Малку се двоумев. “Важи”, реков.

Тој ми ја затресе раката. “Ти си добро момче”, рече.

Таа вечер имаше добра вечера. Мама трчаше по кујната со рацете полни со тесто и цимет, свечкаше со лонците и тавите и сега на масата се чадеше голема мисирка со прелив, сос од рибизли, грашок и тиквички.

“Среде август?” рече Тате, восхитен.

“Ти не ќе бидеш тука на крајот од ноември.”

“Не ќе бидам.”

Душкаташе. Ги креваше капаците од сите чинии и допушташе пареата да му го обвива лицето со својот мирис. Проговараше едно “ах” на секоја чинија. Се обзираше по собата, гледаше во своите раце. Ги набљудуваше сликите на сидот, столиците, масата, гледаше во мене и во Мама. Забележав како најпосле се решава: “Лили?”

“Да?” Мама погледа спроти масата што ја постави како некаква прекрасна сребрена стапица, чудесна јама со сосот од печено месо во која најпосле, како побеснет свер од некои дамнешни времиња, фатен во јама со катран, можеби ќе попадне нејзиниот маж и ќе биде задржан во неа за да гледа низ решетките од јадеци, засекогаш на сигурно. Од очите ѝ бол-скотеа искри.

“Лили”, рече Тате.

Ајде продолжи, мислево избекумено. Брзо речи, речи дека овојпат ќе останеш дома засекогаш и дека никогаш веќе нема да си заминеш, речи го тоа!

Токму во тој миг еден хеликоптер во минување затропоти и во собата се затресоа прозорците со кристално свечење. Тате погледна кон прозорецот.

Таму беа прострени сините вечерни ѕвезди, а на исток се издигаше црвената планета Марс.

Тате гледаше цела една минута кон Марс. Потоа наслепо ја испружи раката кон мене. “Можам ли да добијам уште малку грашок?” рече.

“Простете”, рече Мама, “сега ќе донесам леб.”

И јурна во кујната.

“Но лебот е на маса”, реков.

Тате не ме погледна кога започна да јаде.

Таа ноќ не можев да спијам. Се симнав во еден наутро. Месечината ги покриваше покривите како со мраз, додека росата блескотеше како снег по тревата во нашиот двор. Стоев сам во пицами на вратата, го чувствував топлиот ноќен ветер, и тогаш сфатив дека Тате седи на механичката лулка на терасата и полека се ниша. Му го видов наназад зафрлениот профил, ги набљудуваше ѕвездите што се тркалаат низ небото. Очите му беа како сиви кристали, а во секое око беше месечината.

Излегов и седнав покрај него.

Се нишавме така некое време во лулката.

Најпосле реков: “Колку сè начини постојат да умреш во вселената?”

“Милион.”

“Кажи ми за некои.”

“Да те погодат метеори. Да излезе воздухот од ракетата. Или кометите да те понесат со себе. Воздушен удар. Заду-шување. Експлозија. Центрифугалната сила. Пресилно забрзување. Преслабо забрзување. Топлина, студ, сонцето, месечината, ѕвездите, планетите, астероидите, планетоидите, радијацијата ...”

“А дали те погребуваат?”

“Никогаш не те наоѓаат.”

“Па каде одиш?”

“Со милијарди километри. Патувачки гробишта, така ги нарекуваат. Стануваш метеор или планетоид што патува засекогаш низ вселената.”

Ништо не реков.

“Има тука едно нешто”, рече тој подоцна, “во вселената тоа е брзо. Смртта. Скоро и не трепнуваш. Не одолговлечуваш. Најголемиот дел од времето дури и не знаеш за тоа. Мртов си и точка.”

Се качивме горе за да спиеме.

Беше утро.

Стоејќи кај вратата, Тате ја слушаше жолтата канарка што пееше во својот златен кафез.

“Па, јас се решив”, рече тој. “Следниот пат, кога ќе се вратам дома, ќе се вратам засекогаш.”

“Тате!” викнав.

“Кажи ѝ го тоа на мајка ти кога ќе се разбуди”, рече тој.

“Навистина ?!”

Тој кимна со главата сериозно. “Ќе се видиме по околу три месеци.”

Тоа утро, откако Тате беше на пат веќе неколку часа, ја прашав Мама за некои работи. “Тате ми рече дека ти понекогаш се однесуваш како да не го гледаш и како да не го слушаш” ѝ реков.

И тогаш таа мирно ми објасни сè.

“Кога првпат замина во вселената, пред десет години, си реков себеси, ‘Тој е мртов’. Или како да е мртов. Затоа мисли на него како да е мртов. И кога ќе се врати, три или четирипати годишно, тоа воопшто не е тој, тоа е само едно мало пријатно сеќавање или сон. А ако престане сеќавањето или ако сонот престане тогаш боли за половина помалку. И така најголемиот дел од времето за него мислам како да е мртов ...”

“Но сепак, понекогаш ...”

“Понекогаш, што да правам.” Печам пити и со него постапувам како да е жив, а тогаш боли. Не, подобро е да мислиш дека веќе десет години не е жив и дека не ќе го видиш веќе никогаш. Тоа не боли толку.

“Зарем не рече дека следниот пат ќе се здоми?”

Таа полека заврте со главата. “Не, тој е мртов. Во тоа сум силно уверена.”

“И така тој повторно ќе дојде жив”, реков.

“Пред десет години” рече Мама, “си мислев, што ако умре на Венера? Тогаш веќе никогаш не ќе можеме да ја погледнеме Венера. Што ако умре на Марс? Никогаш повеќе не ќе можеме да го гледаме Марс, сиот црвен на небото. А ако умре на Јупитер или Сатурн или Нептун? Ноќите кога тие планети ќе може да се гледаат на небото ние не би сакале да имаме ништо заедничко со ѕвездите.”

“Мислам дека е така”, реков.

Следниот ден пристигна пораката.

Курирот ми ја даде и јас ја прочитав стоејќи на терасата. Сонцето заогаше. Мама стоеше крај мрежестата врата зад мене, ме гледаше како ја свивам пораката и ја ставам в џеб.

“Мамо”, реков.

“Не ми зборувај за ништо што веќе не го знам”, рече таа.

Не плачеше.

Ете, не го уби ни Марс ни Венера, ниту Јупитер или Сатурн. Не ќе мораме да мислиме на него секогаш кога Јупитер или Сатурн или Марс ќе го осветлат вечерното небо

Беше тоа нешто друго.

Неговиот брод паднал на Сонцето.

А Сонцето е големо и вжарено и немилосрдно, секогаш е на небото и не можете да му се измолкнете.

Така, долго време откако мојот татко загина, мајка ми дење спиеше и не сакаше да излегува. Појадувавме на полноќ, ручавме во три наутро, а вечеравме во студениот и сеуште мрачен шести час наутро. Одевме на целоноќни претстави и заминувавме на спиење штом сонцето изгреваше.

И, уште долго, единствените денови кога излегувавме на прошетка беа деновите кога врнеше дожд и немаше сонце.

Здивот на сарсапарилја

Тие три дена господинот Вилијам Финч секое утро и попладне стоеше молкум во мрачното и ветровито поткровје. Трите денови на доцнежниот ноември, стоеше сам, чувствувајќи ги меките бели снежинки на Времето што паѓаа сред бес-крајното челичностудено небо и тивко и меко го прекриваа покривот и ги затрупуваа стреите. Стоеше, а очите му беа затворени. Мансардата тонеше во морињата од ветришта во долгите денови без сонце и ја зачкрипуваше секоја своја коска, ги растресуваше старите правливи напласти од своите греди, подвиените столбови и дрвената граѓа. Беше тоа збрка од воз-дишки и јачења што се надвиваа насекаде околу него, додека стоеше вдишувајќи ги опојните, суви миризми и ги чувствуваа нејзините наследства од дамнина. Ах, ах.

Наслушнувајќи оддолу, жена му Кора не можеше да го чуе како шета, ниту како се движи. Си замислуваше дека од оса-меникот горе во поткровјето, високо во ветровитата куќа, може да го чуе само дишењето, бавните вдишувања и издишувања, како од некои правливи мегови.

“Чудно”, мрмореше таа.

Кога дури третото попладне поита долу за да руча тој им се насмевна на студените ѕидови, посивените чинии и изгребаните лажици и вилушки. И’ се насмевна дури и на жена си!

“Од каде сега пак таа возбуда?” инсистираше таа.

“Сето тоа се добрите духови. Прекрасните духови!” се смееше тој. Неговата радост беше речиси хистерична. Во него зовриваше нешто што тој очигледно не можеше да го сокрие. Жена му се намурти.

“Каков е овој мирис?”

“Мирис, мирис?” Тој ја затресе својата побелена глава напред и назад.

“Сарсапарилја”. Таа душкаташе сомничаво. “Ете што е!”

“Ах, не може да биде!” Неговата хистерична радост исчезна толку одеднаш како некој да го беше исклучил. Прилегаше замаено, болно опуштен и одеднаш мошне внимателен.

“Каде беше утринава?” запраша таа.

“Знаеш дека ја чистев мансардата”

“Дремеш крај сето тоа губре. Не чув никаков шум. Помислив дека можеби воопшто не си таму. Што ти е тоа?” посочи таа.

“Ха, како тоа воопшто се нашло таму”, прашуваше тој неодредено.

Зјапаше во двете црни велосипедски штипки од пружинест метал што му ги опфаќаа тесните панталони околу ковчестите глуждови.

“Ги пронајдов во поткровјето”, си одговори себеси. :Се сеќаваш ли Кора кога во раните утра излегувавме на чакалестиот пат со нашиот тандем-велосипед? Тоа беше пред четириесет години и сè беше свежо и ново.”

“Ако не завршиш со таа мансарда денес, ќе се качам горе и сè ќе исфрлам.”

“Ах, не”, викна тој. “Тоа што работам јас е моја волја!”

Таа го погледна студено.

“Кора”, ѝ рече тој додека јадеше, сега веќе опуштен, од-ново почнувајќи да се возбудува. “Знаеш ли што се поткровјата? Тие се временски машини во кои старите отрпнати луѓе како мене можат да патуваат наназад четириесет години, кога сета година беше лето, а децата ги гонеа и опседнуваа сладоледниците со колички. Се сеќаваш ли каков вкус имаше? Мразот се држеше во шамиче. Вкусот му беше како лен и снег во исто време.”

Кора се вознемири.

Не е невозможно, мислеше тој, со напола затворените очи, обидувајќи се да си го претстави и да го види. Замисли си поткровје. Токму неговата атмосфера и Времето. Тоа постои во некои други години, тоа се ларвите и пеперутките на едно друго доба. Сите фиоки во орманот се мали сандачи каде што илјадници вчерашнини лежат затворени. Ах, поткровјето е темно, прија-телско место, преполно со Времето, и ако застанеш токму во неговото средиште, мирен и исправен, со втрнчен поглед, мислејќи и замислувајќи, насетувајќи го Минатото, исправајќи ги рацете пред себе за да ја почувствуваш Дамнешнината, тогаш зошто не...

Застана, сфаќајќи дека започнал гласно да зборува. Кора јадеше забрзано.

“Па зарем не би било интересно” го прашуваше тој патецот на нејзината коса, “кога патувањето низ времето би било можно? И кое место е, сосема логично, посоодветно за такво нешто од поткровјето како нашето, ха?”

“Не беше сè лето во тие стари денови”, рече таа. “Тоа се само твоите луѓе сеќавања. Ти си ги запомнил сите убави нешта, а си ги заборавил грдите и лошите. Не беше секогаш лето.”

“Фигуративно речено, Кора, беше.”

“Не беше.”

“Она што го мислам е следново”, рече тој шепотејќи возбудено, подвивајќи се за да ја види претставата што си ја замислуваше на празниот сид од трпезаријата. “Ако го возиш твојот уницикл помеѓу годините, внимателно одржувајќи ја рамнотежата со рацете подигнати горе, и ако управуваш низ годините, минувајќи една седмица во 1909, еден ден во 1900, еден месец или ноќ некаде другаде, 1905, 1898, би можел да го додржиш летото до крајот на својот живот.”

“Уницикл?”

“Знаеш, еден од оние високи, хромирани велосипеди со едно тркало, едноседи, што беа возени од артистите во водвилјите при жонглирање. Рамнотежа, вистинска рамнотежа требаше за да не паднеш и да ги одржуваш сите оние блескави предмети во воздухот. Прекрасно, горе и горе, светло, блесок, бомба од брилијантни бои, црвена, жолта, сина, зелена, бела, златна. Сите тие јунии и јулии и августии што некогаш постоеле, сега во воздухот околу тебе одеднаш, цврсто ти ги допираат рацете, летаат, задржани, а ти, смеејќи се меѓу нив. Рамнотежа, Кора, рамнотежа.”

“Бла, бла, бла”, рече таа. И додаде: “бла!”

Тој се искачи горе по долгите, студени скалила до мансардата, тресејќи се.

Имаше зимски ноќи кога се будеше со порцелан во коските, со студени звончиња што му сунеа крај ушите, со ледени прободи во нервите како сива светлина од студени огномети што експлодираат, распрснувајќи се во вжарени снежинки над пустото тло, длабоко во неговата потсвест. Беше студен, студен, студен и тој студ сè повеќе ги потиснуваше бескрајните лета, со нивните зелени факели и бронзени сонца што го ослободуваа, топејќи го зимскиот оков. Тој беше голем, безвкусен, кршлив мразулец, снежен човек ставан в кревет секоја ноќ, преполн со конфетни сништа, ледени кристали и снежни луњи. А таму надвор беше вечната зима — голема, тешка винска преса што го смачкува безбојниот покрив на небото, го смачкува како грозје, цедејќи боја и смисла и сушност од секого и ги варди децата што на скии и санки полетуваат преку стаклестите брда кои го одразуваат тешкиот железен штит надвиснат над градот, секој ден и секоја ноќ.

Господинот Финч ја подигна вратницата од поткровјето. Но тука, тука. Правта на летото се издигна над него. Правта од мансардата зрачеше со топлина зачувана од минатите времиња. Тивко ја затвори вратницата.

Се насмевна.

Поткровјето беше мирно како бурноносен облак пред луѓа. Одвреме-навреме Кора Финч го слушаше својот маж како мрмори нешто, таму горе.

Во пет часот попладне, пеејќи ја *Мојош осиров на злапнишје снисиша*, господинот Финч потчукна на кујнската врата со лесната, нова сламена шапка. “Буу!”

“Спиеше ли цело попладне?” одрежа жена му. “Четири пати те викав, но немаше одговор.”

“Да спијам?” Се замисли околу ова и се насмевна, а потоа брзо ја стави раката преку уста. “Па добро, можеби сум спиел.”

Одеднаш го виде. “Господе-боже!” извика таа, “од каде ти е тој капут?”

Тој носеше црвен капут во линии како шеќерно стапче, висок, бел околувратник што го задушуваше и панталони со боја на сладолед. Сламената шапка мирисаше на грст свежо сено, растресено во воздухот.

“Ти најдов во стариот сандак.”

Таа помириса. “Воопшто не мирисаат на нафталин. Како да се сосема нови.”

“Ах, не!” рече тој збркано. Прилегаше здрвено и неудобно во нив, додека таа го одмеруваше со погледот.

“Ова не е летното стоваришно претпријатие”, рече таа.

“Зарем човек не смее малку да се забавува?”

“Секогаш само тоа и си го правел”, рече таа, трескајќи ја вратата од шпоретот. Додека јас дома аргатувам, Господ би знаел, ти си бил долу во продавницата, нудејќи им друштво на госпоѓите што таму влегуваат и излегуваат.”

Тој не допушти да биде вознемирен. “Кора”. Гледаше во внатрешноста на сламената шапка. “Зарем не би било убаво в недела да прошетаме онака како што правевме некогаш, со твојот свилен чадор за сонце и твојата долга облека што се влече по патот, да седнеме на оние столчиња со ногарки од извиено ковано железо во салонот и да уживаме во мирисот на бакалниците, таков каков што беше некогаш? Зошто бакалниците не мирисаат веќе така? И ќе нарачам две сарсапарилји за нас, Кора, а потоа ќе се одвезам со нашиот Форд од 1910 до Ханахан Пиер за да земам спакувана вечера и да ја слушам лимената музика. Што велиш на тоа?”

“Вечерата е готова. И соблечи ја таа ужасна униформа”.

“Само кога би замислила желба и кога би се одвезла со забрвтаната кола по некој од оние селски патишта, обгардени со дабови дрвореди какви што беа некогаш, би го сторила ли тоа?” инсистираше тој, гледајќи во неа.

“Тие стари патишта беа валкани. Кога пристигавме дома личевме на Африканци. Седно”, таа ја подигна кутијата за шеќер и ја протресе, “утринава имав четириесет долари тука, а сега ги нема. Само немој да ми велиш дека тие алишта си ги нарачал од модната куќа. Тие се сосема нови, и не се од некаковси сандак!”

“Да”, одговори тој.

Таа мрмореше, негодувајќи половина час и тој не можеше да стаса да изусти ниту збор. Ноемврскиот ветер ја протресе куќата и додека таа зборуваше снегот повторно заврна од студеното, челично небо.

“Одговори ми!” извика таа. “Зарем си луд да ги трошиш парите, тукутака, на облека што нема ни да ја носиш?”

“Поткровјето”, започна тој.

Таа си замина во дневната соба.

Снегот засилено врнеше во студената и мрачна ноемврис-ка вечер. Таа го чу како се искачува горе по скалилата, полека до поткровјето, во тоа правливо место на изминатите години, тоа црно место на костуми и реквизити и Времето, во светот оддел-ен од овој долу.

Ја затвори вратницата. Светлината што блесна му беше сосема доволна. Да, тука беше сето време збиено во јапонскиот цвет од хартија. Со допирот на сеќавањата сè се раствора во бистрата вода на свеста, во прекрасен процут, во пролетниот развигор. Секоја од фиоките во орманот што се лизна напред можеби содржеше тетки и роднини и баби покриени со прав. Да, Времето беше тука. Можеше да се почувствува неговиот здив, тој атмосферски часовник наспроти механичкиот.

Сега, куќата долу беше исто толку далечна како и кој и да е ден од минатото. Ги подзатвори очите и гледаше на сите страни од поткровјето што чекаше.

Тука, во призматичниот лустер беа виножитата, утрата и пладнињата, јасни како новите реки што бескрајно течат назад низ времето. Неговата батериска лампа ги фати и ги проблесна со живот, виножитата отскокнаа одново пополнувајќи ги сенки-те, со бои на сливи, малини и грозје, со боите на пресечен лимон и небото од кое облаците се одвеани, а синилото одново се враќа. И правта на поткровјето беше жесток оган, огнот на сите времиња, и сè што беше потребно беше само да се загледате во огновите. Тоа навистина беше големата машина на Времето, ова поткровје, тој го знаеше тоа, го чувствуваше, беше сигурен во тоа, и ако тука ги допрете призмите, онде кваките, хармонските кристали, ако ја завителите правта тогаш, тогаш!

Ги отфрли нагоре рацете за да оркестрира, да управува, да се размавне. Во неговата глава и во неговите цврсто стиснати усни имаше музика, и тој ја управуваше големата машина, громовито силната органа, басот, тенорот, сопранот, длабоко, високо, и на крајот, струната што му предизвикуваше морници така што мораше да ги затвори очите.

Ноќта, околу девет часот таа го чу како извикува: “Кора!” Се качи горе. Неговата глава сиркаше од горе и ѝ се смееше. Ја подигна шапката: “Збогум, Кора.”

“Што ти значи тоа?” извика таа.

“Веќе три дена размислував и сега ти велам збогум.”

“Слези од таму, ти стар будала!”

“Вчера извадив од банката петстотини долари. Размислував за тоа. И кога тоа се случи, знаеш... Кора...” Ја испружи раката кон неа. “Последен пат ти велам: ќе дојдеш ли со мене?”

“Во мансардата? Тргни ја раката од скалилата, Вилијаме Финч. Ќе се качам горе и ќе те избркам од тоа гласно место!”

“Ќе одам во Ханахан Пиер на куглање,” рече тој. “И ќе побарам од лимениот оркестар да ми ја свири *Месечинскиот бреј*. Ах, дојди Кора...” Замавна со слободната рака.

Таа само зјапаше во неговото нежно, прашално лице.

“Збогум”, рече тој.

Мавташе благо, нежно. Потоа неговото лице исчезна, исчезна и сламената шапка.

“Вилијам!” вресна таа.

Поткровјето беше мрачно и тивко.

Врескајќи, таа истрча за да земе столица и ја поткрена за да може да се поткачи до мемливиот мрак. Шараше со батериската лампа. “Вилијам! Вилијам!”

Мракот беше празен. Зимскиот ветер ја тресеше куќата.

Тогаш го здогледа оддалечениот прозорец кон запад. Беше подготвен.

Се домолкна до него. Здивот ѝ застана. Потоа, пополека, го отвори. Скалилата беа поставени однадвор и водеа надолу, кон покривот од тремот.

Се повлече од прозорецот.

Надвор се простираше глетка со сочно зелени јаболкници, беше квечерина на летен ден во јули. Во далечините се слушаа експлозии, ракети за огномет. Се слушаше смеа на оддалечени гласови. Црвени, бели и сини ракети меко согоруваа во врелиот воздух, згаснувајќи.

Со тресок го затвори прозорецот и залипа. “Вилијам!”

Светлината на студениот ноември се распосла по патосот крај неа. Привлечена од неа, го виде снегот што шепотеше спроти јасните студени површини на ноемврискиот свет каде ќе ги мине следните триесет години.

Не отиде до прозорецот повторно. Седеше осамена во црното поткровје, вдишувајќи го последниот преостанат мирис, како нежен здив на радоста во воздухот. Таа вдиша, долго и длабоко.

Стариот, познат, незаборавен здив на бакалинската сарсапарилја.

Сезона на мирно време

Едно летно попладне Џорџ и Алиса Смит излегоа од возот што пристигна во Бијариц. За само еден час претрчаа преку хотелот до плажата, влегувајќи во океанот, па излегоа да се печат на песокот.

На прв поглед за Џорџ Смит, онака спружен, додека се печеше таму, би се рекло дека е само турист, што долетал свеж како смрзната салата во Европа и дека наскоро пак ќе биде одвезен дома. Но тој беше човек што ја сака уметноста повеќе и од самиот живот.

“Тука...” воздивна Џорџ Смит. Потоци од пот се лееја низ неговите образи. Секни веќе еднаш, ти чешмо од Охајо, помисли, а потоа испразни ја чашата со врвно бордо. Додај ѝ го на крвта богатиот француски талог и ќе прогледаш со сопствените очи!

Зошто? Зошто да јаде, вдишува и пие сè што е француско? Зашто, со време, ќе може навистина да го сфати генијот на еден човек.

Устата му се придвижи, обликувајќи име.

“Џорџ?” се наднесе жена му. “Знам што мислиш. Ти се чита на усните.”

Тој лежеше сосема мирно, чекајќи.

“И?”

“Пикасо”, рече таа.

Се згрчи. Белки еден ден ќе научи да го изговара тоа име.

“Те молам опушти се”, рече таа. “Слушнав што се зборуваше утринава, но треба да си ги видиш очите — повторно ти треперат од нервоза. В ред, Пикасо е овде, долу крај брегот, само неколку километри одовде, во посета на своите пријатели од малото рибарско гратче. Но ти мораш да забораваш на тоа зашто инаку ќе ни пропадне одморот.”

“Сега ми е жал што воопшто ги чув тие гласини”, рече тој искрено.

“Да сакаше барем и некои други сликари.”

Други? Да, постоеја и други. Можеше најинтимно да појадува есенски круши и полноќни сливи од мртвите природи на Караваџо. За ручек: оние огнени млазови, дебело извиените Ван Гогови сончогледи, тие цутови што слепиот можеше да ги почувствува со еден потег на опалените прсти врз жешкото платно. Но големиот празник? Сликите што ги чуваше за своја-та душа? Тука, исполнувајќи го хоризонтот, како подигнатиот Нептун, крунисан со ловорика, алабастер и корали, со сликар-ската четка зграпчена со рожнатите прсти како трозабец, со замав доволно широк за да измами врнежи над сиот Гибралтар — кој друг освен творецот на Девојката пред огледало и Герника?

“Алиса?” рече трпеливо, “како да ти објаснам? Пристигнувајќи овде, во возот мислев, Боже мој, сето ова е земјата на Пикасо.”

Но дали е навистина така? се прашуваше. Небото, зем-јата, луѓето, избледените розови тули, балконите од ковано модро железо, мандолината зрела како плод во рацете на човекот со, чиниш, безброј прсти, искинатите парчиња од рекламни плакати веени од ноќниот ветер како конфети — колку беше тоа Пикасо, а колку Џорџ Смит што гледа наоколу со дивите очи на Пикасо? се прашуваше во очајание. Тој

старец целосно ги беше дестилирал терпентинот и лененото масло низ Џорџ Смит и тие му ја отсликуваа душата, сиот Син период во квечерината, сиот Розов период во самракот.

“Размислував”, рече гласно, “да ги штедевме парите...”

“Никогаш не ќе имаме пет илјади долари.”

“Знам”, рече тивко. “Но убаво е да помислиш дека можеме да ги имаме еден ден. Зарем не би било прекрасно кога еден ден само би застанал пред него и би рекол, ‘Пабло, еве пет илјади! Дај ни го морето, тој песок, тоа небо, или било што исконско што ќе посакаш и ние ќе бидеме среќни...”

“Подобро да влезеш во водата сега”, рече таа.

“Да”, одговори, “подобро ќе биде да го сторам тоа.”

Бел оган го испрска кога ја засече водата.

Попладнето Џорџ Смит излезе надвор и појде кон океанот што се брануваше со широките упадни движења на час топлите, час студени луѓе, кои при крајот, со залезот на сонцето, со телата обоени како ракови, печени гулаби и гвинејски кокошки, тргнаа тетеравејќи се кон нивните хотели во облик на свадбени торти.

Плажата лежеше пуста со километри, препуштена на само двајца луѓе. Едниот беше Џорџ Смит, со пешкирот преку рамо, излезен на на своето последно посветување.

Далеку на брегот еден друг човек, кус, аглесто граден, чекореше сам сред мирното време. Беше мошне поцрнет од сонцето, а неговата скоро избричена глава блескаше како махагони на сонцето. Очите му беа светли и бистри како водата на неговото лице.

На таквиот брег за само неколку мига тие двајца луѓе ќе се сретнат. И уште еднаш Судбината ќе ги намести своите терезии за пресврти и изненадувања, пристигања и заминувања. И за тоа време овие осамени шетачи ни за миг не ќе помислат на совпаѓањето, таа неблизната струја што изостанува со секоја толпа во секој град. Ниту ќе се владбочат во фактот дека кога човек се дрзнува да ѝ се препушти на таа струја, тогаш тој го зауздува чудото со обете раце. Како и мнозинството и тие слегнаа со рамениците на таа глупост, и цврсто стоеја на брег-от за да не бидат од Судбината турнати во неа.

Туѓинецот стоеше сам. Обсирајќи се наоколу можеше да ја види својата самотија, водата на убавиот брег и сонцето што се слизнува удолу во доцнежните бои на денот. Напола свртен тој здогледа мал дрвен предмет во песокот. Беше тоа само тенко стапче од сладолед што одамна се истопил. Смешкајќи се, го подигна. Со уште еден поглед се увери дека е сам, потоа повторно се наведна и нежно држејќи го стапчето, со лесни потези на раката започна да го работи она што тој најдобро умееше од сè на сиот свет.

Започна да исцртува неверојатни облици во песокот. Нацрта една фигура и потоа застана загледувајќи се во неа. Сосема обземен од работата нацрта уште една па уште една и уште една ...

Џорџ Смит зјапаше наоколу, оставајќи отисоци од стапки врз песокот на линијата од брегот. Го здогледа човекот пред себе. Се приближи поблиску и виде дека човекот, потемнет од сонцето, се наведнува надолу. Кога се доближи уште поблиску веќе беше очигледно што наумил човекот. Се насмевна во себе. Секако, секако ... овој човек на плажата — колку години има? Шеесет и пет? Седумдесет? — чкрташе и шаркаше наоколу. Како леташе песокот! Како полетуваа тие диви портрети самите од себе, тука на брегот! Како ...

Џорџ Смит зачекори уште еден чекор и застана, без здив.

Туѓинецот црташе и црташе без да знае дека некој стои непосредно до него и до светот на неговите цртежи во песокот. Сега, тој беше сосема маѓепсан од осаменичкото творештво така што дури ни длабински бомби поставени во заливот не би можеле да ја запрат неговата рака што леташе, ниту да го натераат да се сврти.

Џорџ Смит погледна долу во песокот и откако долго гледаше таму, започна да трепери.

Зашто тука на површината од брегот имаше слики со хеленски лавови и медитерански јарци, девојки со месо од песок како зрнесто злато и сатири што свират на изрезбарени-те рогови, разиграни деца, расфрлано цвеќе долж плажата и јагниња што потскокнуваат по него, музичари што пребираат по

нивните харфи и лири и еднорози што јурат низ далечните ледини и кории, разорени храмови и вулкани. Долж брегот во низа што не се прекинуваше, раката со дрвеното перо, трес-кавично наднесена и оросена од пот чкрташе, исцртуваше, се извиваше околу и нагоре, попреку, навнатре и однадвор, праве-ше јазли, шепотеше. Подзапре, а потоа повторно забрза како оваа патувачка баханалија да мораше да го достигне својот врв и да заврши пред да се нурне сонцето в море. Дваесет, триесет метри или повеќе, нимфите, дријадите и летните водоскоци бликнуваа угоре во неодгатливи хиероглифи. И песокот во светлината што замираше имаше боја на растопен бакар во кој сега беше врежана пораката што секој човек од секое време може да ја прочита и вкуси низ годините. Сè се обрнуваше и урамнотежуваше од сопствениот ветер и гравитација. Сега ви-ното се цедеше под обоените од гроздова крв нозе на разиграните ќерки на трговецот со вино, сега зовриените мориња ги раѓаа чудовиштата обложени со ковани парички додека цветните змејови разнесуваа мирис преку развезаните облаци... сега... сега... сега...

Уметникот застава.

Го подигна погледот изненадено, здогледувајќи некого во непосредна близина. Потоа едноставно се исправи движејќи го погледот од Џорџ Смит до сопствените творби што беа расфрлани како обични траги од стапала на патот. На крајот се насмевна слегнувајќи со рамениците како да сакаше да каже: Види што сум сторил; како некое дете. Ќе ми простиш, нели? Секој од нас е понекогаш луд... па и ти можеби? Затоа прости ѝ на оваа стара будалетинка. Добро! Добро!

Но Џорџ Смит можеше само да гледа во малиот човек поцрнет од сонцето, со остри јасни очи, и да го прошепоти неговото име, тивко, за себе.

Така стоеја можеби околу пет секунди. Џорџ Смит зјапаше во песочниот фриз, а уметникот во него со весела љубопитност. Џорџ Смит ја отвори устата, потоа ја затвори, ја пружи раката па ја повлече назад. Зачекори кон сликата, па отстапи настрана.

Потоа се придвижи преку низата од фигури, како човек што разгледува драгоцената серија од статуи, собрана од некоја античка урнатина на брегот. Очите не му трепнаа ниту еднаш, рацете сакаа да допрат но не се осмелуваа. Сакаше да потрча но не потрча.

Одеднаш погледна кон хотелот. Да трча, да! Трчај! Што? Земи лопата, копај, ископај, зачувај грутка од сиот овој сиплив песок! Најди конзерватор, доведи го овде со гипс за да излее отисок од некој помал кревок дел од ова! Не, не. Глупаво, глупаво. Или ...? Погледот му скокна до неговиот хотелски прозорец. Фото-апаратот! Трчај, донеси го, врати се, и побрзај низ брегот, снимајќи, менувајќи го филмот, снимајќи додека...

Џорџ Смит се сврти кон сонцето. Тоа му го опалуваше со слаб сјај лицето, а неговите очи беа два мали огна од него. Сонцето беше напола потонато и, додека гледаше во него, со секоја секунда тонеше и преостанатиот дел.

Уметникот се примолкна поблиску и сега мошне пријателски гледаше во лицето на Џорџ Смит, како да ја погодуваше секоја негова мисла. Сега кимаше со главата во благ лак. Сега стапчето од сладолед леко испадна од неговите прсти. Сега тој велеше добра ноќ, добра ноќ. Сега тој беше исчезнал, чекорејќи назад по брегот кон југ.

Џорџ Смит стоеше гледајќи по него. По цела една минута го стори она што единствено можеше да го стори. Тргна од почетокот на фантастичниот фриз од сатири и фауни, од де-војките потопени во вино и еднорозите што потскокнуваа и момчињата што свиреа, одеше бавно долж брегот. Измина долг пат, гледајќи во таа разиграна баханалија. И кога стаса до крајот на животните и луѓето, се сврти и погледна во друг правец, гледаше како нешто да загубил и не знае каде да го пронајде. Така продолжи сè додека од небото не исчезнаа и последните зраци и кога веќе ништо не се гледаше во песокот.

Седна на масата за вечера.

“Доцниш”, рече жена му. “Морав да слезам долу сама. Баш сум алчна.”

“В ред е”, рече тој.

“Каква беше прошетката, се случи ли нешто интересно?” запраша таа.

“Не”, одговори тој.

“Чудно прилегаш; Џорџ, да не си пливал предалеку па си почнал да се давиш? Знам, ти се гледа од лицето. Си пливал многу далеку, нели?”

“Да”, рече тој.

“Па”, рече таа, гледајќи го одблиску. “Никогаш веќе да не си го сторил тоа. Кажи сега што ќе јадеш.”

Го зема менито и започна да чита па наеднаш застана.

“Што е?” праша жена му.

Тој ја сврти главата и ги затвори очите за миг.

“Слушај.”

Таа слушаше.

“Ништо не можам да чујам”, рече таа.

“Навистина?”

“Не, што е тоа?”

“Ништо, само напливот”, рече по извесно време, седејќи таму, а очите му беа сеуште затворени.

“Само напливот што надоаѓа.”

Собирач на смет

Ваква беше неговата работа: стануваше во пет часот во студеното и сеуште темно утро и се миеше со топла вода ако работеше греачот или со студена ако греачот не работеше. Се брчеше внимателно зборувајќи ѝ на жена си во бањата, а таа во меѓувреме ги подготвуваше јајцата и шунката или палачинките или веќе што и да беше тоа утро. Во шест часот веќе се возеше на работа, а кога стаса го паркира автомобилот во големиот двор каде сите други исто така ги паркираа своите автомобили штом ќе изгрееше сонцето. Тоа утро боите на небото беа портокалови и сини и виолетови и понекогаш мошне црвени и понекогаш жолти или пак чисти како водата над белутракот. Во некои утра можеше да си го види здивот во воздухот, а во некои не.

Додека сонцето изгреваше ќе го потчукнеше со тупаницата одстрана камионот, а возачот, смешкајќи се му возвраќаше со едно “здраво”. Ќе се качеше во камионот од другата страна и тогаш ќе се одвезеа во големиот град по долгите улици сè до-дека не доаѓаа до местото од каде што отпочнуваа со работа.

Понекогаш, на патот, ќе застанеа и ќе испиеја црно кафе а потоа загреани продолжуваа натаму.

Потоа започнуваа да работат, а тоа значеше дека тој доскокнува во предниот двор на секоја куќа и ги зема кантите со смет и ги донесува до камионот и ги исфрла од нив отпадо-ците и уште еднаш ги удира по металниот раб со што испаѓаат корките од портокали и корките од дињи и почнуваа да го исполнуваат празниот камион. Имаше тука секогаш и коски од риби и парчиња од лук и мувлосан целер. Кога сметот беше свеж не беше така лошо, но кога беше повеќе денови стар, тогаш беше лошо.

Не беше сигурен дали ја сака својата работа или не, но тоа беше работа и тој ја извршуваше добро. Честопати за неа многу зборуваше, а честопати и не помислуваше на неа. Некои денови работата беше прекрасна зашто си надвор, а воздухот е свеж и студен. Кога работеше премногу, а сонцето стануваше топло, сметот рано почнуваше да испушта реа. Но, најчесто, тоа беше доволно значајна работа за да го одржува вработен и спокоен и гледајќи ги куките и искосените тревници низ кои минуваше, гледаше како живеат сите тие луѓе. И еднаш или двапати месечно ќе се изненадеше штом ќе сфатеше дека си ја сака работата и дека е тоа најубавата работа на светот.

Тоа потраја така многу години.

А тогаш, однадеж, работата за него значително се измени.

Се измени во еден единствен ден.

Подоцна, честопати се чудеше како е можно работата да се измени толку многу за толку кусо време.

* * *

Влезе во станот и не ја виде жена си ниту ѝ го чу гласот, но таа беше таму, па тргна кон столицата сакајќи да остане незабележан, но таа го гледаше додека ја допираше столицата и додека немо седнуваше. Седеше долго така.

“Нешто не е во ред?” најпосле го разбуди нејзиниот глас. Сигурно го повторуваше прашањето трипати или четирипати.

“Не е во ред?” ја гледаше оваа жена и, да, беше тоа неговата жена, беше тоа некој нему познат, и ова е нивниот дом со висок таван и изветвени тапети.

“Се случи нешто денес на работа”, рече.

Таа чекаше.

“Нешто му е случи на мојот камион”, јазикот му се движеше суво помеѓу усните, а очите му беа цврсто затворени сè додека не стана црно и немаше никаква светлина и беше како кога стоиш сам в соба, тукушто станат од кревет, сред мрачната ноќ. “Мислам дека ќе престанам со оваа работа. Обиди се да ме разбереш.”

“Да те разберам!” викна таа.

“Никој не може да ми помогне. Сето ова е најнеразбирлива и клета работа што досега ми се случила во животот”, ги отвори очите, ги стегна тупаниците и почувствува дека се студени.

“Работата што ми се случи е навистина чудна.”

“Па, немој само да седиш туку-така!”

Тој извади дел од некој весник од џебот на својот кус кожен капут.

“Ова е денешен весник”, рече, “од 10 декември, ‘Лос Ангелес тајмс’. Билтен на Цивилната одбрана. Пишува дека купуваат радиоапарати за нашите камиони за смет.”

“Па што има толку лошо во тоа да има малку музика?”

“Нема музика. Не ме разбираш. Нема музика.” Ја отвори својата груба рака и со едниот чист нокт нацрта, полека, обидувајќи да постави сè таму каде што тој можеше да види и каде што таа можеше да види. “Во оваа статија мајорот вели дека во секој камион за собирање на сметот во градот ќе постави по еден примопредавател.” Зјапаше во рацете. “Откако атом-ската бомба ќе падне врз нашиот град, ќе се огласи радиото. И тогаш нашите камиони за одвезување на сметот ќе ги со-берат телата.”

“Па, се чини дека тоа е практично. Кога...”

“Камионите за одвезување на сметот”, и’ рече тој повторно, “ќе тргнат за да ги соберат телата.”

“Па не можеш туку-така да ги оставиш телата насекаде, нели? Ќе заминете и ќе ги соберете...”

Жена му полека ја затвори устата. Само еднаш трепна, и потоа пополека уште еднаш. Тој го гледаше тоа трепкање неподвижно.

Тогаш, свртувајќи го телото, како некој друг да го завртува наместо неа, зачекори кон столицата, застана, размислувајќи како да го стори тоа, и седна мошне рамна и вкочанета, ништо не зборувајќи.

Го слушаше својот рачен часовник на зглобот како отчукува но само напола свесен за тоа.

Најпосле таа се насмевна.

“Само се шегувале!”

Тој одмавна со главата.

Почувствува како главата му се движи од лево на десно и од десно на лево мошне полека, како што сè друго се случуваше во тие мигови.

“Не. Денес во мојот камион го поставија апаратот. Рекоа, во случај на тревога, ако работите, истресете го сметот од камионот било каде. Штом ќе ви јавиме, заминете таму и соберете ги телата на мртвите.”

Во кујната силно вриеше некоја вода. Ја остави да врие пет секунди, а потоа со едната рака се фати за наслонот на столицата, стана, ја најде вратата и излезе. Звукот исчезна. Стоеше на вратата и потоа влезе и седна на местото крај него. Тој и натаму седеше неподвижно, со главата свртена на истата страна.

“Сето тоа е испланирано до подробности. Имаат десетини, наредници, капетани, каплари, сè имаат”, рече. “Дури знаеме и каде да ги доведеме телата.”

“Значи, ти си размислувал цел ден за тоа”, му рече таа.

“Цел ден, уште од утринава. Мислев, можеби веќе не сакам да бидам собирач на смет. Знаеш, обично јас и Том се забавуваме со еден вид на игра. Мораш така. Сметот е лош. Но можеш да си играш некој вид на игра. Обично јас и Том игравме. Гледавме какви се отпадоците. Коски од кременадли во богатите куќи, салата и корки од портокали во сиромашните. Секако дека е смешно, но мораш да се потрудиш да ја направиш својата работа вредна колку што може тоа да биде и колку што навистина вреди, инаку, по ѓаволите, зошто воопшто да се работи? И, на некој начин, самиот си свој господар, во тој камион. Стануваш рано наутро и тоа, секако, е работа под ведро небо; гледаш како сонцето изгрева и како градот се буди, а тоа воопшто не е лошо. Но сега, денес, одеднаш, тоа веќе не е работа за мене.

Жена му почна брзо да зборува.

Многу работи наброи и зборуваше за уште повеќе, но тој постојано ја прекинуваше нежно.

“Знам, знам, децата и училиштето, автомобилот, знам”, рече. И сметките и парите и кредитот. Но сети се на фармата што ни ја остави татко ми. Зошто не би можеле да се преселиме таму и да замине од градот? Знам нешто за селскиот живот. Би можеле да одгледуваме добиток, да ја обработуваме земјата, да имаме доволно за повеќе месеци ако се случи нешто.”

Таа не рече ништо.

“Секако, сите наши пријатели се овде во градот”, продолжи тој. “И пријателите и забавите и пријателите на нашите деца, и...”

Таа длабоко воздивна.

“Ќе можеме ли да размислиме за тоа следните денови?”

“Не знам. Се плашам од тоа. Се плашам да размислувам за тоа, за мојот камион и новата работа, ќе свикнам ли на тоа? И, тоа воопшто не е достоино на човека, да може воопшто да свикне на нешто такво.”

Таа полека затресе со главата, гледајќи ги прозорците, сивите сидови, темните слики на сидовите. Ги стисна рацете и ја отвори устата.

“Ќе размислам ноќва”, рече тој, “ќе останам буден. До утре наутро ќе знам што да сторам.”

“Биди внимателен со децата. Не би било добро да дознаат за сето тоа.”

“Ќе внимавам.”

“Добро, тогаш да не зборуваме повеќе за тоа. Ќе одам да го довршам ручекот.”

Таа се тргна, ги стави рацете на лицето, а потоа ги погледна рацете и сончевите зраци на прозорецот.

“Ќе морам да побрзам, децата секој миг можат да пристигнат.”

“Јас не сум гладен.”

“Мораш да јадеш. Мораш да продолжиш.”

Таа побрза, оставајќи го самиот сред собата каде ни развигорот не ги помрднуваше завесите и само сивиот покрив висеше над нив со изгаснатата светилка како осамена стара месечина на небото.

Молчеше и го допираше лицето со обете раце.

Застана исправен пред вратата од трпезаријата, а потоа тргна напред, почувствува желба да седне, и остана да седи на столицата. Си ги гледаше рацете спружени на масата, отворени и празни.

“Цело попладне размислував”, рече.

Таа мина низ кујната свечкајќи со сребрениот прибор за јадење, удирајќи со тавите и разбивајќи ја тишината што дотогаш насекаде владееше.

“Се прашувам”, рече тој, “дали телата треба да ги ставаме исправено или легнато, со главите на десната страна или со нозете на десната страна. Дали жените и мажите заедно или одделно? Дали децата во посебен камион или заедно со жените и мажите? Дали кучињата во посебни камиони или да ги оставиме да лежат? Се прашувам колку ли тела може еден камион да собере. И дали да ги фрлаш едно врз друго кога на крајот ќе дознаеш дека мораш и тоа да го чиниш. Не можам тоа да го пресметам. Не. Се обидувам, но тука воопшто нема нагаѓање, колку можеш да ги сместиш во еден камион.

Седна и почна да размислува како прилега неговата работа кога денот е веќе одминат, а камионот е полн и валканата голема крпа е префрлена преку купиштата така што сметот создава необични облици. И како прилега кога одеднаш ќе ја тргнеш крпата и кога ќе откриеш купишта смет и кога ќе погледнеш внатре па неколку секунди гледаш во белите нешта што потсетуваат на макарони или јувки, само што тие живеат и вријат. Ги има милиони. И кога тие бели нешта ќе ја почув-ствуваат сончевата топлина зовриваат и тонат удолу кон салатата и кон старото и смрдливо говедско, на талогот од кафе и на главите од белите риби и по десетина секунди на сонцето тие заминуваат, тонат и големата валкана крпа сега ги пре-крива купиштата од смет што остануваат тивки и без движење. Гледаш во големата валкана крпа и знаеш дека внатре е пов-торно мракот и нештата повторно почнуваат да се движат и мрдаат токму како што сè мора да се движи и мрда штом повторно ќе се најде во мракот.

Сеуште седеше во празната соба кога предната врата се отвори со тресок. Син му и ќерка му бучно влегоа внатре, смеејќи се, и кога го видоа како седи, застапа.

Мајка им втрча низ кујнската врата, држејќи се за нејзиниот раб, и го погледна семејството. Тие ѝ го здогледаа лицето и ѝ го чуја гласот:

“Седнете, деца, седнете!” ја крена раката и ја турна кон нив, “стасавте токму навреме.”

Змеј

Ноќта осамна над кусата трева на пустелијата; немаше никакво друго движење. Минаа години откако барем една птица прелетала низ големата слепа школка на небото. Многу одамна неколку камчиња симулираа живот кога се стркалаа и струполија во правта. Сега единствено ноќта се движеше во душите на двајцата луѓе привиени над нивниот осаман оган во дивината; мракот молкум се вовлекуваше во нивните жили и тивко им баботеше во слепоочниците и зглавките од рацете.

Светлината од огнот трепереше и ги осветлуваше нивните диви лица, проблеснувајќи им во очите портокалови искри. Меѓусебно си го наслушнуваа треперењето, студеното дишење и гуштерското трепкање на клепките. На крајот, едниот го втурна мечот во огнот.

“Немој, будала; ќе не оддадеш!”

“Сеедно”, рече другиот. “Змејот и така може да нè намириса на километри. Господи, колку е студено. Би сакал сега да сум во дворецот.”

“Тоа е смртта, никакво спиење, ние сме по...”

“Зошто? Зошто? Змејот никогаш не зачекорил во градот!”

“Молчи, будала! Тој јаде луѓе патувајќи сам од нашиот град до следниот!”

“Море, нека ги изеде, а ние да се вратиме дома!”

“Чекај; слушај!”

Двајцата луѓе застапаа стаписани.

Тие долго чекаа, но тоа беше само треперење на кожата на нивните коњи како црни кадифени тамбури на кои свечкаат сребрените стремени меко, меко подвивајќи се.

“Ах”. Другиот воздивна. “Каква кошмарна земја. Сенешто се случува овде. Некој го згасна сонцето; ноќ е. И потоа, и потоа, ох, Господи, слушај! Тој змеј, велат дека очите му се оган. Здивот му е бел чад; можеш да го видиш како пламти преку мрачните предели. Се движи со сулфур и грмотевици и ја пали тревата. Овците ги обзема ужас и подивени згинуваат. Жените донесуваат на светот чудовишта. Змејовиот бес е толкав што и сидиштата на кулите ги урива во прав. Неговите жртви, на изгрејсонце, се расфрлени овде-онде по ридјето. Колкумина ви-тези, прашувам, исчезнаа поради тоа чудовиште и пропаднаа, како што и ние ќе пропаднеме?”

“Доста со тоа!”

“И повеќе од доволно! Овде во оваа чемерна пустелија не можам да кажам ни која година е оваа!”

“Деветстотата година по Христа.”

“Не, не”, прошепоти другиот, а очите му беа затворени. “Во оваа пустелија нема време, има само Засекогаш. Чувствувам дека ако повторно се вратам по патот градот ќе биде исчезнат, луѓето сеуште неродени, нештата изменети, дворците неизделкани во каменот, стеблата непресечени од шумите; не прашувај од каде го знам тоа, пустелијата знае, и ми го вели. А ние седиме сами во земјата на огнениот змеј, Господ нека ни е напомош!”

“Ако се плашиш, тогаш припаши си го оклопот!”

“Каква полза од тоа? Змејот налетува ниоткаде; не можеме да насетиме каде му е домот. Исчезнува во маглата, не знаеме ни каде заминува. Се разбира, да ги ставиме оклопите, ќе умреме добро облечени.”

Другиот, напола во својот сребрен оклоп, повторно застапа и ја сврти главата.

Низ матните предели, полни со ноќта и небиднината, од самото срце на пустелијата, ветерот налета полн со прав од часовниците што користеа прав за да го покажуваат времето. Црни сонца гореа во срцето на овој нов ветер и милион изгорени лисја беа истресени од некое есенско дрво над хоризонтот. Овој ветер ги гореше пределите, ги растегнуваше коските како восок, крвта ја зовриваше и згуснуваше во калливи напласти во мозокот. Ветерот беа илјадници души што умираа, сето време збркани и во минување. Беше измаглица во маглата на темни-ната, и ова место беше ничие место, и овде воопшто немаше ни година ниту час, само овие луѓе во безличната празнотија на ненадејниот мраз, бура, и бела грмотевица што се движеше зад големиот стрмен панел од зелено стакло — секавицата. Удар од дожд ја раскваси почвата, потоа полека сè престана, додека не настапи тишина без здив, а двајцата луѓе чекаа сами со својата топлина, сред студот.

“Таму”, прошепоти првиот. “Ох, таму...”

Со километри надалеку, јуреше со силно пеење и рикање — змејот.

Во тишината, луѓето си ги припашаа оклопите и се искачија на коњите. Полноќната дивина беше пресечена од чудовишниот продор, додека змејот рикаше сè поблиску; неговиот жолт блесок доаѓаше преку ридот и потоа, извивајќи се со темното тело, виден оддалеку, та затоа неразговетен, надоаѓаше преку ридот и нурна, исчезнувајќи во долината.

“Брзо!”

Тие ги подгонија коњите напред кон малата дупка.

“Оттука тој минува!”

Ги зграпчија копјата со своите оклопени прсти, и ги заслепија коњите, навлекувајќи им ги визирите преку очите.

“Господи!”

“Да, напред во негово име.”

Вчас, змејот го заобиколи ридот. Неговото чудовишно жолто око, настрвено на нив, ги палеше нивните оклопи со црвен блескав сјај. Со страшен, пискав плач и налет што меле сè пред себе, јуреше напред.

“Милост, Боже!”

Копјето удри под откриеното око, се изви и го отфрли човекот во воздухот. Змејот удри, го собори и го срамни со земјата. Минувајќи, црната сила на неговото рамо го смачка преостанатиот коњ и јавачот стотина стапки наспроти одрон-от, пиштејќи и пиштејќи, со змејски рев, со огнот насекаде, околу, под него, розов, портокалов сончев оган со големи меки перјаници од заслепувачки чад.

“Го виде ли?” вресна еден глас. “Токму како што ти реков!”

“Сосема! Сосема! Витез во оклоп, на Лордот Хари! Го удривме!”

“Ќе застанеш?”

“Еднаш заставав; ништо нема. Не сакам да запирам во оваа пустелија. Ме обзема страв.”

“Ти се присторува, ете тоа е.”

“Но ние удривме во нешто!”

“Ајде море, гледај си ја својата работа.”

Млаз од пареа ја пресече маглата отфрлајќи ја настрана.

“На време сме во Стокли. Уште јаглен, Фред?”

Уште еден писок истресе роса од чистото небо. Ноќниот воз, во оган и бес истрелан низ шините, се издигна и исчезна над студената земја кон север, оставајќи црн чад и пареа за да се растопи во застоениот воздух, неколку мига откако мина и замина засекогаш.

Студеникавиот попладневен дожд дојде низ падината, допирајќи ги пченките во обработените ниви на ридот и барабанејќи по покривот од сува трева. Во темницата на дождот жената методично и упорно ја дробеше пченката помеѓу плочи-те од лава. Некаде, во влажниот мрак се чу бебешко плачење.

Хернандо стоеше и чекаше дождот да преврне за да може повторно да тргне со дрвеното рало низ нивата. Долу, под нив, реката шумолеше, костенлива и густа во своето корито. Една друга река, бетонскиот автопат, воопшто не течеше; лежеше пусто блескајќи. Ниеден автомобил не минал веќе цел час. Тоа, самото по себе беше мошне интересно. Со години не можеше да мине ниту еден час, а да не запре некоја кола и некој да не извика: “Еј, може ли да те сликаме?” Некој со кутија што чкрапнуваше, додека во раката му тутнуваа паричка. Ако полека чекореше низ нивата без шапка, понекогаш довикнуваа: “Еј, сакаме и шапката да ја ставиш!” И ќе замавтаа со раката со оние стаклени и златни нараквици што го покажуваа времето, или покажуваат кои се тие, или едноставно проблеснуваат како пајаковите очи спроти сонце. Тој ќе се свртеше и ќе тргне назад по шапката.

Жена му рече: “Да не имаш некоја мака, Хернандо?”

“Си. Патот. Нешто големо се случило. Мора да е нешто големо штом вака опустел патот.”

Полека, со лек чекор, замина од колибата, а дождот му ги наквасуваше чевлите направени од плетена трева и авто-билска гума.

Се сеќаваше мошне добро на настанот врзан за тој чифт чевли. Една ноќ гумата бесно влета во колибата како при екс-пловија, бркајќи ги пилињата и расфрлајќи ги лонците на сите страни! Самата дојде, брзо тркалајќи се. Колата од каде што се откачила и натаму јуреше, сè до свиокот, и таму, со влучени предни светла се задржа за миг, пред да се урне во реката. Колата сеуште беше таму. Можеше да се види при убаво време, кога реката тече мирно, а калта на дното е сталожена. Лежеше долу, длабоко со својот блескав метал, долга и ниска, и мошне богата. Но тогаш калта повторно се разматуваше и веќе ништо не можеше да се види.

Следниот ден од автомобилската гума си изрежа гонови за чевли.

Сега стаса на автопатот и застапа, наслушнувајќи ги тив-ките звуци на дождот.

Тогаш, одненадеж, како по некој знак, започнаа да на-доаѓаат коли. Стотини коли, коли во редици од километри и километри пролетуваа покрај него. Голема, долга црна кола јуреше на север кон Соединетите држави, рикајќи, влегувајќи во свиоците со преголема брзина, со непрекинато трубење на постојано притиснатата сирена. А на лицата на луѓето стуткани во колата имаше нешто што го наведе на длабок молк.

Се истави од автомобилите што минуваа со рикање. Ги броеше сè додека не премале од напор. Минаа петстотини, илјада автомобили, и нешто имаше на сите тие лица. Но премногу брзо се движеа за да може да види што е тоа.

Тишината и празнината конечно се вратија. Исчезна и последната долга и ниска кола со покрив што се расклопува. Можеше да го чуе замирањето на последната сирена.

Патот беше одново пуст.

Тоа беше како некоја погребна процесија. Но бесна про-цесија, во трк, со разбушавена коса, што подвриснува, настрвена кон север на некакваци церемонија. Зошто? Вртеше само со главата, пребирајќи по слабините.

И тогаш, сосема сама, наидуваше последната кола. По планинскиот друм, низ реткиот студенкав дожд, исфрлувајќи во воздухот големи облаци параа, бревташе еден стар Форд. Одеше најбрзо што може. Како да ќе се распадне секој миг. Кога го здогледа Хернандо, прастариот Форд прекриен со стврдната кал и 'рѓа запра, а лждилникот бесно му клокотеше.

“Можеме ли да добиеме малку вода, ве молам сењор”

Тоа беше момче од околу дваесетина години. Носеше жолт џемпер, бела кошула со раскопчана јака и сиви панталони. Во автомобилот без покрив дождот врнеше на него и на петте млади жени, кои толку се тискаа што не можеа ни да се помрднат. Сите беа мошне убави и се штитеа себеси и возачот од дождот со стари весници. Сепак, дождот се проби до нив, и им ги намокри светлите фустани и го искваси момчето. Косата му беше сета залепена од дождот. Но се чинише дека не се грижеа за тоа. Никој не се жалеше; ни поради дождот, ни поради жегата, ниту поради вре-мето што минува и оддалеченоста.

Хернандо кимна со главата. “Ќе ви донесам вода.”

“Побрзајте, ве молам!” викна една од девојките. Прилегаше мошне вознемирено и исплашено. Воопшто не беше нетрпелива, туку само молеше исплашено. Првпат Хернандо потрча поради молба на некој од туристите; досега секогаш на тие молби одеше уште побавно.

Се врати со еден капак од автомобилско тркало што беше наполнет со вода. И тоа беше подарок од автопатот. Едно по-пладне му се дотркала во нивата како фрлена паричка, тркалест и блескав. Автомобилот кому му припаѓаше се лизна подалеку, несвесен за тоа дека го загубил едното сребрено око. Досега тој и жена му го користеа за перење и готвење; од него направија убав сад.

Додека ја сипуваше водата во зовриениот ладилник, Хер-нандо го крена погледот кон нивните исплашени лица. Ах, ви благодарам, ви благодарам многу”, рече една од девојките. “Вие не знаете колку ни значи тоа.”

Хернандо се насмевна. “Откаде сега сиот овој свет за еден час. И сè оди во една насока. На север.”

Немаше намера со нешто да ги навреди. Но штом повторно го поткрена погледот, сите тие седеа на дождот, плачејќи. Мошне силно плачеа. Момчето настојуваше да ги успокои со тоа што им ги ставаше рацете на рамениците и благо ги протресуваше, една по друга. Тие ги држеа весниците над главите, додека устите им се искривуваа, а очите им беа затворени. Ја менуваа бојата на лицата и плачеа, некои гласно, а некои потивко.

Хернандо стоеше со напола празниот капак во рацете. “Ништо не мислев да кажам, сењор”, се извинуваше.

“Нема врска”, рече возачот.

“Каква несреќа ве навасала, сењор?”

“Зарем не сте чуле?” одговори момчето свртувајќи се, држејќи го со едната рака управувачот, накривувајќи се напред. “Ете, се случи.”

Ова не беше добро. Притоа девојките уште посилено заплакаа, се стутулија уште повеќе и ги заборавија весниците, допуштајќи дождот да им се измеша со солзите.

Хернандо се стаписа. Ја истури преостанатата вода во ладилникот. Погледна кон небото што се темнееше од бурата. Погледна во брзата река. Го почувствува асфалтот под чевлите.

И' пријде на колата отстрана. Момчето му ја позема раката и му даде пезос. “Не”, Хернандо го врати пезосот. “Мило ми е што го сторив тоа за вас.”

“Ви благодарам на љубезноста”, рече една од девојките, сеуште јачејќи. “Леле, мајко. Леле, колку сакам да сум дома. Леле, мамо, тате.” Останатите ја придржуваа.

“Не сум чул, сењор”, рече Хернандо мирно.

“Војна!” извика момчето како никој да не слуша. “Дојде атомската војна, крајот на светот!”

“Сењор, сењор”, рече Хернандо.

“Ви благодарам, ви благодарам за помошта. Довидување”, рече момчето. “Довидување”, рекоа сите на дождот, не гледајќи го.

Стоеше сè додека колата не префрли во брзина и не одбрмчи, исчезнувајќи во далечините, низ долината. Најпосле сосема се загуби, последната кола, полна со млади жени, а над нивните глави се лелееја весниците.

Хернандо стоеше долго, без да се помрдне. Дождот му се слеваше, мошне студен, низ образите и прстите, во ткаената облека и на нозете. Го задржуваше здивот, исчекуваше, сосема втренчен и напрегнат.

Го набљудуваше автопатот, но овој веќе не се придвижи. Се посомнева дека тој ќе заживее повторно, уште долго време.

Дождот престана. Небото се проби низ облаците. За само десет минути бурата веќе беше минала, како мирис на здивот. Сладникавиот ветер го донесе до него мирисот на џунглата. Ја чу реката како нежно и полека се движеше по својот пат. Џунглата беше мошне зелена; сè беше свежо. Се симна низ нивата до куќата и го фати ралото. Со рацете на него го гледаше небото што почнуваше да се вжештува од сонцето.

Зафатена со својата работа жената му довикна: “Што се случило, Хернандо?”

“Ништо”, ѝ одговори тој.

Го стави ралникот во браздата, остро подвикнувајќи му на магаренцето: “Бурррр-о!” И заедно тргнаа низ плодната нива, под сè поведрот небо, на својата обработена земја покрај длабоката река.

“Што ли мислат тие кога ќе речат *свеи*?” рече.

Реј Бредбери - ностаљгично евоцирање на иднината

Шапирографираниот фанзин *Fantasia — Futuria* издаван од младиот Бредбери бил навестување на тематските и мотив-ски рамки на еден необичен книжевен проект. Тоа не е случајно, Бредбери е автор на специфичен опус што и покрај жанровските обележја е неподатлив за било каква категоризација. Како што вели самиот наслов, оваа книжевност не е ни фантастика во класичната смисла на зборот, ниту пак футурска (анти)утопија. Всушност, тоа е прегнантна определба на координатите на еден фасцинантен имагинативен простор што е омеѓен од двата спротивставени пола на немиметичката книжевност: фантастиката на натприродното, што им се потсмева на природните закони или пак наполно ги игнорира и фантастиката на идното, сфатена како социјална критика.

Оваа омеѓеност, меѓутоа, не претставува хендикеп, таа го одредува плодотворниот амбиент на силните влијанија што младиот Бредбери ги почувствувал од опусот на Едгар Алан По. Впрочем, првите негови раскази претставуваат варијации на расказите на славниот поет и прозаист. Тоа е една особена книжевна традиција во англосаксонскиот свет во која се испреплетуваат чудесното и возвишеното, ужасното и суптил-ното, убавото и грдото. Токму фактот дека Бредбери во голема мерка се ослонува на традициите на т.н. готски роман укажува дека тој не се вредува во големиот број жанровски автори на тогашните забавно-книжевни журналы иако е формално афирмиран во нив и преку нив. Всушност, постои еден компромис на писателот во однос на тогашните прилики. Во чети-риесеттите години на овој век, времето кога авторот ја доживува својата афирмација, апсолутна доминација на полето на фантастичната литература во Соединетите држави имале магазинските списанија со голем тираж, што најчесто биле примерени на вкусот на најшироката публика на која ѝ се обрнувале. Биле печатени на некавалитетна хартија и според тоа наречени *Pulp magazines*. Карактеристично за нив е тоа што предимно нуделе раскази, а помалку романи во продолженија. Писателите на фантастичната и научнофантастичната книжевност биле принудени да соработуваат со овие списанија, па така се случило медиумот да ги наметнува стандардите, за денешни поими, Впрочем, сосема простодушни и дури наивни. Книгоиздателствата во овој период немале ниту најмалку до-верба во авторите од *цүлү* списанијата; во овој период не е забележен ниту еден

случај на фантастика публикувана од реномиран издавач и продавана во книжарници. Списанијата оделе по пат на претплата или биле продавани по киосците за весници. Оттаму и денес присутната тенденција кај некои SF автори да создаваат тематски циклуси без некој концепт туку единствено како последица на “желбите на верните читатели”.

Сепак, фантастиката на северно-американскиот континент оваа судбина ја делела еден кус период, таканаречен златен период на научната фантастика, особен вид на мошне инфан-тилна фантазија чиј родоначалник е Едгар Рајс Бароуз, авторот на прославениот лик *Тарзан* и на познатиот серијал за *Црвената иланија*. Имено, овој автор е првиот што почнува да издава романи што полека ќе бидат прифатени и од реномираните издавачи, оние што објавуваат книги. Токму тој е вториот автор -- идол на младиот Бредбери, покрај веќе споменатиот По. Книгоиздателствата му се традиционално повеќе наклонети на романот отколку на пократките прозни форми, така што веќе од педесеттите состојбите се менуваат и расказот веќе не е доминантниот облик на фантастичната книжевност во Соеди-нетите држави. Авторите како Асимов, Хајнлајн, Блиш и други полека почнуваат да објавуваат сè повеќе романи, а читателската публика на списанијата од четириесеттите созрева со нив, сметајќи го романот како книжевен род за возрасните. Токму тука, она што порано претставувало компромис за Бредбери се претвора во негова специфика -- така доаѓа до неочекуваниот пресврт: Бредбери едноставно одбива да созрее во онаа смисла во која тоа се случило со неговите колеги-врстници. Тој успева да му одолее на медискиот диктат и продолжува и натаму да пишува, речиси целосно, единствено раскази. Но тука постои и еден ирониски аспект. Авторот на “Марсовските хроники” одбива да созрее, останувајќи близок до формата на мрачниот По, а не се прифаќа за романот, обликот на Бароуз, својот втор идол, авторот на простодушно и детинесто раскажаните приклученија.

Како и да е, неговиот опус останува чудесно самосвоен, и покрај несомнените жанровски карактеристики што ги носи во себе. Во неговите раскази се препознаваат сите позначајни својства на готскиот роман: ужасот, гротеската и студената убавина на стравот, но и носталгичните и меланхолични поет-ски евокации на детскиот сензибилитет. Пред свеста на чита-телот полека изнурнува една романтична и мистериозна визија на американскиот среден запад од почетокот на дваесеттиот век која понекогаш на чудесен начин се материјализира на црвените, песочни брегови на Марс, меѓу земјанските колонизатори. Сите ние сме Марсовци, како да вели Бредбери, само што сме го заборавиле тоа. Неговата литература нè потсетува дека мистеријата не се наоѓа во детективските трилери и хорор-филмовите туку во навидум секојдневното и вообичаеното. Мистеријата се наоѓа во нашето доживување на стварноста кое, за жал, полека отрпнува во светот на секојдневните обврски и вообичаените улоги. Но ако само малку се потргне завесата веднаш изникнува еден сосема поинаков свет. Впрочем, Бред-бери зборува токму за тој свет.